

МАХИРА МАЛИШЕВА
ОЛЕКСАНДР РАДКЕВИЧ

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА
І ТУРИЗМУ В ПРОФЕСІЙНИХ
ШКОЛАХ ТУРЕЧЧИНИ

2023

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

**МАХИРА МАЛИШЕВА
ОЛЕКСАНДР РАДКЕВИЧ**

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА
І ТУРИЗМУ В ПРОФЕСІЙНИХ
ШКОЛАХ ТУРЕЧЧИНИ**

МОНОГРАФІЯ

КИЇВ – 2023

УДК 377.36:[640.4+338.486.2]-057.2(560)(043.5)

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту професійної освіти НАПН України (протокол № 3 від 23 березня 2022 р.)

Рецензенти:

Бідюк Наталія Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іншомовної освіти і міжкультурної комунікації Хмельницького національного університету.

Віндюк Андрій Валерійович, доктор педагогічних наук, професор кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу Національного університету «Запорізька політехніка».

Єршова Людмила Михайлівна, доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України

Малишева М. Х., Радкевич О. П.

Підготовка фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини: монографія / М. Х. Малишева, О. П. Радкевич. — Київ : ТОВ «ТРОПЕА», 2023. — 168 с.

ISBN 978-617-7894-93-2

У монографії розкрито теоретичні основи розвитку туристичної освіти Туреччини в умовах європейської інтеграції. Здійснено аналіз особливостей професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини та закладах професійної (професійно-технічної) освіти України. Висвітлено можливості використання прогресивних ідей турецького досвіду підготовки фахівців готельного господарства і туризму в Україні.

Видання адресовано для керівників, викладачів, майстрів виробничого навчання, методистів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, працівників навчально (науково) – методичних центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти, науковців, науково-педагогічних працівників, студентів та інших заінтересованих осіб у дослідженні проблем закордонного досвіду підготовки фахівців готельного господарства і туризму.

ISBN 978-617-7894-93-2

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. Професійна підготовка фахівців готельного господарства і туризму як проблема порівняльної педагогіки	9
1.1. Проблема професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в наукових дослідженнях.....	9
1.2. Становлення та розвиток туристичної освіти в Туреччині в умовах європейської інтеграції.....	28
1.3. Професійна підготовка фахівців готельного господарства і туризму в контексті розвитку систем неперервної освіти та кваліфікацій Туреччини.....	39
Висновки до першого розділу.....	54
РОЗДІЛ 2. Професійна підготовка фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини	56
2.1. Нормативно-правове забезпечення професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини.....	56
2.2. Зміст професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини.....	66
2.3. Особливості практичної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини.....	79
Висновки до другого розділу.....	88

РОЗДІЛ 3. Професійна підготовка фахівців готельно-туристичної галузі в закладах професійної (професійно-технічної) освіти України	91
3.1. Проблема професійної підготовки фахівців готельно- туристичної галузі в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в науковій літературі та освітній практиці.....	91
3.2. Перспективи використання досвіду Туреччини у професійній підготовці фахівців готельно-туристичної галузі в закладах професійної (професійно-технічної) освіти України	112
Висновки до третього розділу	122
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	124
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	129
ДОДАТКИ	144

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ДСПТО – Державний стандарт професійно-технічної освіти
ЗПК – Загальнопрофесійні компетентності;
ЄРК – Європейська рамка кваліфікацій;
ЄС – Європейський Союз;
МНО – Міністерство національної освіти Туреччини;
НРК – Національна рамка кваліфікацій
СП(ПТ)О – Стандарт професійної (професійно-технічної) освіти
ПОН – професійна освіта і навчання;
П(ПТ)О – професійна (професійно-технічна) освіта;
УПК – Управління професійних кваліфікацій;
МОН – Міністерство освіти і науки України.

ВСТУП

Історично туристична галузь народного господарства тісно пов'язана з виходом кожної країни на міжнародний ринок праці і тому професійна компетентність фахівців, які працюють у цій галузі, має відповідати світовим стандартам професійної підготовки. В умовах глобалізації, коли ринок праці стає все більш відкритим, провідною ознакою сучасної професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) є конкурентоспроможність і мобільність підготовлених фахівців.

За роки незалежності Україна зробила значні кроки в сфері професійної підготовки фахівців для готельно-туристичної галузі: створено сучасну систему П(ПТ)О, а подальший її розвиток потребує врахування прогресивних ідей закордонного досвіду. У зв'язку із цим інтерес становить досвід розвитку професійної освіти Туреччини. Сучасне освітнє законодавство в цій країні охоплює: Конституцію 1982 року (the Constitution of 1982 (Art. 10, 24, 42, 62, 130, 131) [122]; Закон «Про Національну освіту» (The Basic Law of National Education No. 1739 of 1973 (amended by Law No. 2842 and Law No. 4306) [153]; Закон «Про студентство і професійну підготовку» 1986 року (The Apprenticeship and Vocational Training Law of 1986) [148] з поправками, що містить Закон «Про професійну освіту» № 4702, націлений на вдосконалення професійної освіти; Закон «Про управління професійними кваліфікаціями» № 5544 від 2006 року (Vocational Qualification Authority) [150]; Декрет про інституції неформальної освіти 2006 року (The Non-Formal Education Institutions Decree) [172]; Закон № 4702 від 2001 року, який проголошує про створення Простору професійної освіти і навчання шляхом введення професійних шкіл у структуру загальної вищої середньої освіти та надання випускникам доступу до дворічної після середньої освіти (tertiary level education) [184]; Закон «Про вищу освіту» 1981 р. (The Higher Education Law № 2547 of 1981) [183], що визначає цілі і принципи вищої освіти, а також принципи управління інституціями вищої освіти; Закон «Про початкову освіту і середню освіту» (2012) (Primary Education and Education Law, no 6287 dated March 3, 2012) [126].

Професійні школи готельного господарства і туризму в Туреччині є подібними до українських вищих професійних училищ.

З огляду на це, позитивні практики професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини є актуальними для вивчення й імплементації у контексті розвитку туристичної освіти в Україні. Однак сфера професійної підготовки таких фахівців у Туреччині залишається мало дослідженою вітчизняними науковцями.

Порівняльний аналіз систем професійної освіти закордонних країн і способи імплементації закордонного досвіду в професійну освіту України висвітлено у наукових працях таких вітчизняних учених: Н. Пазюри (аналіз тенденцій розвитку професійно-технічної освіти в Китаї) [45], Л. Пуховської (особливості професійної підготовки вчителів у країнах Західної Європи в другій половині ХХ століття) [67], А. Каплуна (розвиток систем підготовки кваліфікованих фахівців у Болгарії і Польщі (кінець ХІХ – ХХ ст.) [23]; Л. Чорної (особливості практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в університетах США) [102], Н. Авшенюк (тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у розвинених англomовних країнах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) [3], Н. Бідюк (теорія і практика професійного навчання безробітних у США) [7; 8], С. Леу (учнівство в професійній освіті й навчанні країн Європейського Союзу) [1], О. Локшиної (тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах ЄС) [35].

У контексті нашого дослідження науковий інтерес становлять наукові пошуки Т. Десятова, присвячені системі професійної освіти в Туреччині й розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина ХХ ст.) [18]; С. Сапожникова [78], С. Усманова [95], Ф. Якубова [108], в яких розкрито становлення й розвиток системи вищої освіти Туреччини; Н. Корчинської, обґрунтовано особливості професійної освіти жінок у Туреччині [30].

Професійна підготовка фахівців в професійних школах Туреччини та тенденції розвитку туристичної освіти є предметом дослідження турецьких учених, наукові результати яких представлені у працях О. Гьоркема (О. Gorkem) [129], О. Серта, (Ö. Sert) [165], Н. Яшара (N. Yaşar) [181], (B. Tezcan) [170], А. Козака (M. A. Kozak) [137], І. Місурлі (İ. Mısırlı) [154], Д. Руттера (D. Rutter) [162], Е. Крісто (E. Christou) [120], Д. Елюла (D. Eylül) [128], К. Юнлюнена (K. Ünlüönen) [180] та ін.

Проте розв'язання важливих завдань розвитку туристичної освіти гальмується низкою суперечностей, зокрема між:

ВСТУП

– вимогами ринку праці до професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму та рівнем їхньої професійної компетентності, що не повною мірою відповідає зростаючим потребам сфери послуг в умовах швидкого розвитку туристичної індустрії в Україні та інформаційно-технологічного розвитку суспільства;

– необхідністю врахування прогресивних ідей закордонного досвіду професійної підготовки фахівців для готельно-туристичної галузі та недостатнім вивченням сучасних процесів модернізації системи професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в закордонних країнах взагалі і в Туреччині, зокрема;

– потребами підготовки фахівців готельного господарства і туризму з урахуванням соціально-культурних, етнопонаціональних особливостей різних регіонів та нерозробленістю методичних рекомендацій, які б забезпечували цей процес в закладах П(ПТ)О України.

Для розв'язання цих суперечностей зумовлюється необхідність визначення особливостей професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини та обґрунтування рекомендацій щодо використання прогресивних ідей досвіду Туреччини у підготовці таких фахівців в Україні.

Розділ 1.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА І ТУРИЗМУ ЯК ПРОБЛЕМА ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

1.1. Проблема професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в наукових дослідженнях

Сучасні процеси глобалізації економіки, розвитку готельно-туристичного бізнесу перебувають під впливом зовнішніх і внутрішніх змін й орієнтують підприємства сфери обслуговування на пошук нових стратегій, методів й механізмів функціонування. В умовах переходу готельно-туристичних підприємств до європейських стандартів обслуговування актуальним є підвищення їх конкурентоспроможності на національному та міжнародних ринках, ефективності управління, досягнення якості обслуговування і прибутковості бізнесу. За таких обставин зростає необхідність удосконалення професійної підготовки фахівців цієї галузі у навчальних закладах, що є актуальною проблемою дослідження у теорії та освітній практиці. Адже визначальним рушієм розвитку економіки держави та її поступу до міжнародного туризму є трудовий потенціал, рівень професійної підготовленості якого в системах туристичної освіти забезпечує відповідність між сформованими культурними традиціями й новими ідеями щодо організації туризму; конкурентоспроможність готельно-туристичної галузі на вітчизняних і міжнародних ринках послуг; конкурентоспроможність фахівців готельного господарства і туризму, їх професійне утвердження в умовах глобалізації та європейської інтеграції.

З метою досягнення позитивного результату професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства і туризму в умовах сучасного стану розвиненості національного готельно-туристичного ринку, варто звернутися до досвіду тих країн, політика поступу яких за політичними, соціальними, економічними та іншими векторами перебуває на стадії реформування. У цьому контексті значний інтерес для нашого дослідження становить система професійної освіти Туреччини, зокрема туристична освіта, в

якій простежуються прогресивні та інноваційні аспекти, що сприятиме у перспективі вдосконаленню процесу професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства і туризму в Україні.

У наукових дослідженнях вітчизняних і закордонних учених спостерігаємо практику звернення до вивчення досвіду інших країн світу з метою вдосконалення функціонування національних освітніх систем.

Цілісне розуміння систем професійної підготовки майбутніх фахівців у різних країнах світу базується на гуманістичних принципах, складається із безлічі взаємопов'язаних компонентів – концептуальних положень, структури, завдань, змісту, форм, методів та технологій і ґрунтується на використанні найбільш поширених у педагогічних дослідженнях та освітній практиці наукових підходів, визначальними серед яких є системний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, акмеологічний, культурологічний та ін.

Різні аспекти методологічних підходів знаходять своє практичне застосування у дослідженнях специфічних особливостей змісту окремої науки, її принципів положень і методів і конкретизуються мірою значущості й доцільності у вирішенні окремих завдань наукового пошуку.

Вивчення наукових праць дослідників дає змогу вбачати мозаїчність наукових підходів до аналізу систем професійної освіти закордонних країн й імплементації закордонного досвіду в професійну освіту України. Н. Пазюра у ході аналізу тенденцій розвитку професійно-технічної освіти в Китаї послуговується філософськими, соціально-економічними, психолого-педагогічними ідеями; теоріями систем, людського капіталу; принципами порівняльної педагогіки; положеннями про вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на формування трудових ресурсів і необхідність збагачення національного педагогічного досвіду на основі порівняльного аналізу подій і явищ в освітньо-професійній сфері інших держав [45, с. 5]. Л. Пуховська досліджує професійну підготовку вчителів у країнах Західної Європи в другій половині ХХ століття та керується положеннями праць з методології порівняльної педагогіки [67]; А. Каплун при дослідженні розвитку систем підготовки кваліфікованих фахівців у Болгарії і Польщі (кінець ХІХ – ХХ ст.) використовує історичний, хронологічний, системний, синергетичний, соціологічний, функціональний, когнітивний, між-

дисциплінарний, прогностичний підходи [23, с. 6–7]. Наукові пошуки Т. Десятова, присвячені аналізу системи професійної освіти в Туреччині [18] й розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина ХХ ст.) [19], ґрунтуються на системно-історичному, синергетичному, герменевтичному та ін. підходах. У працях Л. Чорної особливості практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в університетах США розкрито на основі методологічних принципів науковості, об'єктивності, системності, всебічного вивчення явищ і процесів; комплексного використання методів наукового пошуку: порівняльно-історичного аналізу, інтерпретаторсько-аналітичного методу; системного аналізу, контент-аналізу, теоретичного узагальнення та ін. [102, с. 3]; Н. Авшенюк розкриває теоретико-методологічні підходи до вивчення феномена транснаціонального освітнього простору та обґрунтовує тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у розвинених англomовних країнах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) [1; 3; 4; 2]; наукові пошуки Н. Бідюк спрямовані на вивчення теорії і практики професійного навчання безробітних у США [7]; О. Локшина узагальнює тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах ЄС [35]; Л. Кнодель здійснює аналіз підготовки фахівців сфери туризму в країнах-членах всесвітньої туристичної організації [24] та характеризує систему підготовки кадрів сфери туризму у Німеччині [25]; В. Радкевич з колективом дослідників (Н.В. Базелюк, Н.М. Корчинська, С.О. Леу) здійснили аналіз особливостей розвитку систем професійної освіти і навчання в країнах ЄС за єдиними параметрами – управління, партнерство, навчальні заклади, програми ПОН, програми студентства [87]; на основі системного підходу О. Радкевичем досліджено політики, механізми та інструменти фінансування ПОН в країнах ЄС [87], а також схарактеризовано сучасні підходи до професійного розвитку викладачів і тренерів закладів професійної освіти в країнах ЄС [73].

Варто погодитись, що методологічні основи, визначені вітчизняними ученими для вивчення систем освіти у різних країнах, слугують основою для дослідження підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини й потребують розширення відповідно до появи нових методологічних підходів в умовах інноваційного розвитку педагогічної думки й у контексті її сучасного наукового осмислення.

У зв'язку з цим слід зупинитися більш детально на аналізі тих досліджень, які присвячені особливостям розвитку освіти в Туреччині, у тому числі й професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах.

Так, на теренах української науки Т. Десятов ґрунтовно досліджує систему професійної освіти в Туреччині ХХ ст., окреслює її проблемні аспекти, що назріли для вирішення на початку ХХІ ст. [18]. С. Усманова, вивчає тенденції розвитку системи вищої педагогічної освіти в Республіці Туреччина [94; 95], проводить порівняльний аналіз рівнів освіти України та Туреччини та узагальнює, що в українській і турецькій вищій освіті перевагами багаторівневої структури вищої освіти є реалізація нової парадигми освіти, можливість інтеграції у світовий освітній простір [94]. Ф. Якубов у наукових публікаціях відстежує успіхи турецьких університетів за останні десятиліття, серед яких визначає такі: розширення автономії закладів освіти, скорочення їх фінансової залежності від держави, підвищення рівня академічної свободи викладацького складу й удосконалення структури внутрішнього управління, розвиток європейської моделі науково-навчальної роботи, адаптація університетів до змінних умов тощо [108]. Здійснення аналізу функціонування державної освітньої системи Туреччини С. Сапожников акцентує увагу на управлінні вищою освітою Туреччини, яке здійснюється Міністерством національної освіти (МНО). До його складу входять центральне представництво, провінційне, закордонне представництво. До головних обов'язків МНО належать: планування, моніторинг, контроль усіх освітніх послуг у закладах освіти різних видів; відкриття закладів формальної та неформальної освіти; організація навчання громадян країни за кордоном; розроблення і затвердження навчальних програм; координація роботи офіційних, приватних і громадських організацій; удосконалення матеріально-технічної бази закладів освіти [78].

На основі результатів аналізу праць турецьких науковців М. Чикалова висвітлює досвід провідних університетів Туреччини щодо організації та підтримки освітньої політики неперервного навчання й підвищення кваліфікації кадрів для індустрії гостинності в сучасних умовах туристичної освіти Туреччини. Слушною є думка науковця про те, що «... з року в рік з'являються інноваційні підходи, системи, традиції, які залежать від безлічі факторів еконо-

мічного, політичного та суспільного розвитку держави», посилюючи тим самим актуальність дослідження сучасних освітніх реформ у Туреччині, що перебувають у стані перманентного розвитку [100].

Н. Корчинська у дослідженні гендерних особливостей професійної підготовки студентів у комерційно-туристичних ліцеях Туреччини (кінець XX – початок XXI століття) зазначає, що «потреба в реформуванні професійної освіти Туреччини спричинена низкою факторів, серед яких виокремлено найвагоміші: гармонізація системи професійної освіти з вимогами ЄС, застарілість системи професійної освіти, її неспроможність вчасно відреагувати на швидкі зміни й вимоги сучасної промисловості та наукового прогресу, невідповідність кваліфікацій, що здобувають студенти для ринку праці» [30, с. 156]. Окрім того, автор виокремлює спільні і відмінні особливості підготовки в готельно-туристичних професійних школах Туреччини і закладах П(ПТ)О України й робить наголос як на позитивних, так і на негативних особливостях такої підготовки в обох країнах. До прикладу, спільними особливостями для обох країн є: орієнтація на відповідність державним вимогам, потребам ринку праці; упровадження модульної системи навчання; пошук шляхів модернізації та реформування змісту; наявність офіційних документів, які забезпечують інтеграцію гендерного підходу в освіту. Відмінні особливості підготовки студентів у системі професійної освіти: у Туреччині – варіативність і гнучкий характер освітніх програм; демократизація процесу навчання; широке використання сучасних методик та інноваційних технологій; наявність дисциплін гуманітарного циклу, у контексті яких подають базові відомості про гендерну рівність, наявність науково-методичних розробок гендерної тематики для студентів і викладачів професійних шкіл; в Україні – неможливість обрання індивідуальної освітньої траєкторії; низький рівень організації самостійної роботи та практичної підготовки здобувачів П(ПТ)О; відсутність навчальних предметів з гендерної тематики тощо [30, с. 194–195].

Заслужують уваги наукові праці І. Семенової, яка шляхом вивчення визначних подій історії розвитку готельно-туристичної галузі в Туреччині виявила основні передумови становлення системи професійної підготовки кадрів для сфери туризму, які розділено на групи за їх походженням: економічні, політичні, технічні, соціальні та ресурсні [80, с. 210].

Значний інтерес для нашого дослідження наукового пошуку становлять наукові праці турецьких учених щодо професійної підготовки фахівців в професійних школах Туреччини, розвитку системи професійної освіти туристичної освіти в країні. До таких досліджень належать праці К. Аннаро (K. Annaraud) [111], О. Гьоркема (O. Görkem) [129], О. Серта, (Ö. Sert) [165], Н. Яшара (N. Yaşar) [181], (B. Tezcan) [170], А. Козака (M. A. Kozak) [137], І. Місурлі (İ. Mısırlı) [154], Д. Руттера (D. Rutter) [162], Е. Крісто (E. Christou) [120], Д. Елюла (D. Eylül) [128], К. Юнлюнена (K. Ünlüönen) [180], Е. Пеліт (E. Pelit) [160] та ін.

Отже, результати аналізу наукових праць вітчизняних і закордонних учених свідчать про різноаспектність щодо дослідження стратегій підвищення якості освіти Туреччини. Втім, сучасні реформаційні процеси і зміни освітніх систем Туреччини не оминають і професійні школи готельного господарства і туризму, досвід сучасного розвитку яких є перспективним для використання у процесі модернізації П(ПТ)О в Україні. У цьому контексті доцільно розкрити результати дослідження проблеми становлення і розвитку загальної і професійної освіти в Туреччині, здійсненого М. Сойлемезом. Ним проведено порівняльний аналіз розвитку загальної та професійної освіти в різних країнах, розкрито подібні проблеми (соціально-економічні, політичні) в цих сферах [84].

Вивчення досвіду закордонних країн, зокрема й Туреччини щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства і туризму й формування їхньої професійної компетентності на вимогу сучасних запитів готельно-туристичної галузі є актуальним питанням для педагогічної теорії та практики.

Означене підтверджується оглядом дисертаційних праць із проблем професійної підготовки фахівців готельно-туристичної галузі. Наприклад, при дослідженні теорії і практики підготовки фахівців сфери туризму в країнах-членах Всесвітньої туристичної організації, Л. Кнодель узагальнює, що концепція дидактичної системи туристичної освіти формується з урахуванням закордонного досвіду з метою адаптації найефективніших закордонних технологій до вітчизняного освітнього середовища, яке визначає необхідність фундаментального аналізу змісту професійної підготовки кадрів у закордонних країнах на сучасному етапі та умов, які сприяють удосконаленню цих систем. У цьому контексті науковець обґрунтовує

модель структурних компонентів професійної компетентності фахівця туристичної галузі на сучасному етапі, складовими якої є: базова підготовка, технічні знання, особистісні якісні характеристики, й визначає основні концептуальні напрями організації професійної підготовки кадрів для сфери туризму (мотивація навчання, адаптація до освітнього середовища навчального закладу, розвиток діалогової й дистанційної освіти, реалізація інноваційних технологій), цілі професійного навчання на сучасному етапі розвитку суспільства в умовах глобалізації (поширення наукових досліджень у професійному полі) [24].

Своєю чергою, В. Федорченко під час обґрунтування теоретичних і методичних засад підготовки фахівців для сфери туризму наголошує на необхідності врахування особливостей становлення і розвитку вітчизняної системи професійної підготовки фахівців для сфери туризму на різних історичних етапах, аналізу вітчизняного та закордонного досвіду й визначення перспективних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців для цієї галузі [96; 97; 98]. У цьому контексті дослідник зауважує, що «важливим пріоритетним напрямом державної політики щодо розвитку освіти загалом і туристичної, зокрема є розвиток системи неперервної освіти та навчання впродовж життя; аналіз системи туристичної освіти в розвинених країнах світу свідчить, що ідея неперервності стає стратегічною для більшості закордонних країн» [98, с. 363].

Згідно з тезаурусом професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу «освіта впродовж життя» – це вся навчальна діяльність, яка здійснюється особою упродовж життя з метою вдосконалення знань, умінь, компетенцій і/або кваліфікацій в інтересах особистісного, соціального і/або професійного розвитку [1].

У ґрунтовному дослідженні проблем професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти А. Віндюк наголошує, що підготовка кадрів для індустрії гостинності виступає стратегічним пріоритетом розвитку туризму в Україні; однією з найголовніших проблем цієї галузі є незадоволення її потреб у фахівцях нової генерації, підготовлених за новими освітніми програмами [11, с. 50].

Дослідження К. Анноро (К. Annaroud), присвячене порівняльному аналізу характеристик і навичок студентів готельного й ресторанного бізнесу для успішної кар'єри, актуальності формування

в майбутніх фахівців сфери обслуговування основних професійних навичок і знань, які структуровані автором у три групи: соціальні навички (здатність бачити підприємство як єдине ціле і допомагати зрозуміти різні функції підприємства та їхні взаємозв'язки); навички людських взаємин (здатність працювати, розуміти, мотивувати людей індивідуально та в групах); технічні навички (здатність застосувати спеціалізовані знання та проводити експертизу якості послуг [111]. В цьому контексті розуміємо, що прогресивний розвиток готельно-туристичного бізнесу орієнтує педагогічну теорію і практику на систематичне оновлення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців для цієї галузі, на пошук нових форм, методів, інноваційних технологій навчання з метою досягнення відповідності у показниках сформованості професійних навичок і знань сучасним вимогам готельно-туристичного ринку.

Формуванню й розвитку професійних і ключових компетентностей майбутніх фахівців готельної справи й туризму присвячені праці В. Полуди, яка у структурі професійної компетентності визначає ключові компетенції (особистісні, основоположні та спеціальні), виробничі функції і завдання [49].

Тенденції щодо оновлення змісту професійної підготовки та формування «актуальних» професійних компетентностей майбутніх фахівців готельного господарства і туризму спостерігаються і в Україні. Вивченню цих проблем присвячені праці вітчизняних учених. Зокрема, дидактичні аспекти професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму різноаспектно представлені у працях Л. Поважної (зміст і організація практичної підготовки молодших спеціалістів готельного господарства) [48]; Н. Хмілярчук (педагогічні умови організації навчальної практики майбутніх менеджерів туристичної сфери) [99]; Л. Соловей (становлення вітчизняної системи підготовки фахівців сфери туризму (друга половина ХХ століття) [85]; К. Трофімчук (формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи у процесі фахової підготовки) [91]; Л. Грибової (організаційно-методичні засади підвищення кваліфікації фахівців сфери туризму) [16]; В. Сідорова (система кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму) [83]; А. Бойчук (педагогічні умови професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах) [9] та ін.

Отже, наукові пошуки дослідників щодо вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі та формування у цьому контексті їхньої професійної компетентності ґрунтуються на аналізі досвіду й тенденцій розвитку освітніх систем у закордонних країнах: тих, які досягли успіху у розвитку цього напрямку, а також і тих, які перебувають на стадії розвитку. Окремі дослідження учених спрямовані на розв'язання питань удосконалення освітніх систем професійної підготовки, інші – на формування й розвиток професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Вивчення проблеми професійної підготовки фахівців готельно-го господарства і туризму у контексті наукового осмислення дає змогу компілювати дослідження учених у окремі студії та використовувати їх наукові доробки для виконання завдань наукового пошуку (додаток А, табл. 1.1).

Вивчення досвіду Туреччини щодо підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах пов'язане зі схожістю України і Туреччини як у напрямі розвитку політики щодо євроінтеграції й пов'язаних із цими процесами економічними змінами, так і у прагненні обох країн до розв'язання освітніх питань щодо модернізації системи П(ПТ)О, її інноваційного розвитку у тісному зв'язку із ринком праці, зокрема в індустрії гостинності.

Отже, наукове вирішення завдань, пов'язаних із вивченням турецького досвіду підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах і з'ясування можливостей його використання в системі П(ПТ)О України, ґрунтується на досягненнях закордонної й вітчизняної науки з означеної проблеми. Доробки учених є суттєвими у педагогічній теорії та практиці, однак сучасні вимоги ринку праці Туреччини до професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму та тенденції розвитку сучасної туристичної освіти є малодослідженими у педагогічній теорії й практиці; недостатньо з'ясованими залишаються особливості організації професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини, що слугуватиме визначенню конкретних напрямів удосконалення професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в Україні. Доцільно конкретизувати організаційно-методичні та змістові аспекти професійної підготовки фахівців готельного господарства

і туризму в професійних школах Туреччини та запропонувати відповідні рекомендації щодо можливості використання інноваційних ідей турецького досвіду в Україні.

Результати аналізу наукової літератури з проблеми дослідження професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини є основою для визначення методологічної бази дослідження та теоретичного уточнення основних понять.

Зазначимо, що у доборі методологічних підходів до вирішення наукової проблеми важливими є праці учених-компаративістів (додаток А, табл. 1.1). Вибір методологічних підходів до проблеми дослідження професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини ґрунтується на розумінні досліджень із порівняльної професійної педагогіки. На думку С. Сисоевої, специфіка порівняльної професійної педагогіки вимагає міждисциплінарного підходу до таких досліджень. Саме тому їх ефективність, на переконання академіка, визначається не тільки виконанням загальновідомих вимог до компаративіста (знання мови, перебування на теренах країни, знання історії й культури країни в якій здійснюється дослідження), а й володінням методологією міждисциплінарного дослідження [82, с. 53]. На основі нового наукового напрямку, що активно розвивається в Україні як напрям інтегрованого дослідження сфери освіти – освітології, у нашому дослідженні із професійної порівняльної педагогіки необхідно визначити загальне, особливе й специфічне. Саме загальне, з позиції С. Сисоевої, відноситься до тих методологічних засад, на яких будується кожне дослідження з професійної педагогіки. Особливо це стосується методології порівняльного дослідження [82, с. 50]. Однією із методологічних умов порівняльного дослідження є здійснення аналізу соціально-економічних та культурно-історичних чинників, що впливають на розвиток сфери освіти й відбиваються у всіх її підсистемах і компонентах [81, с. 132–141].

Загальні методологічні засади професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини мають орієнтувати на цілісне розуміння професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму, що включає специфічні як внутрішні: політичні, економічні умови і традиції, так і зовнішні тенденції глобалізації, інтеграції та інтернаціоналізації.

Це стосується вивчення досвіду Туреччини з питань професійної підготовки, співставлення реального стану професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму із національними та міжнародними пріоритетами розвитку як освіти, так і економіки країни. Специфічне або одиничне у нашому дослідженні визначається як дидактичні засади професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини, що включають концептуальні положення, структуру, завдання, зміст, форми, методи та технології організації їхнього навчання.

Різні аспекти методологічних підходів знаходять своє практичне застосування у дослідженнях специфічних особливостей змісту окремої науки, її принципів і методів, конкретизуючись мірою значимості й доцільності у вирішенні окремих завдань наукового пошуку. Аналіз найбільш поширених у дослідженнях із порівняльної професійної педагогіки методологічних підходів дає змогу визначити основні для нашого дослідження: системний, компетентнісний, культурологічний, суб'єктно-діяльнісний, контекстний, акмеологічний тощо.

Зокрема, А. Віндюк визначає, що системний підхід дає можливість розглядати професійну підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, з одного боку, як систему, яка є частиною загальної системи професійної підготовки, а з іншого – в соціокультурному контексті – як органічну складову освіти і культури, що виконує посередницьку функцію між особистістю та суспільством. Технологія системного підходу забезпечує моделювання явища, яке вивчалось, та визначення функцій системи й умов її розвитку [11].

У виявленні організаційно-методичних і змістових особливостей професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини та в обґрунтуванні шляхів творчого використання прогресивних ідей цього досвіду в умовах інтернаціоналізації освіти в Україні найбільш доцільним є використання системного підходу, що передбачає комплексне дослідження великих і складних об'єктів (систем), як єдиного цілого, з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. Системний підхід є універсальним для вітчизняної системи освіти: «Низка науковців вважають його універсальною методологією..., оскільки цей підхід орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів,

на виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення цього в єдину теоретичну картину» [79, с. 35].

Пріоритети модернізації освіти в Туреччині на початку XXI ст. окреслюються Законом «Про початкову і середню освіту» (Primary Education and Education Law, 2012), згідно з яким до системи сучасної освіти Туреччини віднесено готельно-туристичні професійні школи, уподібнені до українських вищих професійних училищ готельно-туристичного спрямування. Професійна підготовка фахівців готельного господарства і туризму в Туреччині реалізовується у педагогічному процесі, що є системою із відповідними складниками, а саме мета, зміст, методи, засоби навчання, кінцевий результат. Для забезпечення якісно нових прогресивних освітніх результатів професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в Туреччині необхідною є реалізація реальних і потенційних можливостей різноманітних систем, які із зовні детермінують педагогічні системи (політика, економіка, суспільна ситуація та міжкультурні зв'язки тощо) й забезпечують їх постійний розвиток.

Важливою особливістю педагогічних систем є їхня ієрархічність. Йдеться про те, що елементом освітньої системи Туреччини є система професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини. Досліджуваний нами процес «підпорядковується» й детермінується особливостями більш складних систем і здатний підтримувати їх цілісність. Система туристичної освіти в Туреччині передбачає не тільки підготовку висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців для галузі, а й розвиток їхніх особистісних якостей, спрямованих на збереження культури, повагу до історичної спадщини країни, забезпечення авторитету держави на міжнародному рівні.

Універсальність системного підходу уможливило використання його у дослідженнях різних проблем у різних сферах науки і практики, а інтеграція системних методів (аналіз, синтез, пізнання, декомпозиція, узагальнення та ін.) і принципів дає змогу повно й цілісно вивчити процес підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини, розглядаючи цей процес як відносно самостійну систему, якій притаманні особливості функціонування і розвитку.

Отже, у дослідженні підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини системний підхід

забезпечує комплексне пізнання тенденцій розвитку освітньої системи Туреччини шляхом ретроспективного аналізу та вивчення сучасних стратегій розвитку професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в контексті національної модернізації та міжнародних вимог. Крім того, цінність системного підходу полягає в тому, що на основі співвідношення освітньої системи Туреччини й конкретно досліджуваного процесу уможливорюється розкриття особливостей організації професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини.

Упровадження ідей компетентнісного та контекстного підходів у систему вітчизняної П(ПТ)О зумовлює необхідність ґрунтовного вивчення специфічних особливостей цього підходу до підготовки фахівців готельного господарства і туризму в закордонних країнах. Турецький досвід підготовки фахівців готельного господарства і туризму свідчить про пріоритетність суспільних ідеалів освіченості, врахування суспільних вимог до освіти як основи соціокультурного становлення молодої людини, переслідує мету щодо створення єдиного освітнього простору в державі. Такі напрями можуть використовуватись і під час реформування вітчизняної П(ПТ)О, в тому числі і у підготовці фахівців готельно-туристичної галузі в Україні.

Саме поняття «компетентнісний підхід» на часі є дискусійним у науковому полі, що спричинено сутністю й характерними ознаками досліджуваних процесів, застосуванням до конкретних галузей наук. Як зазначає В. Радкевич, «концепція компетентнісного підходу у професійній освіті і навчанні спрямована на формування особистості професіонала з позитивним світоглядом, ціннісними орієнтаціями, здатністю швидко адаптуватися до традиційних чи нових і непередбачуваних життєвих і професійних ситуацій» [68, с. 8]. Окрім того, академік обґрунтовує професійну компетентність як складник професійної культури, що охоплює професійні знання, уміння, навички, універсальні здібності, професійно важливі якості та цінності (моральний та інтелектуальний потенціал) [76].

Отже, професійна підготовка фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини на основі компетентнісного підходу забезпечує їм високий рівень знань, досвіду, обізнаності для комунікації та здійснення професійної діяльності.

Компетентнісний підхід пов'язаний із суб'єктно-діяльним і контекстним підходами, адже результат професійної підготовки

фахівців (сформовані компетентності) якісно реалізуються у діяльності. Реалізація вимог компетентнісного підходу у системі професійної освіти є одним із оптимальних шляхів задоволення потреб щодо всебічно підготовлених фахівців. Саме тому забезпечення якості професійної освіти, підготовка фахівців для різних галузей є актуальною теоретичною та прикладною проблемою професійної педагогіки [36; 42].

Професійна компетентність будь-якого фахівця є, на думку науковців, складним інтегральним психологічним, професійним і суб'єктивним утворенням, вона формується у процесі здобуття професійної освіти, актуалізується, розвивається і вдосконалюється під час практичної діяльності, а її ефективність суттєво залежить від теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, здатності та готовності до її здійснення, суб'єктивних, професійно важливих та індивідуально-психічних якостей фахівця [106]. Поняття «контекст» означає систему внутрішніх і зовнішніх умов поведінки й діяльності людини, яка впливає на сприйняття, розуміння та перетворення нею конкретної ситуації, що надає змісту й значення як цій ситуації загалом, так і її окремим компонентам зокрема [13, с. 321].

У теорії професійної педагогіки Туреччини активно використовуються такі поняття, як «неформальна освіта», «формальна освіта». Ці види освіти є мотивованою діяльністю особистості щодо набуття необхідних компетентностей для досягнення певної мети. Загальновідомо, що засвоюються краще ті знання, які використовуються в тих чи інших діях. Ті знання, які не знайшли практичного використання, зазвичай поступово забуваються. Діяльнісний підхід відображає «дієвість знань – конкретне визначення основних напрямів застосування знань у практичній діяльності та змістову характеристику методів, процедур і методики дій щодо використання теоретичних і практичних знань тощо» [105, с. 412]. Отже, сутність суб'єктно-діяльнісного підходу у дослідженні дидактичних засад професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини полягає у вивченні форм, методів і технологій навчання, особливостей практичної підготовки й актуалізації цього досвіду у професійній підготовці фахівців готельного господарства і туризму в Україні.

Ідеї неперервної освіти в Туреччині доцільно обґрунтовувати на основі положень акмеологічного підходу, що спрямований на

вдосконалення і корегування професійної діяльності, забезпечує керування індивідуально-професійним розвитком фахівця, орієнтує його на досягнення вершин професійної діяльності, а відтак, на постійне самовдосконалення й стимулює потребу у самореалізації, саморегуляції і самоорганізації. Акмеологічний підхід дає змогу відслідкувати чинники впливу на формування професіоналізму фахівців готельного господарства і туризму як у Туреччині, так і в Україні й, на основі даних про стан їхньої професійної підготовки здійснити порівняльно-педагогічний аналіз системи професійної підготовки таких фахівців. Отже, акмеологічний підхід орієнтується на потенціал суб'єкта учіння, на його індивідуальність, сприяє пошуку шляхів досягнення вершин професіоналізму й уможливорює розв'язання суперечності, визначеної у дослідженні, між вимогами ринку праці до професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму та рівнем їхньої кваліфікації, що не відповідає зростаючим потребам в умовах інформаційно-технологічного розвитку готельно-туристичної галузі.

Важливе значення має культурологічний підхід, концептуальні положення якого є визначальними у підготовці фахівців готельного господарства і туризму, здатних до здійснення інноваційної професійної діяльності як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках праці. Культурологічний підхід забезпечує інтеграцію особистісного, інтелектуального і професійного зростання, формування професійної культури, передбачає знайомство та осмислення досвіду інших країн, створює умови для відповідного самовизначення та самореалізації особистості. У контексті зростання міжкультурних зв'язків в умовах глобалізації та європейської інтеграції зростає роль міжкультурної компетентності фахівців готельно-туристичної галузі, оскільки саме «...міжкультурна компетентність сприяє рівноправному й толерантному співіснуванню європейських (і не тільки) народів, а також ефективній взаємодії на всіх соціально-економічних рівнях» [2, с. 221].

Обґрунтовані методологічні підходи (системний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, контекстний, акмеологічний та культурологічний) визначаємо базовими для дослідження підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини. Однак специфіка порівняльної педагогіки зумовлює залучення широкого спектру й інших сучасних наукових підходів,

які об'єднуються у єдину площину задля вивчення різноманітних зв'язків між елементами, процесами й явищами наукового пошуку. Серед різноманіття провідних наукових підходів, які постають у певній системній цілісності, для нашого дослідження доцільними у використанні є низка тих, що визначені О. Дубасенюк. Наприклад, подвійний підхід, на переконання автора, скеровує на «використання у педагогічному дослідженні принципу часу (лінійного розгортання подій у часі), що передбачає аналіз кількості та якості подій людини у тому чи іншому часовому проміжку, їх взаємовпливів. Критико-конструктивний підхід реалізує можливість критичного підходу (взаємодії) до традиційних наукових стереотипів, що, у контексті нашого дослідження, передбачає аналіз професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини й, на основі цього досвіду, прийняття конструктивного рішення щодо вирішення подібних проблем у П(ПТ)О України. Амбівалентний підхід є найбільш доцільним для осмислення суперечностей, окреслених тематикою дослідження; діалоговий підхід, своєю чергою, забезпечує віртуальне діалогічне спілкування з культурою Туреччини, специфікою професійної підготовки фахівців для сфери готельного господарства і туризму у навчальних закладах як Туреччини, так і України у єдиному часовому просторі. Стимульно-інформаційно-ресурсний підхід орієнтує на вивчення педагогічного процесу в професійних школах готельного господарства і туризму Туреччини з позицій аналізу й наступної ефективної імплементації організаційних та інформаційних ресурсів навчального середовища (вимоги до організації професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в Туреччині; структура та зміст освітніх програм професійної підготовки; форми, методи і технології навчання; особливості практичної підготовки тощо). Коеволюційно-ноосферний підхід передбачає урахування в процесі професійної підготовки фахівців для сфери готельного господарства і туризму Туреччини особливостей «...розвитку людини різних еволюційних середовищних чинників (зокрема сімейного, групового, державного, соціокультурного, соціоприродного, космопланетарного), які мають поєднуватися, відповідати один одному з метою створення ефекту взаємного потенціювання (підсилення)» Історико-логічний підхід дає змогу аналізувати педагогічні проблеми професійної підготовки фахівців для сфери готельного

господарства і туризму Туреччини у контексті їх генези, сучасного стану, закономірностей та тенденцій розвитку тощо [66, с. 12].

Охарактеризовані методологічні підходи не вичерпуються окресленим переліком. У ході наукового пошуку можливим є використання й інших концепцій, підходів і принципів, формуючи методологічну базу дослідження для перспективних наукових розвідок з наступним висвітленням наукових результатів щодо можливого використання прогресивних ідей турецького досвіду професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в Україні.

Наступним важливим напрямом у дослідженні проблеми професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини є теоретичний аналіз основних понять та уточнення дефініцій. Для вирішення цього завдання ми будемо звертатись до праць учених (додаток А) та інших науковців, позиції яких щодо дослідження професійної підготовки, зокрема і фахівців для готельного господарства та туризму в системі освіти, окреслені у контексті їхніх наукових пошуків.

Першочергово зазначимо, що підготовка майбутніх фахівців будь-якої галузі є основною метою освіти, результат якої якої вбачається у конкурентоспроможній на ринку праці, компетентній та відповідальній особистості, що володіє своєю професією й орієнтується в подібних галузях, проявляє здібність у професійній діяльності, прагне до самозростання й утвердження на вітчизняному й міжнародному ринку праці. У продовження думки представимо позицію С. Гончаренка, який в освіті вбачає процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, за якого вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання [15, с. 241].

На переконання В. Кременя, «освіта повинна готувати людину, органічно адаптовану до життя у світі багатоманітних зв'язків – від контактів із найближчим оточенням до глобальних зв'язків» [32, с. 163].

Повнота реалізації особистістю, наприклад, контактів із найближчим оточенням у певному середовищі залежить від специфіки освіти, що визначається у нашому дослідженні професійним компонентом, й передбачає здобуття особою певної професії. Досліджуючи поняття «професійна освіта» з'ясовуємо, що це – соціально і педагогічно організований процес трудової соціалізації особистості, що забезпечує орієнтацію та адаптацію у світі професій, оволодіння

конкретною спеціальністю й рівнем кваліфікації, безперервне вдосконалення компетентності, майстерності і розвиток здібностей у різних сферах професійної діяльності. Професійна освіта створює умови для професійного становлення, розвитку і самореалізації особистості та сприяє досягненню гуманістичних і демократичних цілей суспільства.

В умовах ринкових відносин, науково-технічного прогресу, інноваційного розвитку усіх сфер виробництва, професійна освіта зазнає суттєвих змін, які відображаються у професійній підготовці фахівців процесом формування компетентної, кваліфікованої, конкурентоспроможної особистості, яка є соціально активною у суспільстві, професійно мобільною, творчою, креативною та характеризується новим світосприйняттям й володіє кращими людськими якостями. У такому разі «професійна підготовка є базисом соціально-економічного розвитку й науково-технічного прогресу, основою багатьох сфер життєдіяльності суспільства, засобом і середовищем формування, розвитку та самоствердження сучасної особистості [108].

З огляду на те, що науковий пошук здійснюється у площині порівняльної педагогіки, а саме аналізу професійної підготовки майбутніх фахівців в професійних школах Туреччини та закладах П(ПТ)О України, варто розкрити поняття «професійна підготовка» у розумінні, наданому міжнародним тезаурусом ЮНЕСКО, оскільки Україна та Туреччина є членами міжнародної організації з питань освіти ЮНЕСКО.

Згідно з тезаурусом, «професійна підготовка – це підготовка, орієнтована на розвиток навичок, набуття знань та установок, необхідних для роботи за конкретною спеціальністю або групою спеціальностей в тій чи іншій галузі економічної діяльності» [90]. У досягненні відповідності між вимогами ринку праці до рівня підготовленості кадрів для певної сфери виробництва професійна підготовка постійно перебуває в процесі оновлення під впливом особливостей конкретного виду економічної діяльності та передбачає набуття фахівцями актуальних знань, умінь та навичок, забезпечуючи тим самим їхню особисту професійну самореалізацію та підвищення показників розвитку економіки.

У цьому контексті доцільно висвітлити зміст поняття «фахівець», яке у «Великому тлумачному словнику української мови»

тлумачиться як «той, хто досконало володіє якимось фахом, має високу кваліфікацію, глибокі знання з певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо» [10]. Майбутнього фахівця у контексті нашого дослідження ми будемо розглядати як студента, який здобуває кваліфікацію в професійних школах Туреччини й закладах П(ПТ)О України.

Щодо характеристики професійних та особистісних ознак фахівця готельної справи, то, уникнувши курортної специфіки дослідження А. Віндюк, ми поділяємо узагальнення науковця про культуру такого фахівця, яка включає чотири компоненти, які визначають якість гостинності та конкурентоспроможність працівників готельної індустрії:

- культура зовнішнього вигляду: вміння правильно рухатись, стояти, сидіти, демонструвати впевненість, доброзичливість, спокій, який проявляється через поставу, одяг, зачіску, міміку, пантоміміку, емоційну виразність;

- культура спілкування з клієнтами: вміння слухати, вести діалог, розуміти інших, бути уважним, спостережливим, встановлювати контакт, бачити і розуміти реакцію клієнта, орієнтуватися в ситуації, уникати конфліктів;

- культура саморегуляції: вміння стримувати себе в стресових ситуаціях; здатність до перевтілення та керування своїм настроєм;

- культура мобілізації: вміння знімати зайве напруження, хвилювання, створювати необхідний настрій;

- культура мови і мовлення: вільне володіння українською та двома іноземними мовами; граматична правильність, дикція, темп мовлення, постановка голосу, тембр голосу, емоційність, багатство інтонації [11, с. 19].

Щодо професійної підготовленості фахівців сфери туризму, то, на переконання Л. Кнодель, вони спроможні забезпечувати успішну туристичну діяльність у всьому її різноманітті, із усіма її проблемами, здатні розв'язувати ці проблеми і виконувати завдання, що постають перед цією сферою економіки на сучасному етапі [25, с. 34]. На думку А. Коноха, професійна підготовка майбутніх фахівців туризму – це процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи, спрямовані на формування впродовж строку навчання професійної компетентності, достатньої для успішної праці в усіх ланках сфери туризму з урахуванням сучасних вимог ринку праці [27].

З огляду на здійснений аналіз основних понять дослідження у контексті наукового осмислення, узагальнюємо, що професійна підготовка майбутніх фахівців готельного господарства і туризму – це процес формування професійних знань, умінь, навичок фахівця, розвиток його професійної культури у контексті узгодження із цілями, завданнями і змістом професійної освіти відповідного кваліфікаційного рівня, що на основі інтегрального поєднання організаційно-педагогічних умов, форм, методів, засобів і технологій навчання забезпечує готовність фахівців до професійної діяльності й самореалізації у сфері готельного господарства і туризму.

1.2. Становлення та розвиток туристичної освіти в Туреччині в умовах європейської інтеграції

Зростання міжкультурних зв'язків в умовах глобалізації та європейської інтеграції спричинює соціально-економічний розвиток суспільства, визначає характер структурних і змістових перетворень у ринкових відносинах, посилює увагу до функціонування інфраструктури сфери послуг, а відтак і висуває нові вимоги до рівня професійної підготовки фахівців готельної й туристичної галузі взагалі та основних «тенденцій розвитку дидактики професійної освіти», зокрема [107].

Актуальність розв'язання проблем щодо якісної підготовки персоналу для підприємств готельно-туристичної галузі зумовлюється як зовнішніми чинниками (покращення життєвого рівня багатьох країн і підвищення інтересу туристів до пізнання інших культур), так і внутрішньодержавними (політичні, соціально-економічні реформи, орієнтовані на інтеграцію до європейського простору; активна роль міжнародних організацій у забезпеченні національних і регіональних туристичних організацій якісним доступом до туризму усіх верств населення тощо).

Перспективи розвитку готельно-туристичної галузі останніми десятиліттями доволі чітко пов'язані зі специфікою міжнародного туризму, вивчення досвіду якого набуває особливої значущості у розв'язанні питань щодо вдосконалення системи туристичної освіти й досягнення якісного рівня професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в умовах глобалізації та європейської інтеграції.

Історично готельно-туристична галузь економіки тісно пов'язана з виходом кожної країни на міжнародний ринок праці. Саме тому фахівці цих галузей мають відповідати світовим стандартам професійної підготовки. В умовах глобалізації, коли ринок праці стає все більш загальним, провідною ознакою сучасної професійної освіти є її конкурентоспроможність. Однак в удосконаленні системи професійної підготовки фахівців для готельно-туристичної галузі необхідно орієнтуватись на досвід інших країн, зокрема Туреччини. У цій країні успішно реалізуються процеси модернізації туристичної освіти і тим самим забезпечують позитивний імідж та привабливість її в умовах глобалізації та європейської інтеграції.

Сучасна специфіка підготовки фахівців для готельно-туристичної галузі в Туреччині характеризується певними процесами еволюції туризму і системи професійної освіти. Зокрема у працях І. Семенової [80] визначено етапи становлення і розвитку туризму в Туреччині, що характеризуються на певному проміжку часу особливостями.

Перший період автор визначає як передісторію туризму (до 1923 р.), що характеризується деякими епізодичними подіями туристичного характеру (суднобудування, будівництво перших готелів, проведення першої виставки туристичного характеру, виникнення гідів-перекладачів, перетворення культурно-історичних пам'яток) і першими спробами регулювання туристичної активності з боку держави.

Другий період – це початок розвитку туристичної діяльності (1923–1950 рр.), визначальними подіями у якому стали такі: проголошення Туреччини республікою (29 жовтня 1923 р.); створення Туристичного та автомобільного клубу Туреччини (Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü), Туристичного бюро (Türk Bürosu) та відділу з питань туризму в структурі Міністерства економіки [125]; відкриття перших туристичних агентств; підтримка культурно-історичних об'єктів країни тощо. Однак у цей період розвиток міжнародного туризму тимчасово втратив свої темпи в результаті Другої світової війни [170].

Третій період (1950–1963 рр.) – характеризується розвитком міжнародної торгівлі за ініціативи владної на цей час Демократичної партії, зростанням імпорту, прийняттям законів туристичного характеру, організацією Туристичного Банку, залученням Пенсійного

Фонду до будівництва готелів, а також створенням спеціалізованого міністерства з питань туризму. Визначальною подією цього періоду є виділення сфери туризму в окрему галузь народного господарства.

Четвертий період (1963–1982 рр.) – пов’язаний із легітимізацією та пропагандою, підтримкою масового туризму на фоні політичних змін: прийняття Конституції, введення п’ятирічного плану розвитку туризму, початок співробітництва з Агентством США з міжнародного розвитку, підписання угод про туристичну співпрацю з іноземними державами, розширення обов’язків Міністерства туризму та реклами, розвиток діяльності Туристичного Банку, створення Асоціації турецьких турагентів тощо. Однак через те, що всі означені заходи реалізовувалися на фоні інтенсивної міжнародної конкуренції, нафтової кризи, недостатньо розвиненої інфраструктури, екстремістської діяльності релігійних фундаменталістів, відносної недоступності Туреччини для туристів із Північної та Західної Європи через неефективну рекламу країни та складнощі, пов’язані із вартістю транспортування, індустрія туризму в цей час ще не досягла розквіту [155].

П’ятий період (1982–2002 рр.). – це інтенсивний вплив держави на розвиток туризму з метою задоволення світового попиту з одночасним впровадженням заходів щодо захисту навколишнього середовища (прийняття Закону про заохочення туризму, впровадженням П’ятого п’ятирічного плану розвитку, заснування спеціалізованого Міністерства туризму та впровадження проекту АТАК (Екологічного проекту Південно-західного узбережжя) для забезпечення екологічного захисту території уздовж Егейського й Середземного морів. Цей період характеризується досягненням позитивної динаміки та істотним підвищенням темпів розвитку туристичної сфери.

Шостий період (2002– і до нині) – це період розвитку альтернативних видів туризму (зимового, водного, фестивального, оздоровчого, молодіжного, ділового туризму, туризму для осіб третього віку) з метою зменшення навантаження на популярні масові курортні місцевості та часткової переорієнтації туристичних потоків на північні, центральні та східні райони Туреччини. В основу туризму покладено принципи стійкого розвитку, що передбачають збереження екологічної рівноваги в навколишньому середовищі.

Ми поділяємо представлену І. Семеновою періодизацію розвитку туризму в Туреччині та вважаємо за доцільне розширити шостий

етап розвитку туризму в країні прогресивними подіями, які мають суттєвий вплив на позиціонування сфери туризму у світі на сучасному етапі та окреслюють сьомий період розвитку готельно-туристичної галузі в Туреччині (2007 р. і до нині), який стартує із прийняттям Міністерством культури і туризму Турецької республіки у 2007 році «Стратегії розвитку туризму в Туреччині до 2023 р.» (Turkiye Turizm Stratejisi) [175]. У Стратегії означені такі основні завдання: підтримка туризму державою, розширення міжнародного співробітництва, збільшення туристичного сезону до календарного року шляхом розвитку внутрішніх регіонів, реклами туризму Туреччини у світі. Для вирішення цих завдань проводиться широке коло заходів: на законодавчому рівні закріплені широкі можливості Міністерства культури і туризму Туреччини, а також різні привілеї для цієї галузі; укладаються міжнародні договори і угоди; приділяється значна увага розвитку інфраструктури (розширення готельних фондів, будівництво доріг, морських портів, аеропортів, що об'єднують в єдину мережу найбільш важливих для туризму країни); реалізовується програма реставрації архітектурних пам'яток, особливістю якої є увага не тільки до мусульманських пам'ятників, але й до християнських святинь тощо.

За результатами огляду матеріалів, представлених дослідницьким Центром FPS щодо вивчення внутрішньої політики і безпеки (<http://forsecurity.org>), сучасна туристична індустрія Туреччини продовжує розвиватися, незважаючи на негативні наслідки економічної кризи. У цьому контексті основні складники успіху туристичної індустрії Туреччини визначаються:

- наявністю багатих природних і кліматичних ресурсів, що сприяє розвитку різних видів відпочинку: від пляжного до гірсько-лижного, екстремального і оздоровчого;

- наявністю багатой історичної та культурної спадщини (на території сучасної Туреччини розташовані два із семи чудес світу: храм Артеміди Ефеської в Сельчуке і Галикарнаський мавзолей у Бодрумі; західне (Егейське) узбережжя країни є прямим носієм давньоримської та давньогрецької культури, які зараз є яскравими об'єктами туризму тощо);

- наявністю сучасної туристичної інфраструктури, яка розвивається завдяки інвестиціям, що дозволило створити за досить короткий проміжок часу найбільш різноманітну сферу туризму;

починаючи з транспорту і засобів розміщення – до мереж харчування і розваг на вибір найрізноманітніших запитів відвідувачів [77].

Безперечно, що для збереження й примноження такого стану сектору туризму у площині розвитку економіки та міжнародної інтеграції турецький уряд переглядає й удосконалює свою політику й у сфері розвитку туристичної освіти. Зважаючи на те, що в межах диверсифікації туризму проводиться ефективна діяльність, спрямована на розвиток супутніх туризму послуг, вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства й туризму в останні роки підвищуються у напрямі збереження культурних традицій та національного колориту у поєднанні із сучасними методами і технологіями обслуговування.

На основі аналізу процесів становлення готельно-туристичної галузі в Туреччині окреслюється необхідність системних якісних змін у професійній підготовці фахівців готельного господарства і туризму. Такі зміни орієнтовані на наближення національних освітніх систем до якісно нового рівня професійної підготовки фахівців у світовому освітньому просторі. На часі перспективність реформаційних процесів в існуючих системах туристичної освіти державкандидатів до ЄС детермінується специфікою міжнародного туризму, а результат поточних трансформацій щодо удосконалення форм і методів досягнення міжнародної інтеграції визначається процесами інтернаціоналізації, які у різних країнах здійснюються відповідно до економічних, політичних, соціальних і культурних тенденцій.

Пояснення передумов становлення системи туристичної освіти в Туреччині на основі періодизації розвитку туризму в країні представлено І. Семеновою. Дослідниця визначає:

– економічні передумови (потреба в послугах гідів-перекладачів для роботи з іноземними туристами; незабезпеченість засобів розміщення підготовленими фахівцями різних ланок; необхідність якісного обслуговування клієнтів у туристичних агентствах; потреба в ефективному управлінні туристичними об'єктами (засобами розміщення, об'єктами харчування та ін.) на базі міжнародних стандартів управління; необхідність грамотного позиціонування та просування національного туристичного продукту тощо);

– політичні передумови (необхідність розв'язання проблем готельно-туристичної галузі на державному рівні фахівцями туризму; ведення ефективної туристичної політики співтовариства державного та приватного секторів тощо);

– технічні передумови (розвиток транспортних засобів суднобудування, розбудова залізничних шляхів сполучення; будівництво та устаткування засобів розміщення тощо).

– соціальні передумови (прояв підприємницької активності з боку населення країни завдяки державному заохоченню до активності в умовах ринкових відносин; розширення прав і свобод громадян Туреччини після прийняття Конституції, збільшення вільного часу і можливостей для навчання та відпочинку тощо).

– ресурсні передумови (реставрація культурно-історичних пам'яток; дотримання принципів стійкого розвитку туризму: впровадження екологічного проекту АТАК з метою захисту навколишнього середовища на територіях масового скупчення туристів); розвиток альтернативних видів туризму тощо [80].

Означені передумови, зокрема їх зміст, системно видозмінюються відповідно до виникнення інновацій у сфері туризму. Новими вимогами готельно-туристичного ринку сьогодні є такі: упровадження мобільного маркетингу у сфері гостинності та туризму, організація круїзного туризму; формування інноваційних туристичних брендів; необхідність стимулювання творчого підходу у просуванні туристичних послуг; впровадження технологій імідж-бідлінгу туристичних підприємств тощо.

Розкриті передумови становлення та розвитку туризму в Туреччині, його орієнтація як в Туреччині, так і в Україні на міжнародну інтеграцію є важливим підґрунтям розвитку туристичної освіти в умовах міжкультурної узгодженості з наступним удосконаленням системи професійної підготовки фахівців для готельно-туристичної галузі на основі тісної співпраці із країнами ЄС у сфері освіти і науки. Це зумовлює актуальність вивчення процесів інтернаціоналізації та їх вплив на розвиток національних освітніх систем.

Просторове поле інтернаціоналізації освіти охоплює як національний, так й інституційний рівні [1]. Інтернаціоналізація освіти – це «... процес впровадження міжнародної складової до дослідницької, освітньої та адміністративної функцій освіти» [44], отже, певні зміни мають відбуватись і у системі професійної підготовки фахівців туристичної галузі, зокрема такі, що забезпечуватимуть: оптимальну відповідність між сформованими культурними традиціями й новими ідеями щодо організації туризму; конкурентоспроможність готельно-туристичної галузі на вітчизняних і міжнародних

ринках послуг; конкурентоспроможність фахівців готельного господарства і туризму на основі узгодження їхніх професійних функцій відповідно до міжнародних систем кваліфікацій тощо.

Процеси модернізації системи професійної освіти Туреччини посилюються поступовою реалізацією державних програм, серед яких є: «Проект зміцнення системи професійної освіти і навчання», що почав впроваджуватись у 145 пілотних закладах освіти Туреччини ще з 2004 р. Відповідно до завдань цього проекту розпочато реорганізацію системи професійної освіти Туреччини, а розроблені у рамках проекту модульні програми професійної підготовки майбутніх фахівців базуються на кваліфікаціях, що спрямовані на досягнення світових стандартів туристичної освіти. Нині ці програми впроваджуються у практику професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства і туризму в Туреччині і є основою оновлення навчальних програм для більшості закладів професійної освіти [108].

Досвід Туреччини щодо інтернаціоналізації освіти засвідчується участю країни у міжнародних проектах, серед яких: «Evide – європейські цінності в професійній освіті», орієнтований на реалізацію програми ЄС щодо безперервного навчання й досягнення взаємного зближення та взаємодії із партнерами проекту: сімома професійними навчальними закладами з Німеччини, Великобританії, Румунії, Франції, Болгарії та Туреччини. Прогностичні результати проекту передбачають суттєві зміни у системі професійної освіти (vocational education and training), а саме: формування зв'язків системи професійної освіти з ринком праці; розвиток професійних стандартів і перспективних стандартів підготовки; розвиток курикулумів професійної освіти на засадах компетентності та модульності; зміцнення соціального партнерства в професійній освіті; підвищення якості викладацьких і управлінських кадрів, які працюють у сфері професійної освіти; узгодженість із вимогами ЄРК; обґрунтування і запровадження концепції навчання впродовж життя; підтримка УПК; підвищення цінності професійної освіти; збільшення обізнаності щодо професійної освіти; розбудова професійних інформаційних систем [171].

На виконання ключових принципів Меморандуму безперервної освіти країн Європи, турецьким урядом реалізовується довгострокова стратегія (Long Term Strategy (2001–2023)), спрямована на зростання стабільності й конкурентоспроможності Туреччини

в глобальному масштабі; інформатизацію суспільства; завершення процесів «вирівнювання» освітніх систем до рівня, необхідного для членства в ЄС [110].

Довгострокові плани щодо розвитку людського капіталу конкретизувались у чітких політичних і соціальних програмах Туреччини: Бачення турецького уряду – 2023 (The Turkish government's Vision – 2023), Десятий план розвитку (Tenth Development Plan (2014–2018), Стратегія навчання впродовж життя і стратегія професійної освіти і навчання (Lifelong Learning Strategy and Vocational Education and Training (VET) Strategy (2014–2018) та ін., в яких окреслено чіткі цілі і дорожні карти, пов'язані зі стратегією міжнародної інтеграції та орієнтовані на досягнення завдань стратегії «Європа 2020: Стратегія розумного, стійкого і всеохоплюючого зростання» [127]. Вона покликана допомогти в умовах глобальної нестабільності державам-членам ЄС повернутися на шлях сталого розвитку. Вважається, що стратегія «Європа 2020» розкриває європейську соціально-економічну концепцію ХХІ ст., яка містить три основні фактори зміцнення економіки (базові стратегічні цілі):

- розумне зростання: розвиток економіки, основою якої є знання та інновації;
- стійке зростання: підтримка такої моделі економіки, яка базується на ефективному використанні ресурсів, не шкодить довкіллю і є конкурентоспроможною;
- всеохоплююче зростання: підтримка такого варіанта економічного розвитку, який характеризується високим рівнем зайнятості та забезпечує соціальну і територіальну єдність.

Аналіз результатів моніторингу діяльності Туреччини щодо прогресу якості освіти та навчання впродовж життя, а також їх порівняння із ситуацією у ЄС здійснюється за індексним виміром 100. Критеріями оцінювання прогресу якості освіти на навчання впродовж життя є такі: доступність, привабливість і гнучкість; розвиток навичок і відповідність ринку праці; загальні переходи та тенденції ринку праці [157].

Згідно з відомостями, представленими у матеріалах «На шляху до 2020: дані про професійну освіту та навчання» [157], за першим критерієм «доступність, привабливість і гнучкість» спостерігаємо, що частка турецьких студентів, які навчаються за професійними спеціальностями (46,4 %), трохи нижча від відповідного середнього

показника в ЄС (48 %) (дані на 2014 рік). Вміння дорослих брати участь у безперервному навчанні на рівні 5,5 % є порівняно низьким, порівнюючи в середньому з ЄС – 10,7 %. Ця різниця також знаходить своє відображення за показниками різних підгруп. Частка людей похилого віку (0,8 %), малоосвічені дорослі люди (2,7 %), а також безробітні (9 %), які навчаються на програмах безперервного навчання, нижча, ніж відповідні середні показники ЄС (6,9 %, 4,3 % та 9,5%). Молоді випускники професійної школи Туреччини, швидше за все, братимуть участь у подальшій освіті (49 %), ніж у ЄС в цілому (33 %).

За критерієм «розвиток навичок та відповідність ринку праці» з'ясуємо, що державні витрати на професійну освіту у відсотках від ВВП на рівні 0,58 % вище, ніж відповідний середній показник у ЄС на рівні 0,56 % (дані за 2013 рік). Частка випускників професійних шкіл (49,6 %) вища, ніж у середньому в ЄС (30 %).

Рівень зайнятості для випускників у віці від 20 до 34 років – 68,7 %, що є відносно низьким, порівняно із середнім показником у ЄС, на 77,2 %. Випускники професійних шкіл в Туреччині демонструють позитивну динаміку за рівнем зайнятості в порівнянні з випускниками закладів загальної середньої освіти. Рівень зайнятості випускників професійних шкіл становить на 9,1 % більше, аніж у випускників закладів загальної середньої освіти, та на 14,2 % балів вище, ніж у випускників з низьким рівнем кваліфікації (нижче, ніж середній показник ЄС, на 23,7%).

Щодо критерію «загальні переходи та тенденції ринку праці», то частка випускників з професійною освітою в Туреччині вища (36,4 %), ніж у середньому в ЄС (11,9 %), але цей показник продемонстрував стабільність поліпшення за останні роки. На 23,6 % частка осіб у віці від 30 до 34 років з вищою освітою, також нижче середнього показника в ЄС на 38,7 %. Частка безробітних (від 20 до 34 років) у період 2014–2015 рр. зросла з 12,8 % до 13,2 % при зниженні в ЄС з 14,1 % до 12,9 %, що дає Туреччині курс вище середнього показника ЄС [157].

Удосконалення показників якості професійної освіти у Туреччині, відповідно до Європейських стандартів якості потребує гармонізації академічних і професійних кваліфікацій з метою формування спільного простору професійної освіти в Європі шляхом участі Туреччини в програмах і проєктах, спрямованих на інтеграцію до ЄС.

В сучасних умовах суттєво збільшується пряма взаємодія між закладами освіти Туреччини та країн ЄС. Про це свідчить започаткування спеціальних програм співробітництва між країнами ЄС та країнами, які не належать до цього об'єднання. Програма ТЕМПУС (TEMPUS), наприклад, відкрила багато можливостей для посилення співробітництва між закладами освіти Східної та Південно-Східної Європи, Середньої Азії, Близького Сходу, а також Північної Африки. Програми Європейської Комісії сприяють зростанню співробітництва в освіті й вдосконаленню її якості [47, с. 24–25].

Важливе значення у цьому контексті відіграє систематичний діалог між країнами-учасницями Туринського процесу, що впродовж декількох років доводить свій позитивний вплив на удосконалення системи професійної освіти. Моніторинг розвитку та відстежування прогресів і проблем; порівняння досвіду систем професійної освіти з іншими країнами; пропозиції щодо покращення управління професійною освітою та її фінансування тощо – далеко не весь перелік основних вимірів Туринського процесу (Додаток Б). Так, Європейський фонд освіти (ETF) кожні два роки в аналітичному звіті оцінює політичні пріоритети й прогрес у контексті законодавчих змін щодо вдосконалення системи освіти Туреччини, інших країн, у тому числі й України, оцінює їх зовнішню й внутрішню ефективність, управління й фінансування [173].

Перший раунд звітності Туреччини для Туринського процесу був представлений самооцінкою системи професійної освіти за п'ятьма розділами. У першому розділі звіту розглядається централізована структура професійної освіти Туреччини, її бачення та горизонтальний розвиток щодо початкового рівня професійної освіти. Це здійснюється перед виходом на ринок праці; безперервне навчання відбувається після працевлаштування на робочому місці. У цьому розділі також розглядаються політичні проблеми, які прогностично мали б розв'язуватись до 2020 року. У розділі другому розглянуто вимоги до професійної освіти з економічної точки зору, ринку праці Туреччини: економічна діяльність, яка найбільш сприяє зростанню валового внутрішнього продукту та зайнятості; освіта та рівні освіти; державні інвестиції в освіту та працевлаштування; механізми для визначення потреб ринку праці та відповідних навичок; ефект професійної освіти на навички, зокрема розвиток підприємливості. Третій розділ показує, як професійна

освіта розв'язує суспільні проблеми, окреслено стан просування і включення соціально незахищених груп населення до опанування професій. У розділі четвертому здійснено огляд механізмів і політики забезпечення якості освіти та проаналізовано діапазон ключових сфер професійної освіти, таких як: освітяни та адміністратори, викладання і навчання, можливості та ефективність використання ресурсів. Розділ п'ятий присвячено питанням управління та коротко схарактеризовано управлінську політику національного, регіонального, місцевого рівнів [173].

На виконання цих завдань нині в Туреччині реалізуються різні програми, результат яких має відобразитись високими показниками у наступній звітності перед міжнародними організаціями Туринського процесу, а саме: довгострокова стратегія (Long Term Strategy (2001–2023), спрямована на зростання стабільності й конкурентоспроможності Туреччини в глобальному масштабі; інформатизацію суспільства; завершення процесів «вирівнювання» освітніх систем до рівня, необхідного для членства в ЄС; політичні й соціальні програми Туреччини: Бачення турецького уряду – 2023 (The Turkish government's Vision – 2023), Десятий план розвитку (Tenth Development Plan (2014–2018), Стратегія навчання впродовж життя і стратегія професійної освіти і навчання (Lifelong Learning Strategy and Vocational Education and Training (VET) Strategy (2014–2018) та ін., у яких окреслено чіткі цілі і дорожні карти, пов'язані зі стратегією міжнародної інтеграції.

Розкриті підходи до аналізу політики в галузі професійної освіти в Туреччині, базуються на фактичних даних і передбачають аналіз напрацювань, задач, планів і знаходять підтримку Європейського фонду освіти. Це сприяють становленню сучасної й гнучкої системи професійної освіти, орієнтованої на якісну підготовку компетентних фахівців, здатних самореалізовуватись у динамічно змінних соціальних умовах і водночас забезпечувати економічний розвиток країни.

Вплив міжнародної співпраці на розвиток туризму в Туреччині детермінує певні вимоги до сфери готельно-туристичної галузі й туристичної освіти, зокрема щодо оновлення системи професійної підготовки майбутніх фахівців готельного-господарства і туризму.

Отже, аналіз процесів інтернаціоналізації туризму в Туреччині й окреслення у цьому контексті перспективних завдань щодо при-

ведення професійної підготовки фахівців готельного-господарства і туризму відповідно до міжнародних вимог готельно-туристичного ринку зумовлює необхідність дослідження сучасних освітніх реформ у Туреччині, спрямованих на розвиток систем неперервної професійної освіти та кваліфікацій.

1.3. Професійна підготовка фахівців готельного господарства і туризму в контексті розвитку систем неперервної освіти та кваліфікацій Туреччини

Трансформаційні зміни в суспільстві, зумовлені процесами глобалізації та інтеграції, створенням єдиного європейського простору й посиленням значення міжнаціонального спілкування, є каталізаторами неперервного розвитку й освітніх систем у напрямі їх реформування на основі міжнародних вимог та кращих закордонних практик.

Пріоритети розвинених країн і досвід їх економічного розвитку дедалі чіткіше окреслюють перед державами-кандидатами до ЄС стратегії якісних змін за усіма соціальними векторами, в тому числі й в освітній галузі. У руслі наближення до міжнародних показників якості освітніх послуг й на задоволення швидких змін в усіх аспектах життя, у тому числі й в освітній галузі, Туреччина, як країна, що прагне конкурувати на світовому ринку й позиціонувати себе конструктивним партнером сучасної цивілізації, на початку ХХІ століття розпочала активні реформи щодо реалізації стратегії навчання впродовж життя.

Освітні реформи в Туреччині і реструктуризація професійної освіти і навчання, здійснюються з метою її модернізації та адаптації до соціально-економічних потреб і задля наближення освітньої системи до міжнародних вимог, зокрема й тих, які є пріоритетними в ЄС. Рушійним фактором у здійсненні освітніх реформ у Туреччині стала потреба суб'єктів навчання бути готовими до ефективною реалізації професійних функцій у динамічному й мінливому житті, що й спричинює необхідність у здобутті ними необхідної кваліфікації з наступним неперервним удосконаленням професійних знань, умінь і навичок усіма членами суспільства, незалежно від їх віку, статі, благополуччя і соціального статусу.

Турецька національна освітня система, яка була створена відповідно до реформ Мустафи Кемаля Ататюрка, працює за такими документами:

1. Законодавча база про освіту та навчання (Конституція Турецької Республіки, Закон «Про національну освіту» № 1739, Закон «Про організаційну структуру закладів вищої освіти» № 2809, Закон «Про вивчення іноземних мов» № 2923, Закон «Про дуальну освіту у вищих навчальних закладах» № 2547, Закон «Про восьмирічну обов'язкову та неперервну освіту» № 4306).

2. Плани розвитку (готуються кожні 5 років, визначають потреби трудових ресурсів для країни, фінансування формальної та неформальної освіти для покращання якості освіти за загальною координацією Державної організації планування).

3. Рекомендації Національних освітніх рад (найвищі консультативні та директивні органи Міністерства освіти, офіційно створені у 1933 році та затверджені Законом № 2287 з метою вдосконалення системи освіти та покращення її якості) [101, с. 130].

4. Державні програми (визначаються та впроваджуються в межах політики та стратегії національної освіти, Конституції Турецької Республіки, законів, що регулюють процеси освіти і навчання, а також п'ятирічних планів розвитку): доповідь «Реформування турецької професійної освіти і навчання» (2010 р.), «Восьмий п'ятирічний план розвитку середньої освіти: загальна освіта, професійна освіта, технічна освіта» (2001 р.) [30, с. 31].

Визначальні зміни у системі освіти в Туреччині датуються із 2012 року, коли президент Республіки Туреччина Абдулла Гюль підписав Закон «Про початкову і середню освіту» [139], який отримав назву закон «4+4+4». За цією моделлю передбачається обов'язкова 12-річна освіта, замість колишньої 8-річної. Відповідно до закону були сформовані установи початкової освіти, школи обов'язкової 4-річної початкової освіти, школи та ліцеї обов'язкової середньої освіти, які надаватимуть можливість вибору освітніх програм.

За новим законом перші чотири роки (1, 2, 3, 4) – початкова школа, наступні роки (5, 6, 7, 8) – середня школа та третій період (9, 10, 11, 12) – старша школа. За навчання у початковій та середній школі диплом не видається. Тому цей закон називають «4+4+4»: чотири роки початкової освіти, чотири роки середньої та потім на вибір ще чотири роки шкільної або професійної освіти [30, с. 108].

Аналіз цього закону дає підстави розуміти, що 4-річна середня освіта в країні може бути двох типів: загальна середня освіта

(загальні школи, природничі школи, школи соціальних наук, школи мистецтв і спорту, педагогічні школи, багатопрограмні вищі школи) та професійна середня освіта (технічні і промислові професійні школи, технічні і промислові школи для дівчат, анатолійські ліцеї, професійні школи готельного господарства і туризму, комерційні школи, медичні школи, багатопрофільні школи). Згідно із цим законом, у структурі сучасної середньої школи в Туреччині є професійні школи готельного господарства і туризму, уподібнені, на нашу думку, до українських вищих професійних училищ.

Підготовку кадрів для сфери туризму в Туреччині здійснює мережа навчальних закладів як державної, так і приватної форми власності. Навчання туристичного менеджменту в Туреччині – запорука успішної кар'єри особистості, її самореалізації в майбутньому. Більш детально форми турецької освіти обґрунтовує М. Чикалова, зазначаючи, що у Туреччині формальна освіта офіційно надає право на подальшу фахову діяльність і підтверджена загальноновизнаними дипломами, свідоцтвами, сертифікатами тощо. Неформальне (курси, тренінги, короткотермінові освітні та кар'єрні програми) та інформальне навчання здійснюється поза програмами навчальних закладів, але має при цьому певні характерні особливості. Різняться вони тим, що неформальна освіта є системною, цілеспрямованою (визначено мету, результат, тривалість), а інформальна – спонтанною, незапрограмованою (проходить у повсякденному житті, на робочому місці, у колі сім'ї, друзів, у вільний від роботи чи навчання час) і значною мірою залежить від активності та бажання того, хто вчиться (читання літератури, відвідування театрів, музеїв, виставкових залів тощо) [101]. Структура національної системи освіти Туреччини за формами і видами представлена нами у табл. 1.1.

Структура національної системи освіти Туреччини за формальною формою представлена у табл. 1.2.

На шляху до Європейського простору важливим є поступ вищої освіти Туреччини, яка у 2001 р. підписала Болонську декларацію й поступово вища освіта стала ступеневою із введенням європейської системи трансферу кредитних одиниць ECTS, після закінчення якої випускники отримують дипломи загальноєвропейського зразка.

Орієнтація на пріоритети Копенгагенської декларації (2002), окреслені для країн-кандидатів і країн-членів Європейської асоціації

Таблиця 1.1

Національна система освіти Туреччини

№ з/п	Форма освіти	Види освіти	Особливості
1.	Формальна освіта	дошкільна освіта	
		початкова освіта	
		середня освіта	загальна вища середня освіта професійна вища середня освіта
		вища освіта	
2.	Неформальна освіта	суспільне навчання; навчання абітурієнтів; дистанційне навчання; тренінгове навчання, що підтверджується сертифікатами; навчання, що здійснюється іншими установами / організаціями	
3.	Інформальне навчання	спонтанне, незапрограмоване навчання; самостійність, активність особистості	

Таблиця 1.2

Формальна освіта в Туреччині

Структура національної системи освіти в Туреччині	Терміни навчання
Дошкільна освіта – дитячий садок (необов'язково) (<i>Anaokulu</i>)	Вік: 1–3 роки. Підготовка до школи: вік 3–5 років
Початкова освіта (<i>İlköğretim</i>)	4 роки навчання у початковій школі і 4 роки навчання у середній школі
Середня освіта (<i>Ortaöğretim (Lise)</i>)	4 роки (інколи +1 рік – підготовчий)
Професійна освіта (<i>MeslekYüksekokulu (ÖnLisans)</i>)	2 роки, можливість перевodu до університетів
Вища освіта (<i>Lisans</i>)	Бакалавр: 4 роки
Ступенева вища освіта (<i>Lisansüstü</i>)	Магістр: 2 роки Доктор філософії: 3–5 років

вільної торгівлі та Європейської економічної зони, а також соціальних партнерів щодо зміцнення співробітництва у сфері професійної освіти і навчання, приводить до того, що Туреччина впродовж останніх десятиліть реалізує ініціативи, спрямовані на потреби громадян, тим самим забезпечуючи й виконання стратегічних цілей спільної діяльності: підвищення якості та ефективності систем навчання і професійної підготовки у ЄС; полегшення доступу до освіти усіх громадян, відкритість освіти для зовнішнього світу [29].

На основі нового глобального розуміння значення підвищення якості турецької системи освіти до рівня країн ЄС та інших розвинених країн, керуючись національними рішеннями, викладеними в планах розвитку країни, програмах уряду і деклараціях загальних цілей освіти, Туреччина впродовж десятиліть наближує якість освітніх послуг до соціально-економічних вимог і принципів навчання впродовж життя (Life-Long Learning – LLL), вбачаючи у LLL стратегічну ініціативу й найбільш гнучку систему, що здатна забезпечити оптимальні умови для неперервного розширення знань; передбачає органічний зв'язок між різними видами освіти або між професійним досвідом і підвищенням кваліфікації; дає змогу адекватно розв'язувати проблеми, пов'язані з розривом, що існує між попитом та пропозицією на ринку праці, й адаптувати професійну освіту Туреччини до європейських стандартів якості.

Як відомо, інноваційною сутністю концепції навчання впродовж життя є зрощення в її рамках двох логік – логіки освіти (розвиток здатностей громадян) і логіки виробництва (оптимальне використання людських ресурсів), спрямоване на зближення двох систем – системи загальної освіти і системи професійної освіти. Тому стратегії розвитку неперервної освіти в Туреччині передбачають взаємодоповнення формального, неформального, інформального навчання задля створення гнучкої системи освіти впродовж життя. Для забезпечення неперервного навчання при Босфорському університеті створено центр «Навчання впродовж життя» який здійснює підготовку випускників середніх шкіл і вищих навчальних закладів за робітничими професіями чи конкретною спеціалізацією та керується навчальними (корпоративними) програмами, й видає сертифікати після успішного проходження навчальних курсів; пропонує слухачам курсів брати участь у міжнародних програмах і проєктах тощо.

Концепція неперервної освіти покладена в основу стратегічних програм розвитку Туреччини, серед низки яких і довгострокова стратегія (Long Term Strategy (2001–2023)), спрямована на вирішення таких завдань:

- зростання стабільності й конкурентоспроможності Туреччини в глобальному масштабі;
- інформатизацію суспільства;
- завершення процесів «вирівнювання» освітніх систем до рівня, необхідного для членства у ЄС.

Зміни у Міністерстві національної освіти у вересні 2011 р. привели до створення окремої групи фахівців у його структурі, діяльність якої передбачає вирішення завдань, актуальних для реалізації концепції освіти впродовж життя в Туреччині. Зокрема таких:

- створення політики інтеграції освіти і навчання з метою неперервного навчання, за винятком обов'язкової освіти, і забезпечення її реалізації, моніторингу та оцінювання;

- забезпечення доступу до неформальної освіти, відкритості освітніх послуг;

- забезпечення загальною або професійною освітою через неформальну освіту тих громадян, які не брали участі у формальному навчанні, вибули чи не завершили формальне навчання на певному етапі і потребують подальшого навчання;

- підготовка й представлення на аутсорсинг освіти і навчання програм, підручників, навчальних посібників та обладнання установ неформальної освіти і узгодження їх із Радою освіти;

- надання послуг, пов'язаних із неформальним навчанням у приватних освітніх установах;

- забезпечення доступу до загальної і професійної освіти усіх верств населення (студенти, пенсіонери) відповідно до Закону «Про студентство та професійну підготовку» (1986) [110, с. 35–36].

Для реалізації концепції освіти впродовж життя турецьким урядом були розроблені й затверджені законодавчі й нормативно-правові документи (Закон щодо створення УПК (Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2006); Декрет про інституції неформальної освіти (2006), Закон «Про початкову і середню освіту» (2012) та ін., спрямовані на виконання ключових принципів (нові базові навички для всіх; збільшення інвестицій у людські ресурси; інноваційні методики навчання й учіння; нова система оцінювання отриманої освіти; розвиток наставництва та консультування; наближення освіти до дому тощо); Меморандум неперервної освіти країн Європи (Лісабон, 2000) [39].

Їх аналіз показав, що з 2004 р. процес реформування системи професійної освіти базується на новому глобальному її розумінні. Він містить пріоритети Копенгагенського процесу і чітко простежується в стратегічних цілях реформування системи освіти в цілому. Зокрема, в таких пріоритетах, як підвищення якості професійної освіти до рівня ЄС; покращення всебічного забезпечення

системи професійної освіти відповідно до соціоекономічних вимог і принципів освіти впродовж життя; інтернаціоналізація професійної освіти тощо.

Означені реформи, що стосуються реалізації концепції освіти впродовж життя у Туреччині, є вкрай важливими для інноваційного поступу країни до європейського простору, однак невичерпними у вирішенні є низка проблем, актуальних для сучасних процесів реформування системи професійної освіти Туреччини, найголовніші із них: узгодження й відповідність результатів професійного навчання із потребами ринку праці на основі його кількісного та якісного аналізу; створення професійних стандартів і відповідних їм освітніх стандартів, розроблення навчальних планів і навчальних програм за професійними навичками на основі модульних технологій; зміцнення соціальних відносин із роботодавцями й залучення їх до активної участі в удосконаленні системи професійної освіти; підвищення рівня професійної майстерності викладачів і менеджерів професійної освіти і навчання; наближення якості професійної підготовки до стандартів європейських кваліфікацій, реалізація концепції навчання впродовж усього життя; створення й функціонування професійно-кваліфікаційного органу щодо підвищення інформованості про престижність професійної освіти і створення професійних інформаційних систем тощо. Реформування професійної освіти і навчання в Туреччині здійснює Міністерство національної освіти, яке є відповідальним органом управління системою освіти, здійснює комплексний процес реформ в усіх сферах освіти.

У структурі сучасної професійної середньої освіти Туреччини є навчальні заклади – «професійні школи», які, на нашу думку, уподібнені до українських вищих професійних училищ. Система професійної середньої освіти в Туреччині містить дві основні складові: теоретична (навчання в професійних школах) та практична (навчання на підприємствах). Зміни у системі професійної підготовки фахівців у професійних школах відбувались давно. Останні з них датуються 2001 р., коли у Туреччині був прийнятий закон, що визначав створення нових і міцніших зв'язків між професійними школами і підприємствами (коопераціями) промисловості і торгівлі. В основному й досі професійна політика щодо підготовки кадрів в професійних школах здійснюється в рамках Закону «Про студентство та професійну підготовку» (1986), ухваленого Міні-

страми національної освіти (Ministry of National Education – MoNE). Цей закон спрямований на реалізацію професійної освіти, професійної орієнтації і підготовки й містить вимоги до суб'єктів навчання в професійних школах й умови їхньої професійної підготовки. У цьому контексті зазначимо, що у Туреччині професійні школи здійснюють підготовку кадрів для понад 130 професій, а випускники після закінчення навчання отримують кваліфікацію спеціаліста і техніка. Система професійної освіти Туреччини націлена на реалізацію інноваційних функцій у професійній підготовці фахівців, актуальність яких підтверджується досвідом розвинених країн і ЄС.

Відповідальним за забезпечення якості освіти виступають міністерства Республіки Туреччина. Зокрема, Міністерство національної освіти управляє дворівневою системою забезпечення якості, де оцінювання та нагляд здійснюються на центральному рівні Директоратом управління і інспектування, а на місцевому рівні – Провінційними освітніми наглядачами (їх повноваження включають у себе: керівництво, оцінювання, нагляд, дослідження, аналіз, навчання тощо) [146].

Оцінювання професійних шкіл відбувається відповідно до основних норм і являє собою комбінацію зовнішнього оцінювання з боку міністерських інспекторів професійних шкіл, яке проводиться кожні 3 роки, та внутрішнього оцінювання. Звіти інспекторів контролюються та оцінюються Управлінням керівництва та інспекції.

Управління професійними кваліфікаціями визначає стандарти і відповідні процедури забезпечення якості у сфері професійної освіти та уповноважує сертифікацію організацій, акредитованих із визнанням багатьма сторонами, з TURKAK (Турецький акредитаційний орган).

Підхід повного управління якістю (total quality management) був запроваджений із 2009 р. для забезпечення якості у школах, які належать до професійної освіти. Багато професійних шкіл проводять самооцінювання відповідно до Зразкової моделі, розробленої Європейським фондом управління якістю (European Foundation for Quality Management – EFQM), на основі якої можна постійно вдосконалювати проблемні сфери. Самооцінювання не є обов'язковим, але місцеві координатори повного управління якістю пропонують консультації школам/установам, які здійснюють процес самооцінювання. Із метою мотивування шкіл брати участь у процесі вдоскона-

лення якості (QI), МНО представило цілий ряд винагород за якість освіти для формальних та неформальних постачальників ПОН, відповідно до ряду критеріїв, які фокусуються на управлінні, продуктивності та рейтингах задоволеності зацікавлених сторін. МНО Туреччини також заохочує використання сертифікату ISO 9001 [174].

Сучасні практики вказують на те, що більш імовірно досягнути успіху, якщо рішення щодо зайнятості та освіти розглядаються на місцевому рівні, при цьому до уваги беруть місцеві умови в рамках національної політики. Провінційні ради з питань зайнятості та професійної освіти є важливими механізмами, які мають потенціал для вироблення «місцевих рішень для місцевих проблем» шляхом соціального діалогу. Провінційні ради з питань зайнятості та професійної освіти створені для мобілізації місцевих установ і ресурсів з метою зменшення рівня безробіття шляхом забезпечення співпраці та зв'язків між різними установами й організаціями. Ці ради складаються з представників інших державних органів, а також працівників, роботодавців і торговельних організацій, промислових палат та інших представників місцевих організацій. Серед пріоритетних завдань слід виокремити такі:

- визначення та відстеження потреб місцевого ринку праці і зацікавлених осіб;

- забезпечення професійних курсів у сферах із високим попитом на робочу силу та запобігання втратам робочих місць.

Рішення рад є остаточними. Комітет готує плани дій на основі прийнятих рішень, визначає відповідальні установи, впровадження в практику та результати. Рада збирається щоквартально. Функції Секретаріату розподілені між Провінційним агентством зайнятості та Провінційним освітнім директором у межах повноважень. Виконавча рада втілює прийняті рішення щодо ринку праці та різних видів діяльності.

Дипломи і сертифікати про відкриття робочих місць видаються студентам, які завершили професійну освіту в офіційних навчальних закладах, а сертифікат, затверджений Міністерством національної освіти, можуть отримувати ті, хто здобув професійну освіту.

Крім того, у межах статті 7 Муніципального закону великих міст № 5216 муніципалітети великих міст мають обов'язки та повноваження розробляти курси, які дають змогу студентам отримати доступ до професій та набувати навички. Вони також зобов'язані співпрацювати з університетами, коледжами, професійними

школами, державними установами та неурядовими організаціями під час надання цих послуг. Відповідно до офіційного Повідомлення Прем'єр-міністра № 2007/17, для цих курсів є обов'язковою співпраця з МНО Туреччини [146].

Якість у забезпеченні ПОН є ключовим пріоритетом на рівні ЄС для сприяння взаємній довірі, прозорості та визнання компетенцій і кваліфікацій, а отже, створення основ для підвищення мобільності та полегшення доступу до навчання впродовж усього життя.

У квітні 2008 року Європейська Комісія презентувала проєкт рекомендації щодо створення Європейської системи контролю якості для ПОН (EQARF), прийнятої Європейським Парламентом та Радою в червні 2009 року. Ця рекомендація встановлює Європейську рамку забезпечення якості, яка містить цикл забезпечення та підвищення якості (планування, впровадження, оцінювання / підтвердження / ревізія) на основі вибору критеріїв якості, дескрипторів та показників, які застосовуються до управління якістю в рамках системи ПОН і її рівнів.

Національна рамка кваліфікацій (НРК) Туреччини та її рівні розробляються відповідно до ЄРК у навчанні впродовж життя, прийнятими Європейським Парламентом та Радою [149]. НРК Туреччини – це база кваліфікацій, призначенням якої є дотримання принципів компетенцій, прийнятих ЄС, і сприяння досягненню цілей програм початкової, середньої та вищої освіти, включаючи і приватну освіту, а також програм професійної освіти та навчання, що належать до сфери формальної, неформальної та інформальної освіти. Метою кваліфікаційних рамок є створення системи зрозумілої, всеохоплюючої і стійкої системи кваліфікацій. Ця система гарантує, що знання та навички громадян визнаються в межах національної системи, незалежно від того, де і як вони отримувались [146]. Відповідно до Закону про забезпечення професійної компетенції № 5544, сертифікація національних кваліфікацій легально надається Управлінням професійних кваліфікацій (УПК). Кандидати мають право на сертифікати, видані УПК після того, як вони були оцінені уповноваженими установами. У цьому контексті УПК ініціювало «Проєкт посилення управління із професійних кваліфікацій та Національної системи кваліфікацій Туреччини» [174].

Метою останнього є розвиток професійних стандартів; підтримка центрів сертифікації професійних кваліфікацій, а також

створення та управління ефективною та стабільною Національною системою кваліфікацій на основі відповідної системи оцінювання та сертифікації в межах ЄРК та прийнятих професійних стандартів.

Представники МНО Туреччини, асоціації працівників і роботодавців, палат і цивільних організацій обрали Національну рамку кваліфікацій, яка складається із 8 кваліфікаційних рівнів. Ця система використовується у багатьох країнах ЄС та у Європейській кваліфікаційній структурі [115].

ЄРК є зразком, який слугує інструментом порівняльного аналізу для забезпечення узгодження між кваліфікаційними системами різних країн та досягнення чіткості в сфері кваліфікаційних систем у Європі, а також встановлення зв'язків між кваліфікаційними системами цих країн. Дескриптори кваліфікаційних рівнів визначають необхідні для певного рівня навички, знання та компетентність, які, як очікується, матимуть працівники після завершення навчання. Під час визначення рівня береться до уваги широта і глибина теоретичних і практичних знань; складність навичок, які стосуються творчості та практики; складність інтелектуальних навичок; міра відповідальності особи; рівень можливостей самостійного розв'язання проблем та/або творчий підхід у роботі; доля командної роботи; лідерство та інше. За даними ЄРК:

Знання: інформація про факти, принципи, процеси та загальні поняття (теоретичні та/або практичні знання), пов'язані з робочою галуззю,

Навички: пізнавальні (логічне, інтуїтивне та творче мислення) та практичні навички (використання методів, матеріалів, інструментів та обладнання), необхідні для виконання певної теми чи завдання,

Компетентність: визначається з точки зору автономії та відповідальності [174].

Національна система кваліфікацій Туреччини охоплює освітні та професійні кваліфікації. Освітні кваліфікації співвідносяться із відповідними рівнями Турецької рамки кваліфікацій, яка узгоджується із Європейською рамкою кваліфікацій. Відтак, Турецька рамка кваліфікацій містить 8 рівнів (додаток В, рис. 1.1).

Кожен рівень складається з комбінації конкретних знань, умінь і навичок. Ці рівні охоплюють широкий діапазон від початкового рівня навчання (рівень 1) до найвищого рівня навчання (рівень 8).

Контрольні рівні відповідно до ЄРК виглядають таким чином: рівень 8: доктор; рівень 7: магістр; експертна кваліфікація; рівень 6: вища освіта; професійна кваліфікація; рівень 5: неповна вища освіта; просунута професійна кваліфікація; рівень 4: проміжні кваліфікації службовців з повною компетентністю (свідоцтво про неформальне навчання, диплом про професійну освіту); рівень 3: повна і деякі проміжні кваліфікації (сертифікат неформального навчання, диплом про закінчення професійної школи: сертифікат другого рівня); рівень 2: основна професійна кваліфікація (свідоцтво про неформальну освіту, диплом про професійну освіту, рівень 1); рівень 1: перед-професійні кваліфікації (диплом про початкову освіту) [154].

Для вдосконалення навчання впродовж життя ЄРК містить загальну освіту та освіту дорослих, професійну освіту і навчання, а також вищу освіту. Кожен рівень у цій послідовності включає конкретні знання, вміння та компетентності, які їм властиві. Із підвищенням рівня підвищується рівень очікуваних знань, навичок і компетентностей.

Рамка кваліфікацій Туреччини передбачає такий розподіл: а) на рівнях 1–4 – розподіл на «загальну» і «професійну» спеціалізацію; б) на рівнях 5–8 – на «академічну» і «професійну» спеціалізацію. На основі аналізу основних типів і рівнів кваліфікацій, наведених у табл. 1.3 [93], навчання в професійних школах Туреччини передбачає отримання випускником 4-го рівня кваліфікації.

*Таблиця 1.3***Основні типи і рівні Національної рамки кваліфікацій Туреччини**

Рівень ТРК	Типи кваліфікацій	Відповідальні органи
4	Свідоцтво кваліфікованого робітника	МНО
	Диплом про професійну освіту	МНО
	Диплом про закінчення середньої школи	МНО
	Свідоцтво про професійну кваліфікацію 4-го рівня	УПК

Знання, вміння та компетентності, які властиві особі, що досягла 4-го рівня кваліфікації, представлені у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Дескриптори 4-го рівня НРК Туреччини

Рівень НРК	Дескриптори	Характеристика
4	Знання	Має теоретичні та оперативні знання і хороші практичні знання про предмет роботи або вивчення.
	Навички	Має когнітивні та практичні навички, необхідні для виконання процедур і розв'язання проблем, специфічних для предмета роботи або вивчення.
	Компетентність	Бере на себе повну відповідальність за виконання завдань за умови передбачуваного, але змінюваного контексту. Контролює виконання стандартних завдань іншими і бере на себе обмежену відповідальність за оцінку та вдосконалення таких завдань. Задовольняє власні потреби в навчанні і визначає довгострокові цілі навчання під керівництвом викладача в рамках підходу до навчання впродовж усього життя. Має уявлення про зв'язок знань, навичок, стереотипів поведінки і установок щодо предмета роботи або вивчення з моральними проблемами і відповідальністю.

Відповідно до статті сьомої Положення про підготовку національних професійних стандартів (Ulusal Meslek Standartlarının Hazırlanması Hakkında Yönetmeliği), професійні стандарти підготовлені для установ та організацій, затверджуються Управлінням професійних кваліфікацій (Mesleki Yeterlilik Kurumu). Зазначена установа була створена згідно із Законом № 5544 від 21 вересня 2006 року з метою визначення принципів національних кваліфікацій у технічній та професійній галузях для здійснення діяльності, пов'язаної з інспектуванням, вимірюванням, оцінюванням та сертифікацією на основі професійних стандартів. Метою УПК є створення та функціонування національної системи професійних кваліфікацій відповідно до системи кваліфікацій ЄС. Роль УПК у системі професійних кваліфікацій полягає у визначенні професійних стандартів, проведенні процедур іспитів та ліцензування, наданні послуг із акредитації.

Відповідальними за підготовку національних професійних стандартів у секторі туризму, готельного господарства і напоїв є Комітет сектору туризму, готельного господарства, харчування та напоїв, який має аналізувати і висувати пропозиції. Комітет провів

своє перше засідання 22 грудня 2008 року. До нього увійшли представники Міністерства праці та соціального забезпечення, МНО, Міністерства культури і туризму, Ради з вищої освіти, Союзу торгових палат і бірж Туреччини, Конфедерації митців і ремісників Туреччини, Союзу туристичних агентств Туреччини, Конфедерації профспілок із прав фахівців, представники агентств професійної освіти. П'ятнадцять найвідоміших професій у галузі туризму отримали кваліфікації Національних професійних стандартів. Існує два рівня кваліфікацій, які включають від чотирьох до п'яти рівнів відповідно до виду професії, яка отримала кваліфікацію відповідно до Національного професійного стандарту. В одному виді професій визначається три різні кваліфікаційні рівні.

У секторі туризму професії, які визначаються в Національному професійному стандарті, і їх кваліфікаційні рівні знову ж таки визначаються УПК, Комітетом з питань туризму, готельного господарства, харчування та напоїв (Turizm, Konaklama, Yiyecek-İçecek Sektör Komitesi).

У «Ресмі газете» (Resmi Gazete) було опубліковано офіційний бюлетень професійних стандартів, гармонізованих з ЄРК на 15 професій у сферах подорожей, фронт-офісу, домогосподарства та послуг [152] (додаток Д, табл. 1.5).

Готельно-туристичні професії, для яких встановлено Національний професійний стандарт, зокрема такі:

1. Професійний туристичний гід (рівень 5).
2. Менеджер фронт-офісу (рівень 5).
3. Співробітник фронт-офісу (рівень 4).
4. Співробітник бюро бронювання готелів (рівень 3).
5. Оператор телефонного зв'язку (рівень 3).
6. Швейцар (рівень 2).
7. Вантажник (рівень 2).
8. Відповідальний за доведення (сервіси) (рівні 4 та 5).
9. Відповідальний по поверху (рівень 3).
10. Прибиральник номерів (рівень 2)
11. Відповідальний за загальні приміщення (рівень 3).
12. Відповідальний за прибирання у загальних приміщеннях (рівень 2).
13. Менеджер послуг (рівень 5).
14. Прибиральник (рівень 2-3-4).
15. Відповідальний за обслуговування в барі (рівень 4) [123].

Отже, якісна професійна освіта має вирішальне значення для покращення зв'язку між системою освіти та ринком праці. Підвищення якості ПОН та її привабливості для студентів сприятимуть полегшенню доступу до ринку праці. У цьому сенсі успішна система ПОН відіграватиме важливу роль у наданні кращих можливостей як для молоді, так і для галузей, яким потрібен кваліфікований персонал. Значущість якісної ПОН для розвитку готельно-туристичної галузі є очевидною: інвестиції в матеріальну та технологічну інфраструктуру сфери туризму, з точки зору якості та кількості, не приносять жодної користі і не мають великого значення, якщо даний процес не супроводжується підготовкою кваліфікованих спеціалістів у галузі туризму.

Нині система ПОН в Туреччині націлена на результат якісної професійної підготовки трудових кадрів задля досягнення добробуту громадян турецького суспільства, підтримки і прискорення економічного, культурного і соціального розвитку національної єдності і згуртованості, а також для того, щоб Туреччина стала конструктивним, творчим і видатним партнером сучасної цивілізації. Такі процеси модернізації ПОН Туреччини сприяють забезпеченню якості професійної підготовки кваліфікованих фахівців готельного господарства і туризму, результати якої є предметом перспективних напрямів наукового пошуку.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Результати дослідження проблеми професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму у педагогічній теорії й освітній практиці Туреччини становлять суттєвий науковий і прикладний інтерес для системи П(ПТ)О України. Водночас сучасні вимоги ринку праці Туреччини до професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму та тенденції розвитку сучасної туристичної освіти є малодослідженими у вітчизняній педагогічній теорії й практиці, зокрема, недостатньо з'ясованими залишаються особливості організації професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини.

На основі аналізу особливостей становлення системи професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в Туреччині за відповідними етапами з'ясовано, що сучасний етап її розвитку орієнтований на виконання положень «Стратегії розвитку туризму в Туреччині до 2023 р.», (Turkiye Turizm Stratejisi), довгострокової стратегії (Long Term Strategy (2001–2023)), ключових пріоритетів ЄС. Їх виконання передбачає забезпечення виходу Туреччини на міжнародний ринок праці, відповідність якості професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства і туризму світовим стандартам професійної підготовки та досягнення конкурентоспроможності туристичної освіти в умовах глобалізації.

Становлення системи туристичної освіти в Туреччині відбувається із урахуванням економічних, політичних, інфраструктурних, соціальних, освітніх і ресурсних передумов. Доведено, що з урахуванням досвіду готельно-туристичної галузі та неперервної освіти Туреччини необхідна інтернаціоналізація системи професійної підготовки майбутніх фахівців готельного-господарства і туризму в Україні, що передбачає вирішення таких завдань: створення сприятливих можливостей для розвитку та удосконалення процесу професійної підготовки фахівців у сфері туризму; забезпечення лідерства й ініціативності в сфері освіти туризму; забезпечення якості й ефективності освіти в сфері туризму; створення туристичного продукту високої якості; розроблення стратегічних орієнтирів модернізації системи професійної освіти у сфері туризму; розроблення освітніх і навчальних програм відповідно до потреб ринку

праці, заснування програм із викладанням поширеними мовами світу; удосконалення структури неперервної системи професійної освіти в туризмі; вдосконалення нормативно-правової бази для професійної туристичної освіти; розроблення стратегії неперервної туристичної освіти на основі досвіду інших країн тощо.

У структурі сучасної професійної середньої освіти Туреччини є навчальні заклади – «професійні школи», які є аналогами українських вищих професійних училищ. Система професійної середньої освіти в Туреччині містить дві основні складові: теоретичну (навчання в професійних школах); практичну (навчання на підприємствах). З'ясовано, що зміни у системі професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах відбувались уже давно. Останні з них датуються 2001 р., коли у Туреччині був прийнятий закон, що визначав створення нових і міцніших зв'язків між професійними школами і підприємствами (коопераціями) промисловості та торгівлі. В основному й досі професійна політика щодо підготовки кадрів у професійних школах здійснюється в рамках Закону «Про студентство та професійну підготовку» (1986), ухваленого МНО. У Туреччині професійні школи здійснюють підготовку кадрів для понад 130 професій, а випускники після закінчення навчання отримують кваліфікацію спеціаліста і техніка. Система ПОН Туреччини націлена на реалізацію інноваційних функцій у професійній підготовці фахівців, актуальність яких підтверджується досвідом країн ЄС.

Розділ 2.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА І ТУРИЗМУ В ПРОФЕСІЙНИХ ШКОЛАХ ТУРЕЧЧИНИ

2.1. Нормативно-правове забезпечення професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини

На початку ХХІ століття в Туреччині розпочато активні реформи у сфері освіти, спрямовані на модернізацію системи професійної підготовки в цілому та, зокрема, з метою підготовки фахівців готельно-туристичної галузі, готових до ефективної реалізації професійних функцій на туристичному ринку.

Туризм, як сектор світової економіки, є найбільш трудомісткою сферою послуг, що стрімко зростає та постійно розвивається [185, с. 2]. Саме тому у туристичному секторі із року в рік зростає конкуренція між готельно-туристичними закладами, успіх розвитку яких, безумовно, пов'язаний із якістю обслуговування туристів висококваліфікованими працівниками цієї галузі. Означене актуалізує необхідність підготовки професійних кадрів для сектору туризму в професійних школах Туреччини, які б на високому рівні володіли знаннями, вміннями та навичками, були обізнані із особливостями останніх технологічних розробок, необхідних для роботи в готельно-туристичній галузі, реалізовували професійні функції з метою всебічного сприяння досягненню задоволеності клієнтами від якості обслуговування. Таких результатів можна досягти шляхом надання ефективної освіти майбутнім фахівцям готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини.

На початку розвитку туристичного сектору економіки в Туреччині професійне навчання полягало у короткочасному підвищенні кваліфікації, однак останніми роками, поряд із розвитком технологій, збільшилась кількість професій і змінились вимоги до якості професійних послуг, що, своєю чергою, підвищило значення розвитку професійної освіти в Туреччині [137].

На переконання турецьких дослідників, професійна освіта виступає важливою інституцією, що дає змогу особистості розвиватися відповідно до змін у галузі [163, с. 7]; професійна освіта – націлена на всебічний розвиток здібностей особистості, в ході якого вона здобуває знання, вміння та навички, необхідні у подальшому робочому житті [132, с. 91]; професійна освіта – це система освіти та навчання, що забезпечує отримання громадянами певної професії на основі знань, які розвиваються у навчальному процесі, організованому відповідно до професійних вимог і особливостей ринку [116, с. 4,]; професійна освіта – це процес розвитку фізичних, емоційних, соціальних та економічних аспектів особистості шляхом надання знань, умінь та практичних навичок, необхідних для отримання професії [112, с. 29]. Отже, професійна освіта, у розумінні турецьких науковців, передбачає організацію навчального процесу та створення оптимальних умов для професійного й особистісного розвитку суб'єктів навчання шляхом опанування знань, навичок та практичних умінь щодо конкретної професії.

Турецькі учені обґрунтовують сутність туристичної освіти, як процес ознайомлення із особливостями такого явища як туризм, вивчення економіки туризму, виховання кваліфікованого персоналу і менеджерів-керівників [166, с. 135]; туристична освіта – це виховання туристичної свідомості в суспільстві, розвиток усвідомлення важливості захисту туристичних природних ресурсів, виховання розуміння важливості надання рівних і чесних послуг без дискримінації стосовно релігії, мови, національності, раси, політичної ідеології, економічних можливостей туриста, встановлення системи поведінки на основі поваги та гостинності тощо [160, с. 141]; «... туристична освіта, як дисципліна, навчає безпосереднього служіння людям, надає знання, прищеплює навички, людську любов, толерантність і професійну свідомість [130, с. 391]; туристична освіта передбачає розвиток концепції чесного обслуговування туристів, виховання персоналу, який здійснює свою професійну діяльність на основі принципів доброзичливості та гостинності, прийнятих у Туреччині [172, с. 83]. Завданнями туристичної освіти в Туреччині є: підвищення продуктивності праці, створення балансу між компетенціями, здібностями та відповідальністю персоналу, розуміння принципів чесного обслуговування туристів, залучення кваліфікованого персоналу галузі туризму до викладання, формування позитивного

ставлення до туризму в суспільстві, підвищення знань і вмінь осіб, які працюють у сфері туризму, виховання кваліфікованих тренерів з туризму та сприяння розвитку туристичного сектору [179, с. 16].

На основі аналізу наукових праць турецьких учених щодо сутності понять «професійна освіта» та «туристична освіта» уможливується розуміння соціального та особистісного (індивідуального) підґрунтя професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в Туреччині. Соціальний складник професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму передбачає: інформування громадян щодо туризму, формування туристично толерантного середовища, розвиток туристичної культури тощо. Особистісний складник орієнтований на навчання і виховання кваліфікованих кадрів для сфери туризму, які здобули професійну освіту і здатні вчитися впродовж життя задля ефективного здійснення професійної діяльності на користь економіки країни.

Професійна туристична освіта вважається якісною як для фахівця, так і для ринку туристичних послуг за умови досягнення узгодженості між рівнем професійної підготовки випускників тим вимогам ринку праці, які є актуальними на даному етапі розвитку галузі. Означене підтверджується успішним працевлаштуванням випускників, ефективністю їхньої професійної діяльності в обраній професії, самореалізацією тощо.

У Туреччині, як і в Україні, впродовж останніх десятиліть посталала проблема пошуку способів удосконалення професійної підготовки фахівців відповідно до потреб роботодавців і ліквідації критики останніх щодо відсутності у випускників закладів професійної освіти достатньої компетентності для здійснення ефективної професійної діяльності. Своєю чергою, випускники доволі часто відчували труднощі у пошуках належної роботи за професією через недостатньо сформовані здатності швидко адаптуватися до нових подій та швидких змін в економіці і її галузях [182, с. 57]. За даними міжнародної організації ОЕСД, у 2018 році економіка туристичного сектору Туреччини прямо і опосередковано налічувала 2,2 мільйона осіб, що становило 7,7 % від загальної зайнятості населення. При забезпеченні зайнятості частка туристичного сектору в загальній кількості випускників розраховувалася як 8,1 %, але передбачалося, що вона збільшиться на 3,40 % [156, с. 281].

Означені протиріччя між якістю освітніх послуг і потребами ринку праці були зумовлені першочергово швидким реагуванням

готельно-туристичного ринку на інновації, що забезпечують успіх у конкурентному середовищі (запровадження нових технологій комунікації, реструктурування управлінських, операційних і виробничих процесів тощо). Ці зміни, очевидно, «породжують» перелік нових компетенцій (комунікаційні та аналітичні навички, гнучкість і адаптивність, творчість та вміння роботи з командою тощо), якими мають володіти працівники готельно-туристичної галузі. Однак, формальний спосіб партнерства між професійними школами та ринком праці не завжди спрацьовує результативно, а відсутність ефективної комунікації між ними є основною перешкодою для систематичного процесу оцінювання потреб готельно-туристичної галузі. Хоча представники професійних шкіл і промисловці вказують на те, що вони завжди відкриті та готові до такого спілкування, відсутність чіткого розподілу обов'язків у взаємодії між ними перешкоджають ефективній комунікації та взаємодії [121, с. 164].

З огляду на такі реалії, професійні школи стикаються з проблемою постійного перегляду змісту освітніх предметів, їх оновлення та дослідження нових потреб галузі для їх подальшого включення у загальну навчальну програму професійної освіти. Структура програм турецької освітньої системи неодноразово піддавалась критиці через нестачу гнучкості та перенавантажений зміст, що ускладнює індивідуальний підхід до врахування інтересів і талантів конкретних студентів. На переконання турецьких дослідників, навчальні програми для професійної підготовки фахівців туристичної галузі мають інтегрувати навчальні та професійні дисципліни, включати інноваційні курси, які б пов'язували навчальний процес і об'єктивну реальність ринку праці, відповідати перспективним потребам молоді та змінам світових технологій шляхом вирішення реальних ситуацій на робочому місці. Особливо важливим такий підхід є для туристичної освіти, оскільки готельно-туристичний сектор економіки має динамічний характер, тому і структура освіти має бути динамічною [133, с. 15].

У Туреччині формальна професійна освіта у рамках Міжнародної стандартної класифікації освіти – 3, здійснюється за 4-річними програмами у 62 галузях та в 226 підгалузях в професійних школах і закладах середньої професійної освіти (МЕВ 2014) [146]. Провінційні комітети професійної освіти забезпечують навчальними програмами 31 галузі у 152 підгалузях. Система турецької професійної

освіти має централізовану багаторівневу структуру управління. Провінційні та районні директорати національної освіти у 81 провінції відповідають за реалізацію політики. Інші численні організації допомагають формувати політику. Зокрема Рада професійних компетентностей приймає рішення щодо планування, розроблення та оцінювання якості ПОН, а також професійного навчання на підприємствах. У 2013–2014 рр. у системі ПОН на третьому рівні міжнародної стандартної класифікації освіти навчалось 2307713 осіб, з них 55 % юнаків та 45 % дівчат. Частка студентів, які навчались у закладах ПОН в рамках вищої ланки середньої освіти, складала 45,4 % (2013 рік), що засвідчило тенденцію до зростання [174].

У Туреччині Рада професійних компетентностей вивчає результати дослідження, проведеного правліннями компетентностей у європейських країнах. Крім того, в рамках проєкту з розвитку професійної підготовки було визначено 42 професійні напрями та розроблено модульні програми професійної підготовки для 194 спеціальностей. Відповідно до Закону 3308, ці програми класифікувалися відповідно до ISCED 97, і, як правило, їх назви подібні до назв програм у Європі. Професійні школи розпочали впровадження цих модульних програм у 2005-2006 навчальному році. Ці установи здійснюють практичне навчання та надають освіту на 110 основних напрямках відповідно до Закону 3308. Існують 378 центрів професійної підготовки, метою яких є підготовка осіб (віком 14–18 років, які не мають формальної освіти) для їх професійної діяльності та соціального забезпечення.

Професійні школи організують модульну підготовку з 2006–2007 років. Навчальні програми та навчальні посібники для цих 4.500 модулів були підготовлені та є у відкритому доступі в Інтернеті. Крім того, ці програми та книги були записані на компакт-диски та відправлені до професійних шкіл.

Підготовка Плану дій для реалізації стратегії розвитку професійної та технічної освіти, розробленої на 2013–2017 роки, базувалася на гнучкості підходів до формування освітньої політики. Вона мала на меті побудову гнучкої структури формальної професійної освіти (рис. 2.1).

Зарахування студентів до професійних шкіл залежить від типу школи, напрямів і спеціальностей. Перехід студентів до інших програм або типів шкіл може здійснюватися лише за певних умов.

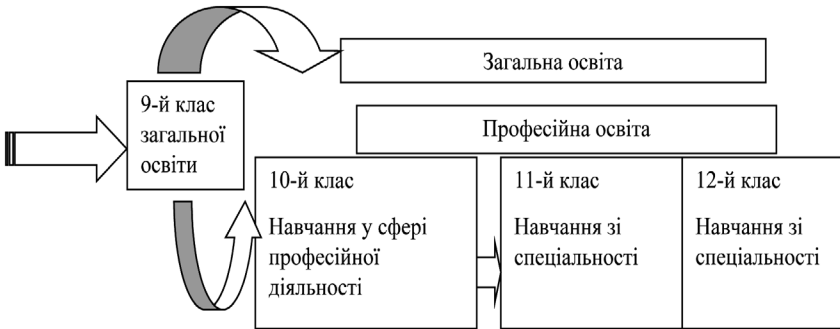

Рис. 2.1. Структура формальної освіти Туреччини

Професійну освіту надають також професійні заклади вищої освіти, які застосовують різноманітні програми [146].

Туристичну освіту, яку в Туреччині отримують в рамках формальної і неформальної освіти, можна поділити на дві групи:

- туристична освіта і загальноосвітні школи, де студенти отримують базові знання із туризму, починаючи із третього класу. Наприклад, туристична тематика включена до наук про життя, соціальних наук, освіти із бізнесу та торгівлі, факультативних курсів з туризму;

- туристична освіта, яку забезпечують в професійних школах і закладах вищої освіти.

Туристичну освіту на середньому рівні можна отримати в Анатолійських ліцеях готельного та туристичного напрямів, що входять до складу МНО [176]. Головною метою діяльності професійних шкіл є підготовка кваліфікованих працівників, які мають професійні та технічні знання, вміння і навички для роботи в готельно-туристичній галузі. Навчальні заклади, які надають освіту в цій галузі, такі:

- анатолійські професійні ліцеї гостинності та туризму.
- анатолійські професійні ліцеї для дівчат і анатолійські професійні ліцеї.
- професійні школи готельного господарства та туризму.
- анатолійські професійні кулінарні ліцеї.
- спеціальні анатолійські професійні ліцеї готельного господарства і туризму [166].

Анатолійські професійні ліцеї надають професійну освіту у галузі готельного господарства і туризму та одночасно готують студентів до вступу до університетів [123].

У рамках формальної туристичної професійної освіти студенти впродовж чотирьох років, серед яких і один рік навчання англійської мови, проходять теоретичну і практичну підготовку. До навчального плану входять предмети із загальної культурної і мовної підготовки, теоретичні та практичні професійні курси та літнє стажування. По завершенні курсу навчання вони отримують диплом.

Метою професійної туристичної освіти на середньому рівні є виховання фахівців початкових рівнів відповідно до потреб готельно-туристичних підприємств, надання спеціалізації студентам на відділеннях рецепції, послуг та кухні [130].

Випускники початкової школи, дівчата і хлопці, приймаються на денне навчання до Анатолійських професійних ліцеїв туризму і готельного господарства через централізовану екзаменаційну систему. Здобувачі освіти також мають можливість проживати в гуртожитках цих професійних шкіл безкоштовно.

В Анатолійських професійних ліцеях готельного господарства та туризму, відповідно до положень Закону № 3308, студенти відвідують заняття на постійній основі впродовж шести місяців з жовтня по березень. Під час туристичного сезону з квітня по вересень вони проходять практику на туристичних об'єктах. Поряд із теоретичною підготовкою, студенти отримують практичні професійні знання та навички на практичних заняттях у ліцеї та на робочому місці [144].

З 2005–2006 навчального року, поряд із внесенням значних змін у структуру професійних шкіл, розпочалось впровадження «рамкових модульних навчальних програм на основі професійних кваліфікацій». 4 грудня 2008 року МНО оприлюднило циркуляр «Про зменшення шкільного різноманіття у середній освіті». Із деяких назв професійних навчальних закладів було вилучено слово «анатолійський», відповідно навчальні туристичні заклади перетворились на «Готельні і туристичні професійні школи». Проте до модульних рамкових програм, які було видано до 04.12.2008, не було внесено жодних змін. Станом на 2012-2013 навчальний рік у професійній підготовці використовувалися галузеві та навчальні програми в готельних і туристичних професійних школах, які

базуються на кваліфікаційних модульних навчальних програмах по 60 галузях та 226 підгалузях.

Крім того, фахівців готельного господарства і туризму готують професійні коледжі, де студенти можуть отримати освітній рівень «бакалавр». У рамках неофіційної освіти знання, вміння і навички можна отримати в Туристичних навчальних центрах, що входять до складу Міністерства культури та туризму. Професійні вищі навчальні заклади та спеціалізовані вищі навчальні заклади також проводять курси неформальної туристичної освіти. Прикладом може бути Центр підготовки дорослих та туризму. Туристичну освіту забезпечують і центри професійної підготовки [123].

У цьому контексті постає проблемне питання перегляду законодавчих документів у системі професійної освіти. Відповідно до Закону «Про організацію та обов'язки Міністерства національної освіти» (2011) за офіційну професійну освіту і навчання відповідає Генеральний директорат професійної освіти, а за неформальну професійну освіту і навчання – Генеральний директорат безперервного навчання у Міністерстві національної освіти.

За якість туристичної освіти безпосередньо відповідають ряд конкретних державних установ (Державна організація планування, Міністерство національної освіти, Міністерство туризму, Міністерство праці та соціального забезпечення, Союз палат і товарних бірж Туреччини, профспілки фахівців готельного і туристичного бізнесу та ін.), які можуть працювати в цій сфері незалежно один від одного.

Навчальні заклади, які надають туристичну освіту, діють у рамках таких актуальних нині законів Туреччини про освіту: «Про національну освіту» (1973), «Про студентство і професійну підготовку» (1986), «Про вищу освіту» (1981), Закон «Про професійну освіту» (2006). Крім зазначених законів, сучасні стратегії щодо удосконалення професійної освіти і навчання у Туреччині викладені у Десятому плані розвитку (2014–2018), у стратегії навчання впродовж життя і стратегії професійної освіти і навчання (2014–2018), яка передбачає збільшення участі у навчанні впродовж усього життя до 8 % до 2018 року та до 15 % до 2023 року і інтегровану систему моніторингу та оцінювання за ключовими показниками ефективності; у Національній стратегії зайнятості (2017).

В удосконаленні якості підготовки фахівців у Туреччині важливу роль виконує УПК, яке відповідає за національну систему кваліфікацій, займається її координуванням, задає напрями підготовки національних професійних стандартів, розробляє національні кваліфікації на основі національних і міжнародних стандартів, здійснює моніторинг, узгодження та видачу кваліфікаційних сертифікатів. УПК має мандат на освіту та навчання для дорослих [65]. У 2017 р. УПК ініціювало «Проект посилення управління із професійних кваліфікацій та Національної системи кваліфікацій в Туреччині», метою якого є розвиток професійних стандартів; підтримка центрів сертифікації професійних кваліфікацій, а також створення та управління ефективною і стабільною Національною системою кваліфікації на основі відповідної системи оцінювання та сертифікації в межах європейської кваліфікаційної рамки та прийнятих професійних стандартів.

УПК узгоджує професійні кваліфікації ПОН із професійними стандартами. Через складність структури високоцентралізованої бюрократичної системи освіти Туреччини істотно обмежується здатність навчальних закладів розв'язувати нагальні проблеми. Забезпечення якості в загальних рисах визначається турецькими дослідниками як «систематичний моніторинг та оцінювання різних аспектів проекту, послуги або установи для того, щоб переконатись, чи відповідають вони стандартам якості» [154]. Міністерство національної освіти, Турецька асоціація контролю якості, Рада інспекторів, Підрозділ внутрішнього аудиту та провінційні організації мають повноваження щодо забезпечення якості ПОН.

Проекти УПК IQVET-1 (2012) та IQVET-2 підтримують функціонування Національного центру забезпечення якості професійної освіти, який керує різними групами, що беруть участь у роботі цього центру, пов'язаних із Міністерством фінансів, відповідними установами, неурядовими організаціями, постачальниками навчання та соціальними партнерами та розробкою системи контролю якості, використовуючи Європейську рамку забезпечення якості.

Існує низка правових актів, що стосуються Повного управління якістю освіти: директива щодо впровадження управління якістю (Communiqués Journal no. 2506) (1999 р.); директива про призначення відповідальних за управління якістю освіти – МНО (2005 р.); поправки до Директиви щодо призначення відповідальних за управління якістю освіти (2006, 2009 рр.).

Відповідно до Закону № 5174 та Закону № 5362, палати можуть розробляти курси в професійних галузях, які не були включені до Закону про професійну освіту № 3308, і видають сертифікати, пов'язані з практичною реалізацією курсів. Крім того, у межах статті 7 Муніципального закону великих міст № 5216 муніципалітети великих міст мають обов'язки та повноваження розробляти курси, які дозволяють студентам отримати доступ до професій та набувати навички. Вони також зобов'язані співпрацювати з університетами, коледжами, професійними навчальними закладами, державними установами та неурядовими організаціями під час надання цих послуг. Відповідно до офіційного Повідомлення Прем'єр-міністра № 2007/17, для цих курсів є обов'язковою співпраця з Міністерством національної освіти [146].

Згідно із Законом Туреччини «Про професійну освіту» № 5544, сертифікація національних кваліфікацій легально надається УПК. Кандидати мають право на сертифікати, видані УПК після того, як вони були оцінені уповноваженими установами. У цьому контексті УПК ініціювало «Проект удосконалення управління професійними кваліфікаціями та Національною системою кваліфікацій Туреччини» [174].

Цілями останнього є розвиток професійних стандартів; підтримка центрів сертифікації професійних кваліфікацій; а також створення та управління ефективною та стабільною Національною системою кваліфікацій на основі відповідної системи оцінювання та сертифікації в межах ЄРК та прийнятих професійних стандартів.

Якість забезпечення ПОН є ключовим пріоритетом на рівні ЄС для досягнення взаємної довіри, прозорості, визнання компетентностей та кваліфікацій, а також створення основ для підвищення мобільності громадян та полегшення їхнього доступу до навчання впродовж усього життя. Наразі система забезпечення якості освіти Туреччини включає критерії якості, очікувані результати та забезпечення якості процесу оцінювання та сертифікації на національному, провінційному рівнях і рівні навчальної установи / закладу освіти (професійні школи).

Отже, організація професійної підготовки фахівців готельно-го господарства і туризму в Туреччині здійснюється відповідно до вимог, які окреслюються у площині освітньої політики уряду. Зокрема, вирішуються такі завдання: реалізація сучасних страте-

гій навчання впродовж життя; наближення системи освітніх систем до європейських стандартів якості, узгодження Національної кваліфікаційної рамки Туреччини із ЄРК (Додаток К) у навчанні впродовж життя; розроблення професійних стандартів та їх затвердження на національному рівні; дотримання повного управління якістю. На задоволення потреб економіки і вимог роботодавців щодо підготовки висококваліфікованого персоналу для сфери туризму завдання системи професійної освіти і навчання полягають у дотриманні урядової політики щодо удосконалення якості професійної підготовки майбутніх фахівців; оновленні навчальних планів та освітніх програм, організації практико-орієнтованого навчання на засадах відкритого діалогу й партнерства професійних шкіл і підприємств готельно-туристичної галузі; забезпеченні соціального та особистісного (індивідуального) складників професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму. У цьому контексті ефективна система професійної освіти і навчання передбачає розширення можливостей для молоді та дорослого населення в опануванні актуальних для сфери туризму знань, умінь, навичок; отриманні кваліфікацій за окремими професійними галузями; самореалізацію та професійне зростання впродовж життя.

2.2. Зміст професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини

В останні роки Туреччина витрачає зусилля на оновлення системи професійної освіти із метою підготовки фахівців відповідно до міжнародних стандартів, а також підвищення зайнятості населення.

Зусилля щодо модернізації системи освіти заохочує також міжнародна конкуренція, що стрімко зростає, а також технологічні досягнення останніх десятиліть, нерівність у знаннях і досвіді із провідними країнами світової економіки. Наприкінці 80-х років минулого століття більшість країн намагалося приєднатись до зростаючої світової економіки і позбутись при цьому протекціонізму у торгівлі, промисловості, фінансах [136; 187].

Розвиток і оновлення технологій виробництва, а також методів управління стали причиною серйозних змін у структурі сучасних підприємств, зіграли важливу роль у реформуванні системи професійної освіти Туреччини. Очікується, що нововведення не лише

змінять потреби турецького суспільства, але й заохочуватимуть громадян і роботодавців до інвестування в освіту [151, с. 8–10].

Політика професійної освіти Туреччини пов'язана з національними цілями та успішністю її економічного зростання. Така політика формується у відповідності до минулих успіхів чи невдач, а також до майбутніх очікувань. Існує безпосередній зв'язок між освітою та економічним зростанням, який не базується на простих причинно-наслідкових зв'язках. У якості внеску до виробничого процесу освіта забезпечує важливі зміни у соціально-політичному сенсі у процесі економічного розвитку країни шляхом поліпшення поведінки особи. Жодна політична система не може надавати освітні послуги без урахування якості, гнучкості, практичного значення та ринкових умов [139, с. 1107]. Через те, що у професійній освіті процес змін є плановим і цілеспрямованим, програми професійної підготовки розглядаються та оновлюються систематично. Крім того, необхідність оновлення навчальних програм обумовлена безперервністю здійснення наукових розробок у сфері теорії навчання, а також змінами, що із року в рік відбуваються в соціумі, економіці та технологіях [169, с. 15–16].

Такі зміни відобразив «Проект зміцнення системи професійної освіти і навчання» в Туреччині, що впроваджувався у 145 пілотних закладах освіти впродовж 2004–2005 рр. Відповідно до цього проекту розпочалась реорганізація системи професійної освіти Туреччини [108, с. 163]. Програми цього Проекту були взяті за взірць більшістю професійних шкіл Туреччини і комерційно-туристичних, зокрема.

Відповідно до визначень турецьких науковців, професійна туристична освіта – це форма освіти, яка створена із урахуванням ефективного наукового і практичного досвіду задля підготовки компетентного та мобільного персоналу, який володіє необхідними для туристичних підприємств теоретичними і практичними знаннями та навичками [133, с. 11].

Основною метою туристичної освіти в Туреччині є задоволення потреби в робітниках цієї галузі на макрорівні. Представники професійної туристичної освіти Туреччини роблять наголос на таких цілях, як якість обслуговування туристичних операторів, задоволеність клієнтів, продуктивність, рентабельність тощо. Тому, на їх думку, досягнути високого рівня кваліфікації фахівців можна лише підготувавши їх з відповідними умінями і навичками, які

будуть задовольняти представників готельно-туристичних підприємств [129, с. 7; 166, с. 133–135].

Більшість турецьких дослідників вважає, що туристична освіта, як середня ланка, так і вища, забезпечує достатню кількість кваліфікованого персоналу. Крім того, освіта в сфері туризму не тільки необхідна для фахівців, які працюють на підприємствах, але і для людей, які приймають рішення щодо питань планування та політики у сфері туризму [134, с. 84].

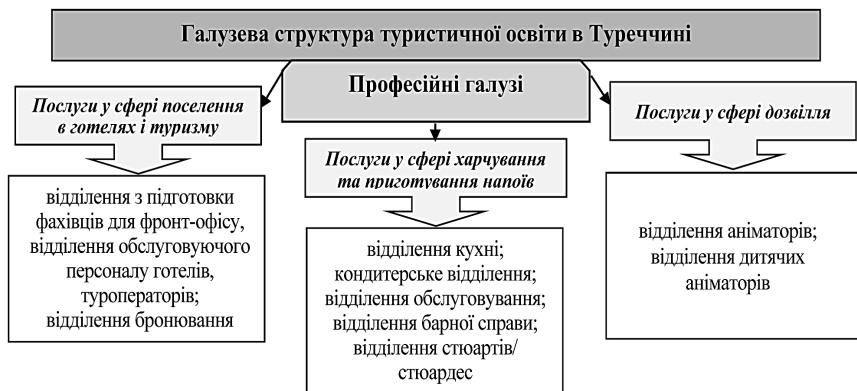
Сектор туризму постійно розвивається завдяки швидкій зміні ринкової структури та посиленню умов конкуренції. Водночас через те, що цей сектор швидко глобалізується і конкуренція набирає значних обертів, країни здійснюють спеціальну політику для його захисту та розвитку конкурентоспроможної робочої сили. У Туреччині ця політика здійснювалася відповідно до умов розвитку туристичної освіти на різних етапах. Сучасні програми модульної освіти, які засновані на кваліфікаціях і впроваджуються на практиці в рамках реструктуризації професійної освіти Туреччини, також спрямовані на досягнення світових стандартів професійної освіти, а також туристичної освіти.

Метою туристичної освіти, що надається на рівні середньої освіти, є надання студентам знань, навичок та кваліфікацій, якими повинні володіти працівники початкового і середнього рівня, що працюють у сфері туризму [162, с. 356]. Популярністю користуються програми професійних шкіл, які надають велике значення вивченню іноземних мов або розташовані у великих містах [179, с. 500–501].

У Туреччині функціонує приблизно 125 готельно-туристичних професійних шкіл, в яких навчаються понад 32 тис. студентів і викладають майже 3 тис. педагогів [159]. На середньому рівні туристичну освіту в Туреччині можна отримати у комерційних професійних школах, анатолійських професійних ліцєях готельного господарства і туризму, анатолійських професійних ліцєях для дівчат.

У рамках модульних освітніх програм, які впроваджуються в готельно-туристичних професійних школах професійна підготовка здійснюється із трьох професійних галузей (рис. 2.2) [147].

Професійна галузь «Послуги у сфері поселення і туризму» – це галузь, що надає освіту і спеціальну підготовку із метою отримання кваліфікованими фахівцями професійних кваліфікацій, необхідних і достатніх для галузевих потреб відповідно до останніх

Рис. 2.2. Галузева структура туристичної освіти в Туреччині

науково-технічних розробок. До цієї галузі відносяться відділення з підготовки фахівців для фронт-офісу, відділення обслуговуючого персоналу готелів, туроператорів і відділення бронювання. Підготовка з професій, які входять у підгалузь житлових і туристичних послуг, спрямована на навчання кваліфікованих фахівців, які здобули професійну кваліфікацію, необхідну і достатню для галузевих потреб відповідно до останніх науково-технічних розробок. До підгалузі «Житлові та туристичні послуги» відносяться такі відділення: робітники фронт-офісу, відділення обслуговуючого персоналу готелів і відділення бронювання.

Професійна галузь «Послуги у сфері харчування та приготування напоїв» – надання освіти та професійної підготовки для отримання кваліфікації у сфері послуг харчування та напоїв. Метою підготовки кадрів у галузі послуг харчування та напоїв є здобуття професійної кваліфікації відповідно до потреб галузі та сучасного напрямку розвитку сфери послуг. До галузі послуг харчування та напоїв належать: відділення кухні, кондитерське відділення, відділення обслуговування, відділення барної справи і відділення стюартів.

Професійна галузь «Послуги у сфері дозвілля» – надання освіти та професійної підготовки для отримання відповідних кваліфікацій у сфері розважальних послуг. До цієї галузі належать відділення аніматорів та дитячих аніматорів. Діяльність спрямована на навчання кваліфікованих фахівців, які отримали необхідні для

галузевих потреб професійні знання, відповідні до науково-технічних розробок галузі професійних послуг у сфері дозвілля [164].

Цілі навчальних програм за галузями та відповідними їм відділеннями узгоджуються із принципами і завданнями загальнонаціональних освітніх стратегій і програм Туреччини. Метою навчальних програм за галузями туристичної освіти є надання студентам як загальноосвітніх, так і специфічних для конкретної галузі знань і вмінь, а також формування у них здатності до адаптації в умовах інноваційного виробничого середовища, розвиток комунікативних здібностей під час проходження практики на робочому місці тощо [30, с. 138].

У процесі реалізації освітніх програм у професійних школах навчання студентів організовується відповідно до їх здібностей та інтересів, з орієнтацією на підготовку до майбутньої професійної діяльності та/або продовження навчання у вищих навчальних закладах. Результатом такої організації туристичної освіти в професійних комерційно-туристичних школах Туреччини уряд вбачає підготовку випускників, «...які матимуть теоретичні і практичні знання щодо управління в туристичній галузі, відповідні вміння і навички щодо надання послуг, будуть творчими і винахідливими, а також намагатимуться робити свій внесок у розвиток цієї галузі» [158].

Предмети, які забезпечують формування загальних компетентностей для всіх відділень згаданих професійних галузей, в основному, викладаються у 10-му та 11-му класах. У 12 класі є предмети, що стосуються безпосередньо конкретної спеціалізації і які потім заносяться до диплому. Наприкінці 10 класу вибір спеціалізації здійснюється з урахуванням регіональних та галузевих потреб, обладнання школи, вчителів та фізичних можливостей, а також рівня професійних компетенцій студентів. Кожна школа може відображати в своїх програмах галузеві очікування, зміни умов і результатів розвитку професій. Деякі специфічні для певного відділення модулі можуть бути присутніми у програмі 10 класу. За необхідності, лекції із професії, модулі та зміст модулів у 11-му та 12-му класах можуть бути змінені та вдосконалені. Ці зміни вносяться у співпраці з викладачем-координатором, викладачами групи та представниками професійних кадрів галузі [164].

Оскільки програма підготовки заснована на широкій модульній структурі, то в рамках «Положення (директиви) про професійну та технічну підготовку» можливі горизонтальні та вертикальні переходи.

У навчальних планах на тиждень предмети розподіляються на загальні курси, галузеві предмети і курси за вибором. Курси галузевих предметів складаються з модулів. Заняття у навчальних планах на рік і семестр розподіляються на такі блоки: загальні курси – предмети, які забезпечують загальноосвітню підготовку і сприяють культурному і фізичному розвитку студентів, виховують культурну і чутливу до суспільних проблем особистість, дають базові знання з економіки, соціології, історії, географії, закладають освітню основу для програм вищих навчальних закладів; курси зі спеціальності і галузеві предмети – курси предметів, необхідних для опанування конкретної професії або отримання вищої освіти у майбутньому. Курси предметів, які дають можливість професійного розвитку в певній галузі. Окремо в планах виділяють спільні предмети для всіх спеціальностей галузі і предмети, специфічні для певних спеціальностей; курси за вибором – предмети, які формально пов'язані з інтересами, цілями і здібностями студентів, які допомагають розвитку особистих умінь і навичок [158]. Структуру та зміст рамкових навчальних планів, що реалізуються у професійних школах Туреччини викладено в додатку Ж. Більшість предметів викладається турецькою мовою. Проте, якщо професійна школа має відповідну матеріальну базу і викладачів, які можуть викладати свій предмет іноземною, то викладання може проводитись першою іноземною мовою.

Регулювання основних організаційних процедур навчального процесу (тривалість навчального року, уроків, канікул, виробничої практики тощо) у професійних школах відбувається на основі низки директив МНО Туреччини, які базуються на Законі «Про професійну освіту».

Навчання в професійних школах відбувається впродовж року, який поділяється на два семестри. Тривалість навчання може змінюватись лише відповідно до наказів Міністерства національної освіти. Перший семестр триває із жовтня по березень, а другий – із квітня по вересень. Загальна тривалість навчання, призначена для опанування змісту кожного модуля студентами, запланована на 40 годин. Зазначена кількість годин включає як навчання під керівництвом викладача, так і самостійне опанування матеріалом [164]. Студенти можуть здійснювати перехід між усіма програмами/відділеннями, які надають сертифікати, дипломи та інші свідо-

цтва про навчання. Наприклад, студент, який претендує на отримання диплома, може продовжувати навчання, обравши програму освіти у сфері послуг дозвілля або, відповідно до результатів екзаменів, перейти до іншого, найближчого за профілем, професійного коледжу чи іншого вищого навчального закладу [181, с. 3].

Після завершення навчального року успішність студентів визначається результатами кваліфікаційного іспиту. Під час кваліфікаційного іспиту кожен студент отримує загальну оцінку, яка складається із балів за особисту справу і балів за сам іспит. Найбільша кількість балів – 100, з яких під час іспиту студент може отримати максимально 80 балів, а за особисту справу – 20 балів. Щоб продовжити навчання у наступному році, студент має отримати не менше 45 балів. Виробнича практика починається паралельно із початком туристичного сезону, який у Туреччині триває із травня по вересень [30, с. 139].

У навчальних програмах готельно-туристичних професійних шкіл визначаються зміст, мета, цілі, форми і методи навчання, специфічні для тієї чи іншої підгалузі. Так, згідно із програмою підготовки фахівців з управління туризмом, метою і завданнями підготовки є: «освіта людей, які матимуть теоретичні і практичні знання щодо управління і сервісу в туристичній галузі, відповідні вміння і навички, будуть допитливими і винахідливими, а також здійснюватимуть свій внесок у розвиток цієї галузі» [158].

Студенти, які опановують програму «Управління туризмом», здобувають освіту, яка відповідає вимогам і потребам туристичних підприємств і організацій. Після завершення навчання випускники отримують кваліфікацію в галузі управління туризмом, мають загальні теоретичні знання із туризму і управління підприємством, уміють працювати в команді, є доброзичливими у стосунках з оточуючими, товариськими, розуміють специфіку сезонної праці, мають хист до самоосвіти, відчувають соціальну відповідальність, володіють щонайменше однією іноземною мовою на достатньому для розуміння і спілкування рівні, можуть працювати із представниками інших держав.

Студенти, які здобувають освіту в Анатолійських готельно-туристичних ліцеях, мають володіти такими знаннями, вміннями і навичками [158; 30, с. 140]:

– базові знання у сфері управління туризмом, маркетингу, виробництва і фінансів, уміння їх застосовувати в процесі розв'язання виробничих завдань;

- уміння критично мислити під час розв’язання проблем, робити корисні висновки на основі аналізу своїх помилок;
- знання місцевих, національних і міжнародних підходів до ведення туристичного і готельного бізнесу;
- уміння в усній і письмовій формі висловлювати свої думки із професійної тематики;
- достатні знання для ведення професійної діяльності в сфері туризму і готельного бізнесу шляхом використання комп’ютерних програм та устаткування, уміння користуватися інформаційними і комунікаційними технологіями;
- володіння однією із іноземних мов – англійською чи німецькою – на рівні не нижче (уміння встановлювати контакт і вести бесіди на загальні теми);
- знання про особливості соціально-економічної структури туризму і готельного бізнесу, усвідомлення значення цієї структури для країни, знання з основ безпеки праці, здоров’язбережувальних технологій, захисту прав, природного і культурного середовища, ділової етики працівників;
- уміння здійснювати адміністрування, обслуговування номерів, продаж та маркетинг; достатні знання про особливості роботи в інших підгалузях туризму і готельного бізнесу.

Для більш детального ознайомлення із програмами підготовки кваліфікованих фахівців у турецьких готельно-туристичних професійних школах було проаналізовано програми для студентів першого і четвертого року навчання професійних галузей послуг харчування і напоїв, а також поселення і туристичних послуг. Навчальні програми професійних шкіл (рамкові, річні, навчальні плани на тиждень) можна знайти на офіційних сторінках навчальних закладів у вільному доступі (Додаток Ж).

Слід зазначити, що навчальні курси розробляються МНО, науковцями і представниками різних організацій у рамках Проекту «Зміцнення системи професійної освіти і навчання», проте навчальні заклади можуть коригувати свої навчальні плани із урахуванням власних побажань, особливостей і потреб регіону, кваліфікацій, які вони надають.

Як уже зазначалося, предмети в навчальних програмах розподіляються за декількома основними блоками: загальні курси, курси зі спеціальностей і курси за вибором. Студенти першого і другого

року навчання (дев'ятий і десятий класи) із підгалузі сервісу їжі та напоїв у блоці загальних курсів предметів, які є спільними для всіх спеціальностей і підгалузей, вивчають турецьку мову і літературу (відводиться найбільша кількість годин), релігійну культуру і мораль, історію, принципи побудови держави Аталюрка, географію, фізику, хімію, математику, іноземну мову, музику, основи здорового способу життя, спорт.

Під час навчання на першому курсі з'являється предмет професійного спрямування, який є спільним для всієї галузі – «Основи професійного розвитку». На другому курсі із цього блоку предметів студенти починають вивчати іноземну мову професійного спрямування, основи організації обслуговування, основи харчового виробництва. Курси предметів, які є специфічними для галузі, починають вивчатися із третього курсу. Так, у студентів четвертого курсу в I семестрі переважають інформаційні та комунікаційні технології, проте менше курсів із першої медичної допомоги, охорони праці, забезпечення якості та стандартів виробництва.

Навчальний курс «Послуги з харчування та напоїв» викладають для студентів 1 та 2 курсу практично у всіх професійних школах впродовж двох семестрів. Студенти четвертих курсів зі спеціальностей «Адміністрування і управління готельним і туристичним бізнесом» вивчають такі курси, як: «Адміністрування», «Стійка реєстрації» та «Система автоматизації готельного господарства», «Основний облік» та «Управління людськими ресурсами». Також часто вивчаються такі курси, як «Менеджмент туризму», «Загальні відомості про туризм», «Планування меню», «Готельний менеджмент», «Туроператор» і «Агентство подорожей», «Туристична географія» і «Туристична економіка». Деякі турецькі дослідники вважають доцільним введення також таких предметів, як «Спілкування із гостями» і «Туристичне законодавство».

У навчальних планах для студентів четвертого року готельно-туристичних професійних шкіл мають місце й предмети, що стосуються роботи з технічними базами: інформаційно-комунікаційні технології і системи автоматизації в управлінні готелем. Дані предмети є надзвичайно важливими, оскільки нині більшість готельно-туристичних підприємств Туреччини використовують системи автоматизації. Тому можна вважати, що навчальні програми укладено відповідно до потреб галузі регіону. Водночас у програмах є багато базових курсів предметів з управління бізнесом.

У програмах із спеціальності «Управління туризмом і готелями» особлива увага приділяється управлінню бізнесом. Достатньо велика кількість годин виділяється на спеціалізовані курси із туристичних послуг та адміністрування. За останні роки представники як освітніх, так і професійних кіл турецького суспільства наголошують на важливості вивчення іноземних мов, що необхідно для успішної професійної діяльності в готельно-туристичній галузі. Іноземні мови вивчаються в готельно-туристичних професійних школах Туреччини впродовж чотирьох років. Кількість годин на вивчення мов варіюється в залежності від рівня володіння мовою: для рівня А1 – 216 годин, А2 – 432 години і для останнього рівня – В2 – 576 годин на рік. Крім того, у програмах багатьох спеціальностей окремо виділяють курс професійної іноземної мови. Оскільки обслуговуючий персонал і адміністрація готелів найчастіше стикається з іноземними гостями готелів і курортів, особлива увага вивченню мов приділяється в програмах саме цієї підгалузі. Отже, можна зробити висновок, що програми готельно-туристичних професійних шкіл Туреччини спрямовані на «навчання персоналу початкової і середньої ланки, який може працювати переважно у різного роду сервісах і в адміністрації» [164].

Навчальні програми турецьких професійних шкіл не позбавлені недоліків. Деякі курси розподілені не раціонально. Наприклад, студенти більшості спеціальностей із готельного обслуговування і управління впродовж двох семестрів проходять курс «Харчування та напої». Проте ті спеціальності, де в програмі є курс «Обслуговування номерів», не проходять курс «Обслуговування банкетів». Очевидно, що в програмах намагаються не дублювати курси, які передбачають викладання подібного матеріалу. Так, до навчальних програм, де є курс підготовки «Адміністрування реєстрації операцій», не включено курс «Системи автоматизації готелів».

Із аналізу програм навчання студентів четвертого курсу зрозуміло, що велике значення приділяється таким взаємопов'язаним предметам, як «Економіка» і «Загальний облік», «Економіка» і «Принципи маркетингу», «Економіка» і «Базовий курс права». Важливими вважаються базові курси із ділового адміністрування, а структурно подібні курси із управління людськими ресурсами, принципів маркетингу та управління продажами до більшості навчальних планів не включено.

Оскільки програми модульного навчання з'явились у турецьких професійних школах відносно недавно, то в планах деяких курсів предметів іноді помітно деякі невідповідності. Наприклад, курси, які заплановано на два послідовні семестри, включають до списку курсів за вибором у першому семестрі, а у другому семестрі цей предмет читається серед обов'язкових або ж може бути і прямо протилежна ситуація, коли предмет зі списку обов'язкових у першому семестрі переносять до курсів за вибором у другому [158]. Також, що характерно і для українських закладів П(ПТ)О, курси предметів, які пропонуються на вибір студентів, практично не залишають їм вибору і тим самим нав'язуються керівництвом закладу.

Сучасні навчальні програми готельно-туристичних професійних шкіл Туреччини підготовлені відповідно до міжнародної стандартної класифікації освіти, міжнародних професійних стандартів, стандартів навчання та професійних компетенцій. У рамкових навчальних програмах і річних навчальних планах окремо у подробицях наводяться зміст предметів і модулів, пояснення щодо практичних занять, а також плани занять на тиждень.

Випускники отримують диплом професійної галузі. Всі курси предметів та модулі, які обирались студентом відповідно до програми галузі/відділення, зазначені в додатку до дипломних робіт. Якщо студент полишає програму навчання або випускається, то видається свідоцтво про професійну кваліфікацію, яке відповідає сертифікату неформальної програми професійної освіти. Отримані студентом під час навчання професійні компетентності оцінюються у сертифікаті [165, с. 117].

У подальшому випускники готельно-туристичних професійних шкіл можуть вступати на дворічну програму підготовчого навчання (*önlisans programını*), по завершенні якої і здачі централізованого іспиту (*Dikey Geçiş Sınavı*) отримують можливість вступу на бакалаврську програму університету. Проте такий шанс має дуже обмежена кількість студентів. На це є дві основні причини. Перша – квоти університетів для випускників підготовчих відділень, які істотно обмежують кількість вступників. Друга причина – завдання централізованого екзамену (*Dikey Geçiş Sınavı*), спрямовані на перевірку загальної підготовки, а не професійної [164].

На думку турецьких учених, впровадження модульної системи освіти і модульних програм в професійних школах сприятиме

підвищенню продуктивності на ринку праці. Вони також вважають, що оновлені програми можуть підвищити ефективність бізнесу у секторі. Завдяки даним програмам студенти мають більше можливостей працювати індивідуально та використовувати інформаційні технології [158]. Проте для цього у деяких школах усе ще немає належної інфраструктури.

Навчальна програма може відповідати місцевим потребам, оскільки містить положення, сформульовані відповідно до умов місцевого ринку. Проте зв'язок між навчальними закладами та сектором економіки все ще не забезпечується належним чином. Саме тому в Туреччині продовжують вдосконалювати навчальні програми, залучаючи до спільної роботи провідних педагогів, представників сектору економіки, університетських наукових кадрів та представників неурядових організацій.

Розподіл професійної галузі на підгалузі сприяє зменшенню кількості студентів у класі, завдяки чому підвищується рівень освіти. Однак більшість професійних шкіл у Туреччині не мають обладнаних класів, майстерень, лабораторій і високоосвічених учителів. Саме тому активне і повсякчасне впровадження нових програм і форм навчання є проблематичним. Більше того, багатьом викладачам важко опанувати форми та методи, які вони мають використовувати.

Оскільки готельно-туристична галузь належить переважно до приватного сектору, то приватні підприємці зазвичай не звертають уваги на рівень освіти дешевої робочої сили. Тому, викладання іноземної мови та можливості для проходження практики у багатьох школах є обмеженими, випускники цих навчальних закладів часто бувають недостатньо кваліфікованими. Тому, як зазначають турецькі дослідники [179], школи повинні сприяти професійному зростанню своїх студентів, тісніше співпрацюючи з готельно-туристичною галуззю. Відмічають також, що низька кваліфікація викладацького складу негативно впливає на підготовку студентів.

Отже, в Туреччині модульні програми для професійних шкіл розробляються за участі Міністерства національної освіти, проте кожен навчальний заклад може вдосконалювати їх відповідно до власних потреб, матеріально-технічних можливостей, вимог роботодавців, особливостей регіону, в якому розміщений навчальний заклад [147].

Аналіз змісту освітніх програм готельно-туристичних професійних шкіл Туреччини свідчить, що створення програм професійної підготовки кваліфікованих фахівців готельно-туристичної галузі базується на таких концептуальних засадах модульної структури навчання, що гарантує гнучке оволодіння окремо взятим модулем, за який студенти отримують одиниці успішності, виражені у кредитах згідно з ECTS (Європейська кредитно-трансферна система). Параметри визначення кредиту є довільними: може бути об'єм вивченого студентом матеріалу, витрачений на його засвоєння час, результати навчання.

Підготовка кваліфікованих фахівців у готельно-туристичній галузі відбувається згідно з особистісно-діяльнісним підходом, що передбачає зосередження навчального процесу навколо студента і забезпечення умов для повноцінної пізнавальної і творчої діяльності. Цьому сприяє введення в навчальні плани так званих курсів за вибором. Проте в деяких навчальних закладах через формальний підхід, обмежену матеріально-технічну базу студентам не залишають вибору тієї чи іншої дисципліни.

У готельно-туристичних професійних школах Туреччини робиться акцент на професійній спеціалізації. Завдяки спеціалізації професійної підготовки кваліфікованих фахівців готельно-туристичної галузі випускники у подальшій професійній діяльності не вимушені додатково вивчати специфіку діяльності чи галузі. У зміст навчання постійно інтегруються спеціалізовані предмети, завдяки чому професійна підготовка кваліфікованих фахівців здійснюється відповідно до стрімких змін у суспільно-економічному житті країни і світу. Це сприяє конкурентоспроможності випускників на ринку праці шляхом:

- розширення навчальних дисциплін у сфері інформаційних технологій (нині більшість готельно-туристичних підприємств залежить від наявних технологій, тому кваліфіковані робітники мусять вміти застосовувати комп'ютерні технології в своїй роботі);

- акцентування на мовній підготовці студентів готельно-туристичних професійних шкіл (знання іноземної мови уможлиблює ведення міжнаціонального діалогу, спрощує комунікацію із клієнтами, сприяє кращій конкурентоспроможності на ринку праці);

- зосередження уваги на практичній підготовці фахівців, на яку в літній період відводиться не менше 160 годин (практична

спрямованість навчання сприяє міцнішому зв'язку теоретичного навчання і практики, виступає засобом профорієнтації, ознайомлює фахівців із реальними вимогами ринку праці.

У процесі дослідження змісту та структури освітніх програм підготовки студентів у готельно-туристичних професійних школах Туреччини виявлено низку таких характерних ознак: відповідність програм і кваліфікаційних характеристик випускників потребам ринку готельно-туристичних послуг; професійну спрямованість навчання (концентрування навчального матеріалу навколо однієї або кількох споріднених галузей); інтеграцію дисциплін комп'ютерно-технічних циклів; акцентування уваги на практичній підготовці майбутніх кваліфікованих фахівців; введення курсу з вивчення іноземних мов; постійне оновлення навчально-методичної бази; залучення до процесу підготовки практикуючих фахівців готельно-туристичної галузі; активну діяльність професійних шкіл щодо покращення якості освітніх послуг.

2.3. Особливості практичної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини

Динамічний розвиток технологічних процесів і поява нових методів виробництва зумовлюють зміни у професійній діяльності фахівців готельного господарства і туризму, що й спричинює важливість підвищення якості професійної освіти, зокрема практичної підготовки [88]. Система професійної освіти повинна забезпечувати випускникам такі знання, навички та компетенції, які необхідні для успішного функціонування у професії та відповідають цілям світового ринку готельно-туристичних послуг.

У професійних школах Туреччини майбутні кваліфіковані робітники готельного господарства і туризму у період чотирирічного навчання опановують навчальні програми теоретичної та практичної підготовки. У цьому процесі здобувачі освіти в певні дні тижня проходять стажування на туристичних підприємствах з метою професійного практичного навчання. Із відкриттям туристичного сезону у Туреччині (друга половина квітня – вересень) студенти проходять практику на підприємствах готельно-туристичної галузі.

На думку турецьких дослідників, практика – це досвід використання і випробування у реальному житті отриманих студентом

академічних знань, осмислення та застосування отриманої інформації у професійному житті [119]. Практика під час навчання є основою освіти, оскільки надає можливості ознайомлення з реальним професійним досвідом і прийняття рішень щодо особистої придатності студента до роботи в обраній галузі. Практика передбачає продуктивний зв'язок між теоретичною підготовкою та виробничими процесами, сприяє розвитку професійної культури, позитивно впливає на формування моделей професійної поведінки майбутніх фахівців та забезпечує можливість їх працевлаштування. Під час практики/стажування в студентів формується рішення про продовження кар'єри у відповідному секторі економіки. У цей період студенти сприймають практику/стажування як частину навчання та бачать практичне застосування теоретичних знань, здобувають професійні знання та навички, професійну освіту на робочому місці, набувають досвіду у галузі й окреслюють перспективні плани щодо майбутньої професійної зайнятості.

Проходженню студентами практики на підприємствах передують оволодіння загальними теоретичними знаннями та компетенціями, необхідними для всіх галузей економіки. Варто зазначити, що технологічні та виробничі нововведення спричиняють оновлення професійних знань, навичок та вмінь, тому у процесі практичного навчання відбувається поглиблення навчальної інформації відповідно до вимог готельно-туристичної галузі. Практичне засвоєння знань, які студенти здобувають у теоретичному вигляді впродовж навчального періоду, може здійснюватися двома способами. Перший – це реалізація практичних програм у професійних школах, другий – стажування на підприємствах галузі туризму [160, с. 144].

У забезпеченні потреби Туреччини в кваліфікованих фахівцях велике значення мають розроблені стратегії і політики підвищення якості професійної освіти. Технологічні знання, які дуже швидко оновлюються, нові методи виробництва та зміни у робочому житті сприяють зростанню ролі професійної освіти, яка має динамічну структуру у всьому світі. Індустрія туризму має найбільшу частку у світовій галузі послуг з точки зору доданої вартості, зайнятості та інвестицій [179].

Ця динамічна структура потребує системи освіти, яка б постійно оновлювалась, запроваджувала інвестиції до технологічної інфраструктури, здійснювала ретельний моніторинг та тісну співпрацю

з приватним сектором. У цьому плані професійна освіта повинна надавати необхідні для опанування професії знання, навички та компетенції відповідно до цілей економіки та світового ринку праці [146]. Забезпечення якості послуг, як того вимагає сучасна концепція туризму, а також реалізація здорових відносин між туристами та персоналом, який надає якісні послуги, залежить від високого рівня професійної освіти фахівців, які працюють у готельно-туристичній галузі [120].

Анатолійські професійні ліцеї – це заклади середньої освіти, що готують кваліфікованих фахівців, які в результаті чотирирічного навчання оволодівають певною професією відповідно до цілей турецької національної освіти і надалі можуть продовжити навчання у вищих навчальних закладах і тим самим забезпечують розвиток національної економіки [178]. Під час навчання студенти в певні дні тижня проходять стажування на туристичних підприємствах з метою набуття професійних навичок і вмінь.

Предмети, які забезпечують загальні знання та вміння, необхідні для всіх галузей економіки, студенти проходять переважно у 10-му та 11-му класах. Студенти 10-го і 11-го класів проходять практику у готельно-туристичних компаніях, яка починається з першого тижня травня і триває до останнього тижня вересня. У 12-му класі проводяться заняття, завдяки яким студенти отримують професійні кваліфікації, необхідні для отримання диплома. Наприкінці 12 класу студенти, які завершили навчальну програму і здобули дипломи за фахом, можуть продовжувати освіту у вищих навчальних закладах. Випускники також мають право отримати сертифікат про отримані за час навчання кваліфікації у даній професії/галузі.

Компетентності, отримані студентами оцінюються за програмами сертифікації. Закон «Про професійну освіту» № 3308 ґрунтується на співпраці професійних шкіл з установами та підприємствами готельно-туристичної галузі. Крім того, Закон «Про вищу освіту» № 2547, Закон «Про професійно-кваліфікаційні органи» № 5544, складають правову базу професійної освіти.

Головна мета співпраці професійних шкіл та підприємств полягає в тому, щоб студенти отримали якісну освіту та водночас були підготовлені до професійної діяльності. Ці програми співпраці намагаються досягти цілей на основі таких концепцій: розподілена відповідальність, використання наявних ресурсів на відповідному

рівні, допомога молоді і суспільству та розширення можливостей для освіти [131, с. 58].

Отже, головними цілями співпраці закладів професійної освіти і туристичних підприємств є такі: зробити навчання більш змістовним та функціональним, заповнити розрив між теорією та практикою, пов'язати аудиторну роботу з реальними умовами праці; забезпечити отримання загальних та спеціальних навичок роботи, знань, а також необхідних характеристик і поведінки; забезпечити необхідні можливості координації навчального закладу та робочого місця; зміцнити формальне професійне навчання шляхом створення можливостей для професійної освіти у приватному та діловому секторах; забезпечити економічні можливості для студентів, які не можуть продовжувати свою освіту з економічних причин; полегшити перехід від навчання до професійної діяльності; розширити сфери надання освітніх послуг професійними школами. Нині між підприємствами готельно-туристичної галузі та професійними школами існують серйозні проблеми щодо стажування [133, с. 67].

Процес проходження практики здобувачами освіти характеризується певними труднощами. Однією із найважливіших проблем сектору туризму є недостатня кількість кваліфікованого персоналу, сезонність роботи, недостатність соціальних прав і привілеїв працівників, низька заробітна плата, ненормований робочий день, неналежні умови проживання у тимчасовому житлі для персоналу, ризик втратити свої робочі місця через зменшення обсягів бізнесу і можливість заміни на дешевий і некваліфікований персонал тощо [138]. Всі ці та аналогічні проблеми впливають на відтік кваліфікованого персоналу з індустрії туризму. Крім того, в останні роки політика скорочення витрат на персонал призвела до того, що багато туристичних компаній частіше залучають до роботи практикантів.

Як зазначено у Законі «Про професійну освіту» № 3308, студенти, які здобувають професійну освіту на підприємствах, підлягають страхуванню від нещасних випадків на робочому місці та професійних захворювань. Той факт, що страховий внесок студентам сплачує МНО та Колегія вищої освіти, а виплати за практику є нижчими від мінімальної заробітної плати, є факторами, які сприяють високому попиту на студентів професійних шкіл. Водночас представники деяких підприємств готельно-туристичної галузі часто забувають, що перед ними студенти, які практикують свої теоретичні знання, і використовують практикантів як дешеву робочу силу [117].

Практика під час навчання є основою освіти. Навчання змінює і позитивно впливає на поведінку працівників. Тому навчальну практику слід брати до уваги [118]. Практика (стажування) – надання студентам реального досвіду, отримання ними знань про те, чи є ця сфера придатною для роботи в майбутньому, а також заповнення розриву між теорією та практикою [113]. Місія навчання стажувань визначається тим фактом, що випускники мають знання, вміння та навички, необхідні для цього сектора. Досягнення цієї мети має велике значення для професійних шкіл, готельно-туристичної галузі та студентів. Отже, позитивні відносини, що встановлюються з сектором під час стажування, також є корисними для забезпечення можливості працевлаштування після закінчення навчання [163].

Правовою основою для проведення практики на базі готельно-туристичних підприємств за програмами професійних шкіл, що надають освіту в галузі туризму, є два різних законодавчих акти. Перший – Закон «Про студентство та професійну підготовку» № 3308; другий – Положення «Про стажування у вищих навчальних закладах». Перший містить основні характеристики стажування студентів готельно-туристичних професійних шкіл.

За період практичної підготовки студенти вперше знайомляться із робочим місцем у секторі туризму. Із цієї причини «перше стажування» відіграє головну і вирішальну роль у створенні позитивного враження та формування інтересу студентів до індустрії туризму. Численні дослідження та спостереження свідчать, що найважливіший вплив на рішення студентів про продовження побудови кар'єри у даному секторі надалі формується саме під час стажування. Тобто багато студентів вирішують працювати чи не працювати в готельно-туристичній галузі після проходження практики. У той час, як студенти сприймають стажування як частину навчання та бачать практичне застосування теоретичних курсів, отримують професійні знання та навички, професійну освіту на робочому місці, набувають досвіду у галузі, багато підприємців сприймають практикантів як тимчасову і більш дешеву робочу силу [117].

Модель проходження практики на робочому місці, яка застосовується в Анатолійських професійних ліцеях туризму і готельного господарства, є освітньою моделлю, яку можна взяти за приклад не лише в Туреччині, а й у інших країнах із високим туристичним

потенціалом. Навчання умінь і навичок починається із завершенням теоретичної освіти на першому курсі. Для отримання умінь і навичок ліцей направляє студентів на підприємства. На практику студентів відправляє комісія, члени якої призначаються адміністрацією ліцею. Робота комісії починається із листування з керівництвом готелів. У цій кореспонденції подається інформація про готель, визначається період стажування, чи візьме готель студентів на стажування і в якій кількості, яку роботу вони будуть виконувати. На додаток до цього, готельним підприємствам надсилається приклад угоди, а у разі прийняття студентів на практику – наводиться інформація про правила, яких мають дотримуватись роботодавець і учень. Студенти, які навчаються у Анатолійських професійних ліцеях туризму і готельного господарства, відповідно до особливостей галузі проходять навчання у ліцеї впродовж шести місяців у період із жовтня по березень, який вважається мертвим сезоном у туристичній галузі. Із початком туристичного сезону – із другої половини квітня по вересень – проходять практичну підготовку у туристичних підприємствах.

Коли студенти обирають місце для практики, найважливішою умовою є можливість попрацювати на рецепції, обслуговуванні поверхів, у барі, на кухні. Окрім того, готель повинен мати не менше 5 або 4 зірки. Лише у випадках, коли у 5-ти чи 4-х зіркових готелях недостатньо місць, для студентів обирають 3- та 2-зіркові готелі.

Якщо ж підприємство, на якому проходить практику учень, розташоване за межами області, у якій він проживає, учень забезпечується безплатним проживанням та покриваються витрати на проїзд. Підприємства повинні платити щонайменше 60 % від мінімальної заробітної плати студентам, які проходять практику.

Під час проходження практики студенти мають один вихідний на тиждень та 15 днів оплачуваної відпустки під час навчання. Студенти 1-го року навчання проходять практику на всіх відділеннях підприємства, а студенти 2-го року отримують практичні навички відповідно до обраного відділення.

Студенти першого року навчання, які здобувають практичні навички, повинні працювати по черзі у всіх службах туристичного підприємства: на кухні, на рецепції, в обслуговуванні поверхів. Після закінчення практики студенти проходять перевірку отриманих практичних навичок. Студенти, які склали цей іспит, успішно завершують

перший рік практичного навчання. На початку другого курсу студенти пишуть заяву до адміністрації професійної школи, у якій зазначають відділення, яке вони обирають: обслуговування, кухня та стійка реєстрації. Студенти отримують теоретичну підготовку відповідно до обраної галузі. По завершенні цієї теоретичної підготовки розпочинається практична підготовка з набуттям вмінь і навичок.

Студенти другого року навчання отримують практичні навички, працюючи переважно у відділенні, яке вони обрали. Наприкінці проходження практики вони знову складають екзамен на майстерність. Студенти, які складають цей іспит успішно, завершують другий рік навчання. Так само на початку року впродовж шести місяців студенти третього і четвертого років навчання отримують теоретичні знання. Після успішного завершення четвертого року навчання студенти мають право отримати диплом Анатолійського професійного ліцею туризму і готельного господарства. Студенти, які не змогли успішно скласти іспит з професійної майстерності, повторно проходять практичний курс [167, с. 40–41].

На сьогоднішній день у Туреччині, як і в Україні, існують розбіжності між очікуваннями власників готельно-туристичних підприємств від практикантів/стажерів та наявними правилами організації практики студентів закладів професійної освіти. З точки зору представників освітньої галузі, практика є частиною і продовженням навчання відповідно до нормативно-правових документів, що регламентують професійну підготовку. Однак рівень теоретичних і практичних знань, отриманих студентами у професійній школі, не повною мірою відповідає потребам підприємств, які є базовими для проходження практики/стажування. Причиною цього є відсутність навчальних готелів, обладнаних майстерень і сучасних інструментів. Досліджуючи очікування студентів від проходження практики, виявлено їхню незадоволеність ненормованим робочим графіком, понаднормовою роботою, перенавантаженням на підприємстві, ігноруванням законних прав студентів-практикантів тощо. Подібні ситуації негативно впливають на розвиток професійної мотивації студентів, що вимагає перегляду й удосконалення умов проходження практики/стажування здобувачів освіти на готельно-туристичних підприємствах.

Також студенти скаржились на перенавантаження на підприємстві, де вони отримували практичне навчання. Можна сказати, що

перенавантаження було як у фізичній праці, так і через недостатні знання і досвід студентів. Як відомо, високе робоче навантаження збільшує рівень вигорання працівників. На цьому етапі важливо створити можливості, коли студенти зможуть використовувати свої навички та вміння, щоб отримати лише позитивний досвід.

Відповідно до проведених досліджень було визначено, що керівниками готельного бізнесу студенти розглядаються як дешева робоча сила: за останній час із поширенням у готелях системи «Все включено» підвищився інтерес роботодавців до студентів-практикантів. Під час анкетування багато студентів зазначили, що керівники (менеджери) туристичного бізнесу часто вважають їх дешевою робочою силою, змушують працювати в однакових умовах із рештою персоналу і не зважають на законні права студентів, не оплачують їх працю, як це належить за законодавством.

Проблеми щодо періоду ротації та адаптації під час практики такі:

– стажери – це студенти, які працюють на підприємствах впродовж короткого періоду із метою застосування раніше отриманих теоретичних знань на практиці і отримання відповідного досвіду роботи. У результаті проведених турецькими науковцями спостережень було з'ясовано, що умови роботи на туристичних підприємствах не відповідають потребам студентів. Коли на перший план висуваються очікування студентів-стажерів стосовно практики, то, перш за все, вбачається за необхідне почати стажування із адаптації до умов підприємства та проведення навчальної орієнтації; після цього слід провести ротацію, яка охоплює різні підрозділи – та така практика проводиться лише у невеликій кількості туристичних підприємств;

– робота не за своєю спеціалізацією. Студенти, як правило, працюють у відділеннях, де на підприємстві відчувається нестача робочої сили, а не в тих відділеннях, що відповідають спеціалізації студента. Беручи до уваги результати проведених раніше досліджень, було з'ясовано, що для більшості студентів ця проблема так і досі не вирішена;

– проблеми системи «Все враховано». Ця система обслуговування є важливим кроком туристичного маркетингу Туреччини, однак, негативно впливає на цілі стажування студентів. Причиною цього є те, що метою стажування є надання студентам практичних

знань і вмінь, а підприємства, які працюють за цією системою, не забезпечують такого навчання;

– проблеми, що стосуються соціальних прав: студентам не забезпечуються належні соціальні права під час стажування;

– проблеми харчування та проживання, недостатня кількість персоналу: інтереси студентів не враховуються, часто місця харчування та проживання студентів не відповідають гігієнічним вимогам.

У контексті результатів дослідження турецькими ученими сформульовано рекомендації для керівників готельно-туристичних підприємств, зокрема, такі:

– повинні заохочувати студентів до виконання різноманітних робіт і завдань, виявлення відповідальності, а також демонструвати для них перспективи у готельно-туристичній галузі;

– надавати важливе значення створенню робочого середовища, вільного від словесних образ. Перш за все, менеджери туристичного бізнесу повинні продемонструвати необхідну позитивну поведінку, а також вживати заходів для виховання такої поведінки у своїх підлеглих;

Неправильне ставлення до практикантів на готельно-туристичних підприємствах – це надання студентам обов'язків та відповідальності поза їхніми знаннями та навичками. Керівники та працівники цих підприємств повинні уникати таких поглядів; їх обов'язки мають залежати від їх знань та досвіду роботи. Для того, щоб студенти не розглядались як дешева робоча сила, керівники готельно-туристичних підприємств повинні бути належно поінформовані з цього питання, що уможлиблюється завдяки їхній співпраці із педагогами професійних шкіл.

Для ефективного здійснення практики (стажування) першочерговим завданням є забезпечення адаптації студентів до умов готельно-туристичних підприємств, дотримання соціальних прав студентів під час практики/стажування, включаючи харчування та проживання; застосування механізмів заохочення студентів до виконання професійних завдань; підтримка їхніх ініціатив, розвиток відповідальності тощо. Важливим також є запровадження системи моніторингу якості практики/стажування студентів за участю представників професійних шкіл та працівників підприємств готельно-ресторанної галузі.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

З'ясовано, що туристична освіта в Туреччині спрямована на всебічний розвиток здібностей особистості, в ході якого вона отримує професійні знання, вміння та навички, необхідні у подальшій професійній діяльності; вона функціонує як система освіти і навчання, що забезпечує отримання громадянами певної професії на основі знань, які набуваються у навчальному процесі, організованому відповідно до професійних вимог і особливостей ринку, та являє процес розвитку фізичних, емоційних, соціальних та економічних аспектів майбутнього фахівця готельного господарства і туризму.

Основними завданнями туристичної освіти в Туреччині є такі: підвищення продуктивності праці, створення балансу між компетенціями, здібностями та відповідальністю персоналу; виховання свідомого надання послуг у суспільстві; розуміння принципів чесного обслуговування туристів; залучення кваліфікованого персоналу, який пройшов підготовку в галузі туризму; пояснення важливості туризму для економічного розвитку країни; формування позитивного ставлення до туризму у суспільстві; підвищення знань і умінь людей, які працюють у сфері туризму; виховання кваліфікованих тренерів з туризму; сприяння розвитку туристичного сектору держави. Більшість цих завдань водночас є особливістю функціонування туристичної освіти в Туреччині.

Відповідно до визначень турецьких науковців, з'ясовано, що туристична освіта – це форма освіти, яка створена з урахуванням ефективного наукового і практичного досвіду задля підготовки компетентного та мобільного персоналу, який володіє необхідними для туристичних підприємств теоретичними та практичними знаннями й навичками. Основною її метою є задоволення потреби в робітниках цієї галузі на макрорівні, що має, з одного боку, відобразитися на якості обслуговування туристичних операторів, задоволеності клієнтів, продуктивності, рентабельності сфери туризму, а з іншого – задовольняти представників туристичних підприємств.

Зміст професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму розподіляється на такі блоки: загальні курси – навчальні дисципліни, які забезпечують загальноосвітню підготовку і сприяють культурному і фізичному розвитку студентів, виховують культурного і чутливого до суспільних проблем фахівця, дають

базові знання із економіки, соціології, історії, географії, закладають освітню основу для опанування програм вищих навчальних закладів; курси зі спеціальності і галузеві предмети – навчальні дисципліни, які необхідні для опанування конкретної професії або отримання вищої освіти у майбутньому; курси за вибором – навчальні дисципліни, які пов'язані з інтересами, цілями і здатностями студентів, що допомагають формувати та розвивати вміння і навички соціального суб'єкт – особистості.

Студенти, які отримують готельно-туристичну освіту в професійних школах мають володіти такими знаннями, вміннями і навичками: мати базові знання у сфері управління туризмом, маркетингу, виробництва і фінансів і застосовувати в процесі розв'язань робочих питань; уміти критично мислити; брати до уваги місцеві, національні і міжнародні тактики ведення туристичного і готельного бізнесу; вміти в усній і письмовій формі висловлювати свої думки із професійної тематики; мати достатні знання для ведення професійної діяльності в сфері туризму і готельного бізнесу; володіти однією з іноземних мов; мати уявлення про особливості соціально-економічної структури туризму і готельного бізнесу; бути професіоналом у певній підгалузі туристичного і готельного бізнесу (адміністрування, обслуговування номерів, продажу та маркетингу тощо та ін.).

Виявлено такі характерні ознаки змісту та структури освітніх програм підготовки студентів у готельно-туристичних професійних школах Туреччини: відповідність програм і кваліфікаційних характеристик випускників потребам ринку готельно-туристичних послуг; професійна спрямованість змісту навчання; інтеграція дисциплін комп'ютерно-технічних циклів; введення курсу з вивчення іноземних мов; постійне оновлення навчально-методичної бази; залучення до професійної підготовки фахівців готельного-господарства і туризму практикуючих професіоналів готельно-туристичної галузі; активна діяльність професійних шкіл щодо покращення якості освітніх послуг.

Особливістю професійної підготовки майбутніх фахівців у готельно-туристичних професійних школах Туреччини є її практична спрямованість і, відповідно, широке застосування різних видів практик, спрямованих на оволодіння студентам реальним професійним досвідом, отримання ними знань про те, чи є ця сфера

придатною для роботи в майбутньому, а також заповнення розриву між теорією та практикою.

Головними цілями співпраці професійних шкіл і готельно-туристичних підприємств є такі: зробити навчання більш змістовним та функціональним, заповнити розрив між теорією та практикою, пов'язати аудиторну роботу з реальними умовами праці; забезпечити оволодіння загальними та спеціальними навичками роботи, знаннями, а також необхідними професійно важливими якостями; забезпечувати економічні можливості для студентів, які не можуть продовжувати свою освіту з економічних причин; полегшувати перехід від здобуття туристичної освіти до професійної діяльності із метою використання наявних можливостей і ресурсів суспільства та готельно-туристичної галузі.

Розділ 3.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ УКРАЇНИ

3.1. Проблема професійної підготовки фахівців готельно-туристичної галузі в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в науковій літературі та освітній практиці

Соціально-економічні перетворення у державі, спричинені процесами глобалізації та євроінтеграції, розширюють вимоги до рівня сформованості професійної компетентності фахівців готельного господарства і туризму, забезпечення їхньої конкурентоспроможності, готовності до сприйняття специфіки діалогічних взаємовідносин представників різних культур та ефективного функціонування на ринку туристичних послуг.

За таких обставин перед національною системою П(ПТ)О постають невідкладні завдання щодо перегляду організаційних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі у закладах П(ПТ)О з орієнтацією на досягнення відповідності рівня професійної підготовки кадрів для сфери туризму до трансформаційних процесів поступу туристичної індустрії в багатогалузеву сферу вітчизняної й міжнародної діяльності.

Актуальність вирішення проблем щодо якісної підготовки персоналу для українських підприємств готельно-туристичної галузі зумовлюється різностороннім впливом чинників, які комплексно стимулюють поступовий розвиток туризму, серед яких такі: політичні, орієнтовані на інтеграцію до європейського простору; культурні, що зумовлюються зростанням культурного рівня населення багатьох країн; соціальні – покращення життєвого рівня багатьох країн і підвищення інтересу туристів до пізнання інших культур; економічні – переструктурування туристичного ринку й зростання попиту споживачів туристичних послуг; науково-технічний прогрес,

що тягне за собою неперервний розвиток технологій туристичної індустрії, їх упровадження задля підвищення якості туристичних послуг; міжнародні – пріоритетність міждержавного співробітництва й порозуміння, активна участь міжнародних організацій у забезпеченні національних і регіональних туристичних організацій якісним доступом до туризму усіх верств населення тощо.

Водночас під впливом означених зовнішніх чинників видозмінюються потреби суб'єктів навчання в отриманні такої освіти, яка забезпечувала б їхнє ефективне функціонування у соціокультурному середовищі, професійну самореалізацію та конкурентоспроможність у готельно-туристичній сфері.

Ключовою ланкою досягнення відповідності між інноваційним поступом туристичного ринку й рівнем професійної готовності трудових кадрів, здатних продовжувати розвиток туризму й, водночас, забезпечувати особисту професійну самореалізацію, є професійна підготовка, яка, на переконання Ф. Якубова, є базисом соціально-економічного розвитку й науково-технічного прогресу, основою багатьох сфер життєдіяльності суспільства, засобом і середовищем формування, розвитку та самоствердження сучасної особистості [108].

Вітчизняні науковці окреслюють стійку позицію, що новий етап взаємодії системи освіти та ринку праці має ґрунтуватись на положеннях компетентнісного підходу задля забезпечення зміни акцентів на отримання нових результатів професійної освіти, досягнення якості підготовки трудового потенціалу [70, с. 277].

Теоретичні і практичні засади застосування компетентнісного підходу у підготовці фахівців для сучасного ринку туризму різносторонньо обґрунтовані В. Лозовецькою. На переконання автора, компетентнісний підхід забезпечує модернізацію професійної підготовки фахівців сфери послуг і туризму на основі створення відповідних психолого-педагогічних умов щодо усвідомлення студентами особливостей майбутньої професійної діяльності; акцентування уваги на розвитку особистісних якостей, необхідних для успішного оволодіння майбутньою професією; розвитку професійно важливих якостей; формування індивідуальних освітніх траєкторій у професійній підготовці і перепідготовці кадрового персоналу [34, с. 32].

Реалізація компетентнісного підходу, як стверджує академік В. Радкевич, уможливило формування змісту П(ПТ)О з метою відображення у ньому суб'єктивних компонентів людської культури.

Цей підхід є підґрунтям оволодіння майбутніми фахівцями компетенціями розв'язувати важливі практичні завдання, аналізувати виробничі процеси, прогнозувати техніко-технологічні зміни у сфері праці, виробляти надійні критерії оцінювання результатів власної діяльності як у звичних виробничих і соціальних умовах, так і в динамічно змінених, а також виявляти високий рівень духовної культури, відповідальності за результат власного навчання та професійної діяльності [69].

У сучасних дисертаційних роботах, присвячених розв'язанню завдань професійної підготовки фахівців туризму, наприклад, О. Баглай обґрунтовує специфіку формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці [5]; С. Кобзова визначає організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців сфери туризму до проектування регіональних туристських маршрутів [26]; І. Щоголева досліджує формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів туризму у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін [103] та ін.

Широкий спектр дисертаційних робіт, спрямований на удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі в Україні, ґрунтується на вивченні досвіду організації професійної підготовки майбутніх туристичних кадрів у закордонних країнах, зокрема: Л. Кнодель досліджує теорію і практику підготовки фахівців сфери туризму в країнах-членах всесвітньої туристичної організації [24]; Л. Чорна з'ясовує особливості практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в університетах США [102]; М. Чикалова – організаційно-педагогічні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини [100]; О. Паламарчук обґрунтовує професійну підготовку фахівців сфери туризму в університетах Франції [46]; О. Федоренко – в Угорській республіці [96]; Л. Балахадзе – у Мексиці [6] та ін.

Результати аналізу педагогічних досліджень є вагомими для вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі в Україні, однак досвід сучасних процесів інтернаціоналізації професійної освіти у країнах-кандидатах до ЄС, зокрема Туреччини, є цінним для вивчення і перспективного використання у модернізації змісту, форм та технології навчання таких фахівців.

Підвищення іміджу готельно-туристичної галузі на міжнародній арені й прогресивний поступ національного туризму відповідно до тенденцій світового ринку туристичних послуг є ключовими орієнтирами соціально-економічного розвитку України на шляху до міжнародної інтеграції. Україна поділяє значення туризму у взаєморозумінні між народами світу, сприйняття цінностей різних культур і його роль у зміцненні миру в усьому світі. Саме тому Департаментом туризму та курортів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 2017 рік був оголошений роком розвитку туризму в Україні задля вивчення нового, обміну знаннями та інформацією, а також залучення інвесторів до розвитку вітчизняного туризму. Варто наголосити, що нині співробітництво України у сфері туризму з іншими країнами розвивається відповідно до угод та меморандумів, укладених з понад 50-країнами-партнерами, у тому числі і з Туреччиною [41].

З огляду на це інтернаціоналізація системи професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі в Україні передбачає: створення сприятливих можливостей для розвитку і удосконалення процесу освіти і підготовки фахівців у сфері туризму (в країнах-членів Всесвітньої туристичної організації); забезпечення лідерства й ініціатив у питаннях освіти туризму; розвиток стратегій туристичного профілю в освітніх установах з метою досягнення якості й ефективності освіти; створення туристичного продукту високої якості із сучасними властивостями за допомогою конкурентоспроможних високорозвинених стратегій; розроблення стратегічних орієнтирів модернізації системи освіти для піднесення П(ПТ)О у сфері туризму на рівень вищих досягнень світової науки, техніки та передового досвіду; розроблення освітніх і навчальних програм відповідно до потреб ринку праці, заснування програм із викладанням поширеними мовами світу; удосконалення структури ступеневої системи П(ПТ)О в туризмі: створення міжнародних стандартів туристичної освіти, номенклатури нових професій, програм нового покоління підручників і навчальних посібників; розроблення нормативно-правової бази для нових типів установ професійної туристичної освіти [39]; розроблення стратегії неперервної туристичної освіти на основі досвіду інших країн тощо.

На рівні закладів П(ПТ)О перспективними завданнями щодо наближення якості професійної підготовки фахівців готельно-

туристичної галузі в Україні до міжнародних вимог туристичного ринку є досягнення відповідності навчальних планів і програм підготовки кадрів для сфери туризму міжнародним стандартам; полідисциплінарність навчальних планів і програм, інтеграція міжнародних елементів до освітніх програм; формування індивідуальної мобільності суб'єктів навчання; забезпечення інституційного партнерства: залучення внутрішніх (національних) та зовнішніх (закордонних) інвестицій задля створення ефективної транскордонної системи професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі.

Вдосконалення професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в умовах міжнародної інтеграції зумовлене як специфічними внутрішніми національними, політичними, економічними умовами і традиціями, так і зовнішніми тенденціями глобалізації та інтернаціоналізації. На переконання Г. Гарбар, професійна підготовка фахівців готельного господарства і туризму в умовах глобалізації та європейської інтеграції не повинна обмежуватись створенням системи теоретичних знань і практичних навичок – її кінцевим орієнтиром і об'єктивним принципом підвищення ефективності туристичної діяльності має бути вимога щодо формування професійної культури фахівців туризму й учасників громадських туристських союзів і об'єднань. Адже зростання масовості та доступності національних контактів і обмінів, розширення сфери офіційних і неформальних форм туристського спілкування об'єктивно викликають потребу в розвитку такої культури. Вона не лише є засобом ефективного управління туристичною діяльністю, але й гарантом мирного співіснування різних націй [14].

Стратегічні завдання інституційних систем, спрямованих на наближення якості професійної підготовки фахівців готельно-туристичної галузі в Україні до міжнародних вимог туристичного ринку, тісно пов'язані із визначальними орієнтирами реформування системи освіти, серед яких: вирішення актуальних проблем Національної стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2013): недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці; недостатня орієнтованість структури і змісту професійної, вищої і післядипломної освіти на потреби ринку праці та сучасні економічні виклики [55]; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (2015), у якій реформи в освіті мають забезпечити реалізацію векторів

розвитку та відповідальності й вивести Україну на провідні позиції у світі [60]; Плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016–2020 рр. (2016), де чітко окреслені завдання розроблення/ оновлення і затвердження стандартів і освітніх програм П(ПТ)О та вищої освіти [53].

Законодавчі інновації, закладені у проекті Закону України «Про професійну освіту», передбачають видозміну системи П(ПТ)О, що спричинено децентралізацією управління та створенням «багатопротипових, різнорівневих закладів професійної освіти нового типу: регіональний центр професійної освіти, професійний коледж, професійний ліцей та центр професійної підготовки, які готуватимуть фахівців усіх без винятку професій та спеціальностей, яких потребує конкретний регіон» [58].

Нині професійна підготовка фахівців готельно-туристичної галузі в Україні здійснюється в професійних училищах, технікумах, коледжах, закладах вищої освіти відповідно до переліку професій Державного класифікатора професій (КП ДК 003:2010).

Частина цих професій належить до сфери і П(ПТ)О відповідно до Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих фахівців у закладах П(ПТ)О (4241 «Агент з організації туризму», 5113 «Екскурсавод», 5121 «Черговий по поверху (готелю, кемпінгу, пансіонату)» та ін. [50]. У 2012 р. до КП ДК 003:2010 (Розділ 5. Працівники сфери торгівлі та послуг) були внесені зміни, зокрема включено професію 5129 «Майстер готельного обслуговування». Ця професія є інтегрованою й передбачає поліфункціональну підготовку випускників для готельної галузі. До основних завдань майстра готельного обслуговування належать такі: обслуговування клієнтів, створення для них комфортних умов перебування в готелях та інших місцях розміщення туристів; інформування клієнтів за їх запитом щодо рівня комфорту, стандартів обслуговування у готелі; здійснення реклами послуг готельного та туристичного характеру; прийом замовлень на додаткові послуги та організація їх виконання; оформлення необхідної документації щодо перебування клієнта у готелі, контроль та ведення обліку за допомогою персонального комп'ютера; контроль за належним санітарним та технічним станом номерного фонду та закріплених приміщень; контроль роботи обслуговуючого персоналу, вживання заходів щодо усунення конфліктів, що виникають під час роботи; участь щодо заходів підвищення кваліфікації обслуговуючого персоналу.

Професійна підготовка майбутніх кадрів для готельно-туристичної галузі на основі інтеграції трудових дій у перспективі (на робочому місці) передбачає продуктивне й якісне виконання професійних функцій, а у системі П(ПТ)О – модель підготовки фахівців за інтегрованими професіями здатна витримувати конкуренцію на національному й міжнародному ринках праці.

Інша частина професій КП ДК 003:2010 належить до сфери вищої освіти, що готує молодших спеціалістів, бакалаврів та магістрів за такими напрямками: готельне обслуговування, туристичне обслуговування, курортна справа, організація побутового обслуговування, туризмознавство (за видами). У 2015 р. затверджено «Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», у якому до галузі знань 24 «Сфера обслуговування» належать спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа», 242 «Туризм» [51]. Як наслідок, у 2016 р. було оновлено перелік спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» й визначено спеціалізацію 015.16 «Сфера обслуговування».

Тенденція інтеграції професій у П(ПТ)О й оновлення спеціальностей і спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти передбачають перспективи якісної професійної підготовки майбутніх фахівців для усіх галузей народного господарства в Україні. Переваги укрупнення професій у системі П(ПТ)О полягають у створенні моделі такої підготовки фахівців, що здатна витримувати конкуренцію на національному й міжнародному ринках праці, а для випускника – навчання за інтегрованими професіями у перспективі (на робочому місці) забезпечує продуктивну поліфункціональну професійну діяльність.

З метою реалізації принципу єдності і наступності П(ПТ)О та навчання впродовж життя програми П(ПТ)О за ступенем «Кваліфікований робітник» (професії: «Агент з організації туризму», «Екскурсовод», «Черговий по поверху (готелю, кемпінгу, пансіонату)»), інтегруються з відповідними навчальними програмами підготовки «Молодший спеціаліст» (спеціальності: «Організатор подорожей (екскурсій)», «Менеджер з туризму»), а програми за ступенем «Молодший спеціаліст» можуть інтегруватися з відповідними програмами підготовки фахівців вищої освіти [38].

Таким чином, трансформаційні процеси П(ПТ)О (2012 р. і до сьогодні) характеризуються змінами у сфері законодавства, які

покликані вирішити питання узгодження тлумачення основних понять з урахуванням сучасних європейських підходів. З метою узгодження Національної рамки кваліфікацій із Європейською рамкою кваліфікацій у 2020 були внесені оновлення, а саме визначено 8 рівнів кваліфікацій, а національна системи П(ПТ)О складається з трьох рівнів: перший (початковий) рівень П(ПТ)О відповідає 2 рівню Національної рамки кваліфікацій; другий (базовий) рівень П(ПТ)О – 3 рівню Національної рамки кваліфікацій; третій (вищий) рівень П(ПТ)О – 4 або 5 рівню Національної рамки кваліфікацій [50].

Порівняльний аналіз Національної рамки кваліфікацій із ЄРК та Турецькою рамкою кваліфікацій, зміст 4-го рівня кваліфікацій, який можуть здобувати фахівці готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини та закладах П(ПТ)О в Україні представлено у додатку К (таблиця 3.1).

У сфері удосконалення змісту П(ПТ)О триває активна робота над оновленням «Національного класифікатора професій» (КП ДК 003:2010) для забезпечення відповідності міжнародній класифікації, а також здійснюється аналіз переліку професій, за якими здійснюється підготовка у закладах П(ПТ)О для усунення дублювання напрямів і змісту підготовки фахівців у цих закладах і закладах вищої освіти; для забезпечення інтегрування професій та скорочення їх кількості, укрупнення окремих спеціальностей підготовки, спрямованих на забезпечення можливостей навчання суміжних професій [43, с. 97].

Модернізація вітчизняної П(ПТ)О на загальнодержавному рівні передбачає реформування й системи професійної підготовки фахівців готельно-туристичної галузі. Сьогодні організація освітнього процесу у закладах П(ПТ)О здійснюється відповідно до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2019), Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах (2006), зі змінами, внесеними у 2019 р., а також Типової базисної структури навчальних планів для підготовки кваліфікованих фахівців у професійно-технічних навчальних закладах (2010) та ДСПТО з конкретних робітничих професій. Керуючись Законом України «Про професійно-технічну освіту» (1998 р.), СП(ПТ)О – це сукупність державних вимог до змісту професійної освіти, рівня кваліфікації

випускника професійно-технічного навчального закладу та до освітнього рівня вступників [56]. У сучасному Законі України «Про освіту» (2017) термін ДСПТО не вживається, натомість введено поняття «СП(ПТ)О» – документ, що визначає вимоги до результатів навчання (у термінах компетентностей) здобувача П(ПТ)О відповідного рівня; загальний обсяг навчального навантаження; інші складники, передбачені спеціальними законами [56].

У сфері туристичного напрямку найбільш популярною є професійна підготовка кваліфікованих фахівців за професією 4221 «Агент з організації туризму». До 2017 р. підготовка кваліфікованих фахівців за цією професією здійснювалася відповідно до вимог ДСПТО, затверджених наказом МОН України від 05.07.2013 № 918. У 2017 р. наказом МОН України від 13. 11. 2017 р. № 1465 затверджено новий стандарт з професії 4221 «Агент з організації туризму».

Схарактеризуємо означені стандарти. Зокрема, ДСПТО за професією 4221 «Агент з організації туризму» (2013 р.) містить: загальні положення; освітньо-кваліфікаційну характеристику випускника, складену на основі кваліфікаційної характеристики професії «Агент з організації туризму» (Випуск 81 «Культура та мистецтво», Розділ «Туристична діяльність» (КП ДК 003:2010)); типовий навчальний план; перелік кабінетів, лабораторій для підготовки кваліфікованих фахівців за професією «Агент з організації туризму»; типові навчальні програми з предметів; типову навчальну програму з виробничого навчання; критерії кваліфікаційної атестації випускників; перелік основних обов'язкових засобів навчання.

Результати аналізу змісту СП(ПТ)О з професії «Агент з організації туризму», свідчать про оновлення кваліфікаційних вимог до знань, умінь та навичок випускників, які у майбутньому забезпечуватимуть їхнє ефективне функціонування на ринку міжнародних туристичних послуг і сприятимуть поступовому входженню сфери вітчизняного туризму у простір міжнародної туристичної інтеграції.

Відповідно до змісту освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнього агента з організації туризму, випускник має знати: міжнародні договори і угоди щодо туризму, в яких бере участь Україна; ділову іноземну мову; уміти: вивчати вітчизняний і закордонний ринки туристичних послуг та обслуговування, визначати характеристики обертів туристичної індустрії; брати участь у

розробці обслуговування на внутрішніх та в'їзних (міжнародних) маршрутах; виконувати роботу з посольствами та консульськими відділами для отримання віз [17].

Поряд з іншими професійними компетенціями, такі знання, уміння та навички майбутні агенти з організації туризму набувають у процесі професійної підготовки, яка здійснюється за типовим навчальним планом і передбачає: загальнопрофесійну, професійно-теоретичну та професійно-практичну підготовку, у підсумку – державну кваліфікаційну атестацію. Співвідношення часу, визначеного для здійснення цих видів підготовок, представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Співвідношення фонду навчального часу за видами професійної підготовки кваліфікованих фахівців за професією «Агент з організації туризму» (2013)

№ з/п	Види підготовки	Кількість годин		
		Всього	Лабораторно-практичні роботи	%
1.	Загальнопрофесійна підготовка	81	12	10,3 %
	Резерв часу	26		
2.	Професійно-теоретична підготовка	372	82	47,3 %
3.	Професійно-практична підготовка	333		42,4 %
	Всього	786		

Аналіз табл. 3.1 дає змогу відстежити особливості типового навчального плану і у площині здійснення процесів інтернаціоналізації вітчизняної освіти, спрямованих на впровадження міжнародного складника до змісту професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму, запропонувати такі рекомендації:

– використовувати обсяг резервного часу (26 год) на формування у майбутніх агентів з організації туризму компетентностей міжкультурної комунікації, що передбачає вивчення міжнародних вимог туристичного ринку; інтеграцію міжнародних елементів до змісту навчання; забезпечення індивідуальної мобільності суб'єктів навчання; транскордонне функціонування майбутніх фахівців на туристичному ринку тощо;

– з метою практичної спрямованості освітніх програм підготовки майбутніх агентів з організації туризму та задля формування

системи навчання впродовж життя необхідно переглянути співвідношення загальнопрофесійної, професійно-теоретичної (у сумі – 57,6 %) та професійно-практичної (42,4 %) видів підготовки, використовуючи ресурсний потенціал державно-приватного партнерства, що регламентується правовими засадами (Закон України «Про державно-приватне партнерство»), міжнародними договорами й передбачає: розвиток баз професійно-практичної підготовки; експлуатацію інноваційних підприємств на базі наявних закладів П(ПТ)О; розроблення і розвиток сучасних технологій професійно-практичної підготовки; посилення ролі підприємств, організацій, установ у наданні робочих місць для професійно-практичної підготовки студентів;

– у частині професійно-теоретичної підготовки варто збільшити обсяг лабораторно-практичних робіт, у ході проведення яких викладачі можуть ефективно використовувати сучасні педагогічні технології, навчаючи майбутніх агентів з організації туризму застосовувати отримані теоретичні знання у практичній діяльності, закріплювати практичні навички. В умовах збільшення кількості практичних занять закладаються основи зростання продуктивності праці, професійної діяльності фахівців готельного господарства і туризму у невизначених і динамічних робочих ситуаціях. У цьому ж аспекті важливим є набуття необхідної для агентів з організації туризму компетентності володіння професійною іноземною мовою, що веде за собою збільшення практичних занять з іноземної мови (у СП(ПТ)О: загальний обсяг годин навчального предмета «Іноземна мова за професійним спрямуванням» – 122 год, із них практичні – 8 год);

– у частині професійно-практичної підготовки при розробленні робочих планів і програм майстрам виробничого навчання варто керуватись доповненням до Положення про організацію навчально-виробничого процесу у ПТНЗ (Наказ МОН України №746 від 10.07.2015 р.) про право на розроблення власної (авторської) робочої навчальної програми або її створення відповідно до типової з урахуванням варіативного компонента, що включає зміни в техніці та технологіях, притаманні відповідній галузі виробництва чи сфері послуг, пропозиції замовників кадрів. Головним критерієм якості робочої навчальної програми з професійно-практичної підготовки є створення передумов для досягнення запланованого результату в опануванні практичними вміннями та навичками [54].

Особливість СП(ПТ)О із професії 4221 «Агент з організації туризму» (2017) полягає у тому, що його зміст ґрунтується на компетентнісному підході та структурується за модульним принципом. Зокрема, це підтверджується тим, що, окрім титульної сторінки, інформації про робочу групу з розроблення СП(ПТ)О, загальних вимог щодо його реалізації та ін. складників. СП(ПТ)О містить: загальнопрофесійний навчальний блок; перелік навчальних модулів та професійних компетентностей; перелік ключових компетентностей.

Структура навчального модуля включає перелік компетентностей та їх зміст. Засвоєння навчального модуля може підтверджуватися відповідним документом (сертифікат/посвідчення/свідоцтво), що видається закладом П(ПТ)О. СП(ПТ)О визначає три групи компетентностей: загальнопрофесійні, ключові та професійні. Компетентність/компетентності – здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, уміння, морально-етичні цінності та інші особистісні якості. Загальнопрофесійні компетентності – знання та уміння, що є загальними (спільними) для професії, загальнопрофесійні компетентності набуваються один раз – перед оволодінням навчальним матеріалом професійної кваліфікації. Ключові компетентності – загальні здібності й уміння (психологічні, когнітивні, соціально-особистісні, інформаційні, комунікативні), що дають змогу особі розуміти ситуацію, досягати успіху в особистісному і професійному житті, набувати соціальної самостійності та забезпечують ефективну професійну й міжособистісну взаємодію (набуваються впродовж всього строку навчання поза робочим навчальним планом). Професійні компетентності – знання та вміння особи, які дають їй змогу виконувати трудові функції, швидко адаптуватися до змін у професійній діяльності та є складниками професійної кваліфікації [86, с. 3–4].

Професійно-теоретична підготовка здійснюється шляхом реалізації робочих навчальних програм для підготовки кваліфікованих фахівців і визначає зміст навчальних предметів відповідно до компетентностей та тематичний погодинний розподіл відповідно до робочих навчальних планів. Професійно-практична підготовка здійснюється в навчальних майстернях, лабораторіях, на навчальних полігонах, навчально-виробничих дільницях та безпосередньо на робочих місцях підприємств.

Вимоги до професійної кваліфікації включають: кваліфікаційну характеристику; вимоги до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівня, професійної кваліфікації осіб; типову навчальну програму; типовий навчальний план; перелік основних засобів навчання.

Типова програма підготовки кваліфікованих фахівців для професійної кваліфікації визначає перелік навчальних модулів, перелік і зміст професійних компетентностей. Типовий навчальний план підготовки кваліфікованих фахівців для професійної кваліфікації включає розподіл навчального навантаження між загальнопрофесійною, професійно-теоретичною та професійно-практичною підготовкою; консультації; кваліфікаційну атестацію. У типовому навчальному плані визначено загальну кількість годин для оволодіння професійною кваліфікацією та розподіл годин між навчальними модулями.

Робочі навчальні плани та програми для підготовки кваліфікованих фахівців розробляються закладами П(ПТ)О за погодженням з роботодавцями та органами управління освітою на основі типових навчальних планів і типових навчальних програм. Робочі навчальні плани підготовки кваліфікованих фахівців визначають графік навчального процесу, навчальні предмети, їх погодинний розподіл та співвідношення між загальнопрофесійною, професійно-теоретичною та професійно-практичною підготовкою. Перелік основних засобів навчання за професійною кваліфікацією розроблено відповідно до потреб роботодавців, сучасних технологій та матеріалів.

За результатами здобуття професійної кваліфікації проводиться державна або поетапна кваліфікаційна атестація, що передбачає оцінювання набутих компетентностей і визначається параметрами: «знає – не знає»; «уміє – не вміє». Поточне оцінювання проводиться відповідно до чинної нормативно-правової бази.

Після завершення навчання кожен учень (слухач) повинен уміти самостійно виконувати всі роботи, передбачені кваліфікаційною характеристикою, технологічними умовами і нормами, встановленими в галузі. Кваліфікаційна пробна робота проводиться за рахунок часу, відведеного на виробничу практику. Перелік кваліфікаційних пробних робіт розробляється закладами П(ПТ)О, підприємствами, установами та організаціями відповідно до вимог кваліфікаційної характеристики, потреб роботодавців, сучасних технологій та новітніх матеріалів. Критерії кваліфікаційної атестації випускників розробляються закладом професійної освіти разом з роботодавця-

ми і ґрунтуються на компетентнісному підході відповідно до вимог кваліфікаційної характеристики, потреб роботодавців, сучасних технологій та новітніх матеріалів і погоджуються з регіональними органами освіти. Особі, яка опанувала освітню програму й успішно пройшла кваліфікаційну атестацію за професійною кваліфікацією, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «Кваліфікований робітник» з набутої професії та видається диплом (свідоцтво) державного зразка про присвоєння професійної кваліфікації [86].

Аналізуючи зміст загальнопрофесійних компетентностей (далі – ЗПК), наведемо їх перелік:

– ЗПК. 1. Оволодіння основами правових знань у професійній діяльності.

– ЗПК. 2. Оволодіння основами галузевої економіки і підприємництва.

– ЗПК. 3. Оволодіння основами інформаційних технологій у професійній діяльності.

– ЗПК. 4. Оволодіння основами охорони праці, правил дорожнього руху, пожежної безпеки та першої домедичної допомоги потерпілим при нещасних випадках.

– ЗПК. 5. Оволодіння основами професійної туристичної термінології.

– ЗПК. 6. Оволодіння основами ділової іноземної мови в сфері туризму.

– ЗПК. 7. Оволодіння основами обслуговування.

– ЗПК. 8. Оволодіння основами професійного етикету в роботі.

Означений СП(ПТ)О містить два навчальних модулі, а саме: АОТ –1. Моніторинг туристичного ринку, який інтегрує опанування студентами таких професійних компетентностей: використання нормативно-правової бази для регулювання туристичної діяльності; вивчення кон'юнктури туристичного ринку; АОТ–2. Формування туристичного пакета для організації подорожей (професійні компетентності: розроблення маршрутів, ведення розрахунків туристичного підприємства; проведення рекламної кампанії; формування туристичного пакета) (табл. 3.2).

Щодо ключових компетентностей, то у СП(ПТ)О із професії 4221 «Агент з організації туризму» (2107) вони представлені такими: оперативність у прийнятті правильних рішень у позаштатних ситуаціях під час роботи; здатність відповідально ставитись до

Таблиця 3.2

**Перелік навчальних модулів та професійних компетентностей
(АОТ – агент з організації туризму)**

Назва модуля	Позначення компетентності	Найменування навчального модуля та компетентності
АОТ-1	АОТ-1. Моніторинг туристичного ринку	
	АОТ-1.1	Використання нормативно-правової бази для регулювання туристичної діяльності
	АОТ-1.2	Вивчення кон'юнктури туристичного ринку;
АОТ-2	АОТ-2. Формування туристичного пакета для організації подорожей	
	АОТ-2.1	Розроблення маршрутів, ведення розрахунків туристичного підприємства
	АОТ-2.2	Проведення рекламної кампанії
	АОТ-2.3	Формування туристичного пакета

професійної діяльності; знання професійної лексики та термінології; здатність діяти в нестандартних ситуаціях; здатність працювати в команді; здатність запобігання конфліктним ситуаціям.

Відповідно до положень цього СП(ПТ)О ключові компетентності набуваються впродовж всього терміну навчання поза робочим навчальним планом. У цьому контексті С. Кравець окреслює дискусійні питання: по-перше, щодо виокремлення загальнопрофесійних і ключових груп компетентностей, якщо у тлумаченні їх суті однаково йдеться про загальні знання, уміння, здібності; по-друге, у Національній рамці кваліфікацій зазначено, що результати навчання – це компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), які набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання. У такому разі, якщо у стандарти з професії визначені певні групи компетентностей, то вони у процесі професійної підготовки мають формуватися, розвиватися і оцінюватися як результати навчання, в іншому разі ми не можемо стверджувати, що особа набула ключових компетентностей поза робочим планом, не визначивши рівень їх сформованості методами оцінювання [31, с. 64].

Ми погоджуємося з думкою автора у тому, що означені у СП(ПТ)О із професії 4221 «Агент з організації туризму» (2017) ключові компетентності відображаються через зміст загальнопрофесійної компетентності. Наприклад, знання професійної лексики

та термінології – у ЗПК. 5. Оволодіння основами професійної туристичної термінології та ЗПК.7. Оволодіння основами обслуговування в сфері туризму У ЗПК.8. Оволодіння основами професійного етикету в роботі – здатність працювати в команді; запобігати конфліктним ситуаціям та ін. Йдеться про те, що у такому разі їх можна оцінювати як результати навчання. У продовження думки варто наголосити на значенні ключових компетентностей у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників готельно-туристичної галузі. Як зазначає В. Ягупов, професійні компетентності формуються на основі та за допомогою ключових компетентностей, які, з одного боку, забезпечують їх успішне формування, а з іншого – лежать в основі професійної компетентності та забезпечують їхню реалізацію [104, с. 17].

Отже, професійні та ключові компетентності визначають основу професійної кваліфікації випускника за умови виконання напрямів професійної підготовки відповідно до типового навчального плану.

Розподіл навантаження за усіма напрямками підготовки представлено у таблиці 3.3. та 3.4.

Щодо порівняння фонду навчального часу за видами професійної підготовки кваліфікованих фахівців з професії «Агент з організації туризму» за ДСПТО 2013 року та СП(ПТ)О 2017 року очевидним є те, що розподіл часу на опанування загальнопрофесійних компетентностей є однаковим. Важливим є те, що фонд

*Таблиця 3.3***Типовий навчальний план підготовки кваліфікованих фахівців за професією 4221 «Агент з організації туризму»**

№ з/п	Напрямок підготовки	Кількість годин			
		Всього годин	ЗПК	АОТ-1	АОТ-2
1.	Загальнопрофесійна підготовка	102	102		
2.	Професійно-теоретична підготовка	228		68	160
3.	Професійно-практична підготовка	660		198	462
4.	Кваліфікаційна пробна робота	12			
5.	Консультації	16			
6.	Державна кваліфікаційна атестація	8			
7.	Загальний обсяг навчального часу (без п.п. 4,5)	998	102	266	622

Таблиця 3.4

**Порівняльна таблиця співвідношення фонду навчального часу
за видами професійної підготовки кваліфікованих фахівців
за професією «Агент з організації туризму» (2013, 2017)**

№ з/п	Види підготовки	Кількість годин (2013)		Кількість годин (2017)	
		Всього	%	Всього	%
1.	Загальнопрофесійна підготовка	81	10,3 %	102	10,3
2.	Професійно-теоретична підготовка	372	47,3 %	228	23
3.	Професійно-практична підготовка	333	42,4 %	660	66,7
	Всього	786		990	

навчального часу на практичну підготовку збільшився на 24,3 % за рахунок зменшення фонду навчального часу на професійно-теоретичну підготовку.

Детальне вивчення СП(ПТ)О з професії «Агент з організації туризму» (2017) дає змогу зрозуміти, що у цьому стандарті реалізовано пропозицію щодо збільшення фонду навчального часу на професійно-практичну підготовку. Частково включено навчальні теми щодо міжнародних вимог туристичного ринку та інтеграцію міжнародних елементів до змісту. Зокрема, у змісті ЗПК.5 «Оволодіння основами професійної туристичної термінології» визначені знання про міжнародні та українські туристичні організації; у АОТ 1.1 «Використання нормативно-правової бази для регулювання туристичної діяльності» визначені знання про міжнародні договори і угоди щодо туризму, в яких бере участь Україна. Вважаємо, що питання збільшення обсягу лабораторно-практичних робіт для закріплення практичних навичок забезпечується у ході розроблення освітніх програм за сучасними методиками, які передбачають розроблення викладачами/майстрами виробничого навчання власних (авторських) робочих навчальних програм, спрямованих на формування тих компетентностей, які окреслені в сучасному СП(ПТ)О.

Отже, організаційні засади професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі в Україні окреслюються нормативно-правовим забезпеченням П(ПТ)О, для якого сьогодні характерним є масштабне осучаснення. Модернізація законодавчих актів і нормативно-правового поля в умовах глобалізації та євроінтеграції державної освітньої політики у перспективі має забезпечити

якісно новий підхід до розроблення й оновлення освітніх програм підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців, науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі в Україні, відповідних із розвитком сфери туризму в інших країнах.

Попередньо нами було заявлено, що до професій готельно-туристичної галузі в Україні належать: 4241 «Агент з організації туризму», 5113 «Екскурсовод», 5121 «Черговий по поверху (готелю, кемпінгу, пансіонату)» та інтегрована професія 5129 «Майстер готельного обслуговування». ДСПТО 5113 «Екскурсовод» (кваліфікація: 3, 4 розряди), затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 29.09.2007 р. № 771 і погоджений Міністерством праці та соціальної політики України 29.09.2007 р. ДСПТО 5121 «Черговий по поверху (готелю, кемпінгу, пансіонату)», затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 28.10.2009 р. № 989 і погоджений Міністерством праці та соціальної політики України 27.10.2009 р., СП(ПТ)О 5129 «Майстер готельного обслуговування», затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2022 р. № 22.

Аналіз СП(ПТ)О з професії 5129 «Майстер готельного обслуговування» дає змогу розуміти, що первинна професійна підготовка передбачає здобуття особою чотирьох результатів навчання (далі – РН), що визначені СП(ПТ)О. Такими результатами є:

РН 1. Проводити підготовку готельних приміщень до прийому та розміщення гостей.

РН 2. Приймати та розміщувати гостей у готельних закладах.

РН 3. Здійснювати обслуговування гостей у готельних закладах.

РН 4. Організувати вибуття гостей з готельних закладів.

У СП(ПТ)О визначено загальні компетентності (знання та вміння), що в повному обсязі включаються до змісту першого результату навчання. До першого результату навчання при первинній професійній підготовці включаються такі ключові компетентності як: «Особистісна, соціальна й навчальна компетентність», «Громадянсько-правова компетентність». Ключові компетентності «Комунікативна компетентність», «Цифрова компетентність», «Математична компетентність», «Екологічна та енергоефективна компетентність» формуються впродовж освітньої програми в залежності від результатів навчання. Підприємницька компетентність включається до останнього результату навчання.

Зазначені відповідно до результатів навчання знання та уміння майбутнього майстра готельного обслуговування формуються у процесі теоретичної підготовки, виробничого навчання та практики. Безумовно, вони передбачають виконання більш широких професійних функцій, на відміну від функцій агента з організації туризму чи чергового по поверху. Більш того, у даній професії інтегруються окремі трудові дії цих професій, забезпечуючи майбутньому майстру готельного обслуговування конкурентоспроможність у площині інноваційних змін у готельно-туристичній галузі.

За результатами аналізу даних, представлених Державним підприємством «Інфоресурс» (адміністратор Єдиної державної електронної бази з питань освіти, <https://inforesurs.gov.ua/>) [20], станом на вересень 2018 р. ліцензією на підготовку кваліфікованих фахівців за професією «Майстер готельного обслуговування» володіють 6 закладів професійної освіти. Однак варто зазначити, що у більшості з цих навчальних закладів не здійснено набір вступників. Тільки у технічному коледжі Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя у 2018 році заявлено про набір 45 осіб за інтегрованою підготовкою за професіями (4221) Агент з організації туризму, (5129) Майстер готельного обслуговування та 20 студентів – (5129) Майстер готельного обслуговування, (4221) Агент з організації туризму. Зведені дані щодо сучасного стану підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців за професією «Майстер готельного обслуговування» представлено у табл. 3.5.

Разом з тим, ліцензіями на підготовку майбутніх кваліфікованих фахівців за професіями 4221 «Агент з організації туризму», 5113 «Екскурсод», 5121 «Черговий по поверху (готелю, кемпінгу, пансіонату)» володіє 61 заклад П(ПТ)О, інтегруючи означені професії з метою отримання випускниками двох чи більше професійних кваліфікацій.

Безумовно, що професійна підготовка фахівців готельно-туристичної галузі в закладах П(ПТ)О України має співвідноситися із вимогами сучасного ринку праці щодо підготовки життєвокомпетентних випускників, і які володіють не лише глибокими теоретичними знаннями, а здатні самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих та виробничих ситуаціях.

На нашу думку, зміст професійної підготовки майбутніх майстрів готельного обслуговування має бути більш інноваційним як

Заклади освіти, у яких здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців з професії «Майстер готельного обслуговування»

№ з/п	Назва закладу	Наявність ліцензії	Набір здобувачів освіти у 2018 р.
1.	Державний навчальний заклад «Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою»	60	
2.	Івано-Франківський коледж ресторанного сервісу і туризму Національного університету харчових технологій	30	
3.	Технічний коледж Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя	30	65
4.	Державний професійно-технічний навчальний заклад «Бориспільський професійний ліцей»	30	
5.	Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради «Васильківський професійний ліцей»	30	
6.	Державний навчальний заклад «Катюжанське вище професійне училище»	30	

для працедавців готельно-туристичного ринку, так і для випускників. Проблему щодо відсутності набору вступників за професією «Майстер готельного обслуговування» необхідно, на нашу думку, розв'язувати шляхом посилення профорієнтаційної роботи серед молоді як закладами П(ПТ)О, так і роботодавцями; оновлення змісту проекту СП(ПТ)О з професії «Майстер готельного обслуговування» та його затвердження; налагодження співпраці закладів професійної освіти з роботодавцями готельно-туристичної галузі для розвитку дуальної форми здобуття освіти; вивчення позитивних практик професійної підготовки фахівців готельно-туристичної галузі в закладах П(ПТ)О закордонних країн та імплементації їх досвіду у процес професійної підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців в Україні.

Професійна діяльність фахівців готельно-туристичної галузі в Україні характеризується поліфункціональністю й передбачає, першочергово, створення комфортних умов для відвідувачів. Для цього

необхідно володіти такими професійними навичками: володіти інформацією про можливі послуги підприємства готельного господарства і туризму, забезпечувати комунікацію; забезпечувати якість обслуговування відповідно до стандартів обслуговування у готелі; залучатися до здійснення рекламних послуг готельного та туристичного характеру; приймати замовлення на додаткові послуги та організувати їх виконання; оформлювати необхідну документацію, вести її облік, слідкувати за належним санітарним та технічним станом номерів готелю тощо. До особистісних навичок належать: оперативність в прийнятті правильних рішень у позаштатних ситуаціях під час роботи; відповідальність, здатність працювати в команді; запобігати виникненню конфліктних ситуацій.

Зауважимо, що професійна діяльність фахівців готельного господарства і туризму в Туреччині характеризується їхньою здатністю використовувати професійні та особистісні навички для забезпечення якості гостинності та конкурентоздатності працівників. До професійних навичок належать: здатність розуміти функції підприємства та їхні взаємозв'язки, використовувати нові виробничі технології, інформаційно-комунікаційні технології; застосувати спеціалізовані знання та уміння, забезпечувати професійну комунікацію тощо. До особистісних навичок належать: здатність демонструвати впевненість, доброзичливість, встановлювати контакт, бачити і розуміти реакцію клієнта, орієнтуватися в ситуації, уникати конфліктів; здатність працювати, розуміти, мотивувати людей індивідуально та в групах; здатність до професійного розвитку впродовж життя;

Як бачимо, професійні та особистісні навички фахівців готельного господарства і туризму в Туреччині та в Україні є за змістом подібні. Однак, у Туреччині більший акцент уваги приділяється здатностям застосовувати сучасні виробничі та інформаційні технології у професійній діяльності, а в Україні – здатностям здійснювати обслуговування на основі професійного інформування, комунікативної міжособистісної взаємодії з дотриманням норм професійної етики та етикету.

У закладах П(ПТ)О України готельно-туристичного профілю широко використовуються сучасні педагогічні технології, зокрема дистанційного та проєктного навчання, а також виробничі технології для розвитку професійної компетентності у суб'єктів освітнього процесу (викладачів та студентів). Це сприяє розширенню

інформаційно-освітнього простору для суб'єктів освітнього процесу та індивідуалізації навчання з використанням сучасних інформаційних ресурсів; забезпеченню взаємодії суб'єктів освітнього процесу, а також спільному здійсненню пошукової, пізнавальної та дослідницької діяльності; організації освітнього процесу за умов соціального партнерства з урахуванням своєчасного реагування системи П(ПТ)О на появу інновацій у виробництві та сфері послуг [161]. Останнім часом в закладах П(ПТ)О готельно-туристичного профілю в межах змішаного навчання застосовуються мультимедійні технології, потокові відео-трансляції, віртуальні класи (Google classroom), голосова та електронна пошти, конференц-зв'язок тощо. Це є ідеальним рішенням для швидкого оволодіння здобувачами П(ПТ)О новою інформацією у відповідності не лише до потреб суспільства, але й з урахуванням потреб особистості [72, с. 210].

Використовуючи досвід реформування системи П(ПТ)О фахівців готельного-господарства і туризму в Туреччині за такими векторами, як формування зв'язків системи професійної освіти з ринком праці; розвиток професійних стандартів і перспективних стандартів підготовки; розвиток курикулумів професійної освіти на засадах компетентності, модульності і навчальних результатів; зміцнення соціального партнерства в професійній освіті; підвищення якості викладацьких і управлінських кадрів, які працюють у сфері професійної освіти; погодженість із вимогами Європейської Рамки Кваліфікацій; обґрунтування і запровадження концепції навчання впродовж життя тощо [171], ми визначаємо, що впровадження конструктивних ідей досвіду Туреччини сприятиме удосконаленню організаційно-змістових аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі в закладах П(ПТ)О з наступним створенням сприятливих умов для розвитку престижної туристичної освіти в Україні (додаток Л, табл. 3.7).

3.2. Перспективи використання досвіду Туреччини у професійній підготовці фахівців готельно-туристичної галузі в закладах професійної (професійно-технічної) освіти України

У Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, зокрема дорожньою картою за напрямом «Розвиток людських ресурсів» визначено такі напрями: удосконалення системи

професійної підготовки фахівців сфери туризму та курортів, дослідження ринку праці у сфері туризму та курортів з метою визначення потреби у фахівцях відповідного профілю, розроблення відповідних базових компетентностей фахівців та підготовки освітніх програм з професійного навчання у сфері туризму, гармонізацію кваліфікаційних вимог та стандартів вищої освіти і стандартів професійної підготовки, забезпечення наукового супроводження та досліджень у сфері туризму та курортів, запровадження прогресивних інноваційних розробок тощо [62]. Для реалізації цих завдань цінним є досвід Туреччини щодо: професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства і туризму.

Розкриємо більш детально сутність напрямів використання турецького досвіду. Розвиток курикулумів професійної освіти на засадах компетентності, модульності і результативності. Як уже зазначалось, туристичний сектор постійно розвивається і змінюється через структуру ринку, що швидко трансформується, і конкуренцію, яка стрімко росте. За прикладом Туреччини, туристичний сектор України належить до стратегічної галузі економіки, а Уряд нашої країни приділяє особливу увагу спеціальним планам розвитку цього сектору. Одне із завдань політики української держави – підняти туристичну освіту до бажаного рівня відповідно до вимог сучасності. На думку турецьких педагогів, швидкий розвиток науки, технологій і комунікацій вимагає постійного дослідження і розвитку навчальних програм [168, с. 38]. Оскільки елементи, із яких складається освітня програма, постійно змінюються з точки зору кількості і якості, то освітні програми постійно вдосконалюються і змінюються.

Тому необхідно вдосконалювати навчальні плани, програми, пристосовувати їх до нових реалій ринку і водночас забезпечувати якість освіти. Освітні модульні програми вітчизняних закладів П(ПТ)О мають бути заснованими на компетенціях та узгоджуватись зі світовими стандартами, зокрема – зі стандартами країни ЄС. Так, систему професійної освіти Туреччини було реформовано в рамках Проекту посилення системи професійної освіти і навчання (MEGEP) у 2004–2005 роках. Реформування проводилось за фінансової підтримки ЄС в рамках програми IPA 2006 із урахуванням Турецької рамки кваліфікацій, яка, своєю чергою, ґрунтується на ЄРК.

Через стрімкий розвиток технологій, зміни в світовій економіці елементи, із яких складається освітня модульна програма, постійно змінюються з точки зору кількості і якості, тому освітні програми українських навчальних закладів туристичного спрямування мають постійно вдосконалюватись і доповнюватись. Оскільки першочерговим завданням навчання є формування відповідних компетентностей, то навчальні дисципліни в планах мають добиратись і групуватись на основі компетентностей, які доцільно формувати в сучасних умовах ринку. У турецьких готельно-туристичних професійних школах навчальні курси, які пропонуються для певних туристичних спеціальностей, визначаються заздалегідь у рамках «Проекту розвитку людських ресурсів за допомогою професійної освіти» (ІКМЕР), заклади освіти, що проводять відповідне навчання, можуть підготувати свої плани курсів відповідно до власних побажань з урахуванням власних інтересів, кваліфікації та потреб туристичної галузі свого регіону. Таким самим чином заклади П(ПТ)О туристичного профілю України можуть відображати в програмі очікування сектора, пристосовуватись до соціально-економічних умов, що змінюються, і сприяти розвитку професій туристичної галузі.

Ураховуючи стрімкий науково-технічний прогрес і автоматизацію великих готельних комплексів, доцільним вважаємо введення більшої кількості курсів, які мають технологічну основу. Оскільки на сьогодні більшість готельних закладів використовують системи автоматизації, тому навчання має проводитись паралельно до потреб сектору. Наприклад, «Інформаційні та комунікаційні технології», «Системи автоматизації в готельному управлінні». З цієї ж причини у програмі навчання має бути базовий курс ділового адміністрування. Також важливо приділяти увагу темі ділового адміністрування під час підготовки планів курсів з програм менеджменту туризму та готелів.

Зміцнення соціального партнерства і формування зв'язків системи П(ПТ)О з ринком праці. За даними Європейського центру розвитку професійного навчання (Cedefop), соціальне партнерство в сфері професійної освіти в Європі розвинуте краще, ніж у будь-якому іншому регіоні світу, а європейська культура соціального діалогу вважається наріжним каменем європейської соціально-економічної моделі. Більшість заходів соціального партнерства відбувається

в контексті цієї моделі, включаючи активну політику на ринку праці та економічну політику, а також освіту в контексті навчання впродовж життя, соціальний захист та інклюзію, регулювання праці, виробничі відносини та гнучку безпеку. Німеччина залишається своєрідним «золотим стандартом» як у сфері початкової професійної підготовки, так і в сфері соціального партнерства як для Туреччини, так і для України. Наслідкування німецької системи вимагає підтримки широкого та ефективного соціального діалогу на національному та галузевому рівнях, де німецька модель показує цінність підходу до розвитку соціального партнерства. Туреччина має давнішу традицію соціального партнерства в галузі професійної освіти в умовах ринкової економіки, а також значну кількість проєктів спільно із Європейським Союзом в цьому питанні. Українська система П(ПТ)О може врахувати позитивні і негативні сторони турецького досвіду в цьому питанні, оскільки наша країна стоїть лише на самому початку цього довгого шляху.

Традиція соціального партнерства в освіті сягає часів заснування Турецької Республіки у 1929 році, втім ця сфера залишається проблемною. В рамках процесу вступу Туреччини до ЄС уряд країни та різні урядові і неурядові організації намагаються посилити і привести у відповідність до норм ЄС механізми професійної освіти та професійної підготовки у країні. В цьому Туреччині допомагає Європейська Комісія шляхом консультацій та фінансування проєкту «Посилення професійної освіти та навчання в Туреччині» (SVET). Визначальним також є залучення соціальних партнерів (профспілок та об'єднань роботодавців) через соціальний діалог (консультації та переговори, пов'язані з розробленням державної політики). Структура соціального діалогу базується на двох законах, прийнятих з 1983 року: Законі «Про союзи» № 2821 та Законі «Про страйки та заборони страйків» № 28229. Крім того, соціальні партнери здобули важливу роль у плануванні, впровадженні та оцінюванні формальної та неформальної професійної освіти згідно із Законом № 3308. У зв'язку з цим на національному рівні було засновано Раду з професійної освіти в рамках МНО, а також провінційні Ради з професійної освіти.

У Туреччині існує шість основних організацій соціальних партнерів. Організація роботодавців об'єднана з однією центральною асоціацією роботодавців та федеративними асоціаціями у

більшості секторів – TISK (Турецька конфедерація асоціацій роботодавців). У Туреччині соціальні партнери надають консультації щодо навчального змісту в контексті розроблення національної системи кваліфікацій, професійних стандартів та навчальних програм. З іншого боку, турецькі профспілки часто відіграють більш пасивну (або лише реактивну) роль у цьому процесі через те, що професійне навчання та розвиток навичок стоїть у найнижчих рядках списків їх пріоритетів. Хоча Туреччина ратифікувала всі вісім основних стандартів ILO (Міжнародної організації праці), права профспілок та колективні переговори все ще не відповідають взятим зобов'язанням: соціальні партнери проводять замало консультацій. Вагомим структурним недоліком також є керівна роль і домінуюче положення в цьому процесі уряду навіть на регіональному рівні. Приватний сектор та державні органи повинні продемонструвати свою прихильність соціальному діалогу та вжити необхідних заходів для усунення цих перешкод.

У професійних школах широко використовуються інноваційні методи професійного навчання, які розвивають у майбутніх фахівців здатність до самостійних дій (виконання проєктів). Під час проєктної діяльності студенти самостійно опрацьовують складні виробничі завдання з урахуванням потреб роботодавців. Це сприяє оволодінню учнями не тільки професійними компетентностями, але й ключовими (вміння розв'язувати проблеми, комунікабельність, самостійність тощо) [1].

Із сильних сторін соціального партнерства в системі професійної освіти Туреччини – професійні школи TESK для ремісничих професій, організовані за принципом німецької дуальної системи, та MEKSA (Фонд підтримки професійного навчання та малої промисловості), який також застосовує німецький підхід у результаті співпраці з Федеральним інститутом професійної освіти (BIBB).

Позитивним прикладом для наслідування є пілотний проєкт щодо підвищення ефективності навчання та працевлаштування (Eğitim ve İstihdamda: Etkinlik Artırma Pilot Projesi). Він є особливо важливим, оскільки однією з трьох його цілей є посилення соціального діалогу та залучення соціальних партнерів (дві інші стосуються боротьби з безробіттям та незареєстрованою працею, підготовки представників, що працюють у Радах провінцій). Це пілотний проєкт, який є спільною ініціативою TISK та TÜRK-İŞ

для об'єднання системи професійної освіти та зайнятості. Очевидно, що подібні структури можна організувати і в Україні, а також запроваджувати подібні ініціативи.

Підвищення якості викладацьких і управлінських кадрів, які працюють у сфері П(ПТ)О. У Туреччині, як і в Україні, існує гостра потреба у підвищенні кваліфікації викладачів професійних шкіл і закладів П(ПТ)О, надання можливості отримання міжнародного досвіду в рамках стажування у закордонних закладах професійної освіти. Саме тому у професійних школах Туреччини визначено два пріоритетних напрямів роботи: підтримка навчання на робочому місці та професійний розвиток викладачів.

Зазначимо, що професійний розвиток викладачів – це тривалий, динамічний, багаторівневий та багатогранний процес, який проходить чотири стадії професійного зростання. Для досягнення високих результатів викладачам важливо постійно вчитися, знати свої сильні та слабкі сторони, поступово формувати в собі внутрішній «стрижень», на якому будуватиметься не тільки професійний, а й особистісний розвиток [114].

Набір компетентностей, якими мають володіти викладачі і тренери закладів професійної освіти в країнах ЄС, відрізняються. У зв'язку з цим, у кожній країні ЄС важливим стало формування окремого дескриптора для груп таких професіоналів у конкретно визначеній галузі професійної освіти. Актуальним у цьому контексті є професійний розвиток викладачів, які працюють в закладах професійної освіти. Адже під час роботи вони вдосконалюють свої знання, вміння, навички, а також здобувають нові кваліфікації. На відміну від цього, тренери здійснюють свій професійний розвиток за іншим вектором, ніж викладачі, зокрема там, де вони працюють, у компаніях/фірмах / на підприємствах [75, с. 134].

Результати аналізу досліджень свідчать, що педагогічні працівники зобов'язані стежити за станом власного безперервного професійного розвитку, розвиваючи та підтримуючи свої навички і компетентності. Педагогічні працівники можуть організовувати власні навчальні тренінги, застосовуючи рекомендації закладів підвищення кваліфікації, однак для цього необхідне схвалення керівника свого закладу. Програми підвищення кваліфікації в межах безперервного професійного розвитку можуть організовуватися роботодавцями і бути обов'язковими для педагогічних працівників [74, с. 62].

У цьому контексті регулярно готуються звіти про моніторинг та проводяться різні дослідження за участю (експертної підтримки) Європейського фонду освіти. У рамках співробітництва з європейськими партнерами було проведено ряд проєктів, серед яких найбільш успішними є: «Проєкт навчання впродовж усього життя» (LTSP), в якому взяли участь 258 викладачів професійних шкіл із 22 провінцій, які працюють у 12 різних галузях, що входять до юрисдикції Головного управління професійної освіти. Викладачі пройшли чотири тижневе навчання на робочому місці в Німеччині та Італії відповідно до своїх спеціалізацій. В онлайн форматі у 2017-2018 рр. також проводився «Проєкт EQAVET для підвищення кваліфікації викладачів, які проводять практику на робочих місцях». У проєкті були зареєстровані всі професійні навчальні заклади. Крім того, МНО та Турецьке агентство з питань співробітництва та координації проводять різні заходи з метою розроблення заявок на професійну освіту, забезпечення єдності навчальної програми та її впровадження, передачу знань і досвіду сторін одна одній шляхом обміну новими технологіями та знаннями. Українські заклади П(ПТ)О також мають активніше співпрацювати із європейськими у створенні проєктів.

Збільшення обсягів практичної підготовки. Стажування/виробнича практика в турецьких готельно-туристичних професійних школах робиться для того, щоб забезпечити розвиток професійних знань, навичок студентів, з метою ознайомлення із трудовими відносинами, вироблення відповідної професійної поведінки та адаптування до умов реального виробництва, середовища обслуговування та ділового життя, що неможливо забезпечити в навчальному закладі. В Туреччині зміст програми стажування готується Радою викладачів таким чином, щоб забезпечити виконання практичних завдань, роботи, проєкту, експерименту чи послуги на основі програми відповідного курсу навчання. Студенти, які навчаються у готельно-туристичних професійних школах, відправляються на практику до готелів, які обирає адміністрація навчального закладу, оскільки підписує контракти про співробітництво у сфері стажування студентів із керівництвом готелів. Угода між підприємством і професійним навчальним закладом готується на підставі статті 25 Закону про професійну освіту № 3308 та статті 143 Положення МНО про заклади середньої освіти. В угоді прописуються права і

обов'язки кожної сторони, а також строки проходження практики (40 днів).

На жаль, і в Туреччині, і в Україні співробітництво між навчальними закладами сфери туризму і власне індустрією туризму все ще лишається слабким. Слабкою є й інтеграція і координація освіти у туристичну сферу. Часто проблемним є проходження практики на підприємстві готельно-туристичної галузі відповідно до вимог навчальної програми. Очікування від стажування навчальних закладів та туристичних підприємств різняться між собою. Для навчальних закладів стажування є частиною та продовженням навчання. З іншого боку, представники туристичного сектору/роботодавці розглядають студентів як дешеву або безкоштовну робочу силу. Представники туристичного сектору вважають, що практичне навчання має важливе значення для майбутнього готельно-туристичної галузі, але не виявляють достатньої зацікавленості у забезпеченні належного практичного навчання студентів. Стажери, які проходять стажування впродовж певного періоду, зазвичай виконують прості завдання некваліфікованого персоналу. Це знижує мотивацію у студентів, викликає розчарування в майбутній професії і змушує багатьох йти до інших сфер економіки після завершення навчання. Виходом із цієї ситуації, як показує турецький досвід, є посилення соціального партнерства між П(ПТ)О і представниками готельно-туристичної галузі, заохочення такого партнерства державою, укладання чітко прописаних контрактів (угод) між представниками сфери туризму і навчальними закладами, усвідомлення важливості кваліфікованого персоналу для розвитку сфери туризму [37].

Узгодженість професійної підготовки фахівців готельно-туристичної галузі із вимогами ЄРК. У професійній освіті Туреччини все частіше актуалізується роль Управління професійних компетенцій. Як ми зазначали, ця установа була створена ще у 2006 році і має на меті розвиток національної системи кваліфікацій і її узгодження із відповідною системою кваліфікацій ЄС. Крім того, у секторі туризму визначенням професій у національному професійному стандарті займається також Комітет з питань туризму, готельного господарства, харчування та напоїв (Turizm, Konaklama, Yiyecek-İçecek Sektör Komitesi). На нашу думку, створення відповідних установ в Україні полегшило б роботу над створенням

професійних стандартів, а введення обов'язкової сертифікації випускників закладів П(ПТ)О туристичного профілю сприяло б підвищенню якості освіти і полегшувало б пошук роботи та створення власного бізнесу випускниками.

Отже, на основі означеного досвіду турецьких готельно-туристичних професійних шкіл нами сформульовано основні положення використання прогресивних ідей турецького досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства і туризму в закладах П(ПТ)О України:

1. Збільшення обсягів практичної складової професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства і туризму шляхом додавання кількості годин на практичні заняття, забезпечення навчальним закладом проходження практики на робочому місці шляхом підписання контрактів із підприємствами готельно-ресторанного і туристичного профілю і контролю за дотриманням сторонами цих контрактів. Унеможливлення (на законодавчому рівні) використання студентів як дешевої робочої сили, контроль за якістю проведення стажування студентів на робочих місцях з боку навчального закладу.

2. Професійну підготовку майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі спрямувати на формування професійно мобільних та конкурентоспроможних фахівців, здатних до успішної професійної діяльності зі створення та надання послуг в індустрії гостинності і туризму, до постійного вдосконалення свого професіоналізму впродовж усієї професійної діяльності. Вважаємо доцільним вводити навчальні курси, які б відображали реалії стрімкого науково-технічного прогресу. Наприклад, більшої кількості курсів, які мають технологічну основу.

3. Забезпечення наступності, послідовності та безперервності професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі. У цьому показовим є турецький досвід, коли випускникам видається диплом із зазначенням галузі навчання та спеціалізації, а також сертифікат, який надає право відкривати власну справу. Також усім бажаючим випускникам, які успішно закінчили навчання за програмами професійної освіти згідно з Турецькою системою кваліфікацій, видається сертифікат/диплом Europass, що містить у додатку інформацію про основні компетенції випускників, які вони здобули під час навчання, а також назву організації, в якій студенти проходили стажування або професійне навчання.

4. Професійну підготовку майбутніх фахівців готельного господарства і туризму в системі ступеневої освіти здійснювати за рахунок дотримання таких принципів: конкретності та суб'єктної спрямованості; неперервності та міжпредметності; свідомості й активності; систематичності та системності; демократизації та гуманізації; інформатизації та технологізації. Для цього необхідно вводити модулі із навчальних предметів, які б були спільними для ряду професій, що давало б можливість переходу від однієї професії до наступної або отримання декількох професій. Рамкова навчальна програма, яка заснована на модульній структурі, має містити в собі навчальні курси, які на мінімальному рівні знайомлять студентів із поняттями загальної культури, готують до програм вищої освіти, орієнтують на сфери бізнесу та дають змогу студентам прогресувати відповідно до їхніх побажань та розвивати свої особисті здібності.

5. Професійна підготовка майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі має здійснюватися в умовах ефективної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, заінтересованих у її результатах. Для цього необхідно розвивати інститут соціального партнерства, заохочувати роботодавців, профспілки, брати участь у розробленні освітніх, навчальних програм, курсів, оцінюванні професійних компетентностей студентів, сприяти стажуванню і працевлаштуванню.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

1. Метою П(ПТ)О туристичного профілю є покращення її якості з урахуванням тенденцій розвитку світового туризму, досвіду провідних закордонних і вітчизняних профільних навчальних закладів, потреб національних підприємств готельно-туристичної галузі. До проблем вирішення завдань у контексті професійної підготовки фахівців готельно-туристичної галузі в Україні віднесено такі: недостатній рівень практичної підготовленості випускників; низький рівень співробітництва між закладами П(ПТ)О та підприємствами готельно-туристичної галузі; орієнтація змісту навчання на світовий досвід теоретичної і практичної професійної підготовки, недостатнє врахування недоліків зайнятості і специфічних умов праці, чинників зайнятості фахівців у сфері туризму (високий відсоток тимчасових працівників і фахівців інших галузей без спеціальної підготовки в галузі туризму; переважання жінок у даному секторі, але їх малий відсоток на керівних посадах і велика кількість молоді з низькою кваліфікацією; достатньо велика кількість іноземних працівників за тимчасовим контрактом; значна кількість працівників без належного працевлаштування; низький рівень оплати праці порівняно з іншими секторами економіки; ненормований робочий день; низький рівень членства у профспілках тощо).

2. Основними напрямками використання турецького досвіду професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в закладах П(ПТ)О України є такі: формування зв'язків системи П(ПТ)О з ринком праці; розроблення професійних стандартів і освітніх програм для підготовки фахівців готельно-туристичної галузі; розвиток курикулумів на засадах компетентності, модульності і результативності; зміцнення соціального партнерства закладів П(ПТ)О та роботодавців; підвищення практичного складника професійної підготовленості випускників; удосконалення компетентностей викладацьких і управлінських кадрів, які працюють у сфері П(ПТ)О; відповідність професійної підготовки фахівців готельно-туристичної галузі вимогам ЄРК тощо.

Важливими напрямками вдосконалення професійної підготовки фахівців готельно-туристичної галузі в Україні є також: оновлення змісту на основі компетентнісного підходу; вдосконалення системи

перепідготовки й підвищення кваліфікації фахівців; створення комплексів навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі; системне упровадження інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У монографії здійснено цілісний науковий аналіз професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини та на основі його результатів запропоновано практичне вирішення завдань, що стосуються вдосконалення професійної підготовки фахівців готельно-туристичної галузі в закладах П(ПТ)О України. Це дало підстави сформулювати такі висновки.

1. Результати аналізу та узагальнення науково-педагогічних джерел засвідчили наявність значних напрацювань українських і закордонних дослідників щодо проблеми професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму. Водночас з'ясовано, що дослідження турецького досвіду підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах являє суттєвий науковий і прикладний інтерес для системи П(ПТ)О України.

З'ясовано, що становлення сучасної системи професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини співвідноситься із процесами розвитку туризму в країні, що характеризуються державною підтримкою, розширенням міжнародного співробітництва, розвитком інфраструктури, реалізацією програм реставрації архітектурних пам'яток тощо. У цьому контексті видозмінюються вимоги до якості професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму з орієнтацією на збереження культурних традицій і національного колориту у поєднанні з сучасними методами і технологіями обслуговування клієнтів, що й зумовлює її системне вдосконалення та оновлення змісту. Визначено доцільність використання прогресивних ідей досвіду професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини в Україні.

Передумовами становлення туристичної освіти в Туреччині є економічні, політичні, інфраструктурні, соціальні, освітні та ресурсні, що системно видозмінюються відповідно до виникнення інновацій у сфері туризму: упровадження мобільного маркетингу у сфері гостинності та туризму, організація круїзного туризму; формування інноваційних туристичних брендів; необхідність стимулювання творчого підходу до просування туристичних послуг; впровадження технологій імідж-бідлінгу туристичних підприємств

тощо. Їх урахування є актуальним в удосконаленні системи професійної підготовки фахівців готельного господарства та туризму як у Туреччині, так і в Україні, оскільки країни-кандидати і країни-члени Європейської асоціації вільної торгівлі та Європейської економічної зони впродовж останніх десятиліть модернізують національні освітні системи на основі тісної співпраці із країнами ЄС, що сприяє розвитку міжкультурної інтеграції, інтернаціоналізації освіти, досягненню взаємного зближення і взаємодії для підвищення якості та ефективності функціонування системи професійної освіти, забезпечення її позитивного іміджу і привабливості в умовах глобалізації та європейської інтеграції.

До передумов становлення туристичної освіти в Туреччині віднесено: визнання суспільного значення професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму для позиціонування національного туристичного продукту на міжнародному ринку туристичних послуг; інтернаціоналізація системи туристичної освіти на основі співпраці з країнами ЄС у сфері освіти і науки для розвитку міжкультурних зв'язків; забезпечення оптимального співвідношення у змісті туристичної освіти між сформованими національними культурними традиціями та новітніми технологіями готельного господарства і туризму; підвищення конкурентоспроможності фахівців готельного господарства і туризму на основі узгодження їхніх професійних функцій з вимогами міжнародних систем кваліфікацій.

З'ясовано, що турецька влада на основі розуміння смислу підвищення якості турецької системи освіти до рівня країн ЄС та інших розвинених країн, урахування національних інтересів, які викладені в планах розвитку країни, програмах уряду і деклараціях загальних цілей освіти, впродовж десятиліть наближує якість освітніх послуг до соціально-економічних вимог і принципів навчання впродовж життя (Life-Long Learning), вбачаючи у цьому стратегічну ініціативу й найбільш гнучку систему, здатну забезпечувати оптимальні умови для безперервного вдосконалення знань, передбачає органічний зв'язок між різними видами освіти та між професійним досвідом і підвищенням кваліфікації, що дає змогу адекватно вирішити проблеми, пов'язані з розривом, що існує між попитом та пропозицією на ринку праці й адаптувати професійну туристичну освіту Туреччини до європейських стандартів якості.

2. Нормативно-правове забезпечення професійної освіти Туреччини покликано урегулювати: реалізацію сучасних стратегій навчання впродовж життя; наближення професійної освіти до європейських стандартів якості; узгодження Національної рамки кваліфікацій Туреччини із ЄРК у навчанні впродовж життя; розроблення професійних стандартів та їх затвердження на національному рівні; дотримання повного управління якістю професійної освіти. Законодавчо закріпленою є політика уряду щодо удосконалення якості професійної підготовки майбутніх фахівців готельного господарства і туризму; оновлення освітніх програм і навчальних планів, організації практико-орієнтованого навчання на засадах відкритого діалогу й партнерства професійних шкіл і підприємств готельного господарства і туризму. Про це свідчать нормативні акти законодавчої бази, які регулюють професійну освіту Туреччини: Конституція 1982 р.; Закон «Про національну освіту» № 1739 від 1973 р. (із правками, які внесені Законом № 2842 і Законом № 4306); Закон «Про студентство та професійну підготовку» № 3308 від 1986 р. (із правками Закону № 4702). Сучасні напрями щодо удосконалення професійної освіти в Туреччині відображаються в офіційних державних стратегіях і планах розвитку.

Професійні кваліфікації в Туреччині регулює Закон «Про професійні кваліфікації», який покликаний забезпечити мобільність в академічних і професійних сферах на всіх рівнях освіти, прозору класифікацію та сертифікацію на основі прийнятих професійних стандартів. Європейська система кваліфікацій використовується як еталон для розроблення турецької національної системи кваліфікацій, що буде охоплювати всі рівні освіти, включаючи навчання дорослих.

З'ясовано, що система турецької професійної освіти характеризується централізованою багаторівневою структурою управління на національному рівні. МНО Туреччини є основною організацією, що відповідає за розвиток системи освіти в країні, зокрема, за правові, політичні, організаційні аспекти професійної освіти. Регіональні управління МНО Туреччини здійснюють контроль за реалізацією професійної освіти в кожному регіоні.

Професійна підготовка фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини має такі особливості: організаційні: дотримання вимог нормативно-правового забезпечення розвитку неперервної туристичної освіти; забезпечення відповід-

ності освітніх програм вимогам Національної рамки кваліфікацій Туреччини та професійних стандартів; органічний зв'язок між різними видами туристичної освіти (формальної, неформальної, інформальної); організація практико-орієнтованого навчання на засадах партнерства професійних шкіл та підприємств готельного господарства і туризму; заохочення до викладацької діяльності фахівців з досвідом роботи на підприємствах готельного господарства і туризму; залучення внутрішніх (національних) і зовнішніх (закордонних) інвестицій для створення транскордонної системи професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму; змістові: розроблення навчальних планів і програм на основі компетентнісного та блочно-модульного підходу (загальні курси, що забезпечують загальноосвітню підготовку, загальнокультурний і фізичний розвиток студентів; курси зі спеціальності, що сприяють опануванню знань і вмінь з конкретної професії; курси за вибором, пов'язані з інтересами і здатностями студентів та сприяють їхньому особистісному розвитку); оновлення змісту туристичної освіти відповідно до потреб місцевого ринку праці, вимог готельного господарства і туризму (нові методи та технології обслуговування, автоматизовані системи управління тощо); запровадження освітніх програм та спеціалізованих професійних курсів із викладанням поширеними мовами світу; збільшення обсягів виробничої практики в літній період (до 160 год.).

Особливістю практичної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини є: реалізація програм співпраці закладів професійної освіти та підприємств, що базуються на принципах розподіленої відповідальності у забезпеченні стажування студентів, доцільного використання наявних ресурсів, створення можливостей для якісної підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності та формування здатностей до навчання впродовж життя. З'ясовано, що діяльність професійних шкіл в Туреччині ґрунтується на засадах децентралізації, безпосередньої орієнтації на потреби ринку праці, впровадження контекстних технологій, методик та практико-орієнтованого підходу до професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму.

3. Професійна підготовка фахівців готельно-туристичної галузі в закладах П(ПТ)О України охоплює: поєднання теорії і практики, тобто надання професійній підготовці контекстного та прикладно-

го спрямування; вивчення кількох іноземних мов – англійської, польської та інших мов ЄС; поглиблене вивчення прикладних навчальних дисциплін – «Психологія», «Конфліктологія» тощо; розширення участі в міжнародних організаціях і проєктах, наприклад: Європейська асоціація професійних шкіл готельного і туристичного профілю (АЕНТ), Темпус, Еразмус плюс та інших, метою яких є забезпечення професійної мобільності фахівців у сфері туристичної освіти інших країн; орієнтація на прогресивний туристичний досвід країн світу; опанування майбутніми фахівцями не лише професійних знань і вмій, але й загальнолюдської культури тощо.

Основними напрямками використання турецького досвіду професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму в закладах П(ПТ)О України є такі: формування зв'язків з ринком праці; розроблення професійних стандартів і освітніх програм для підготовки фахівців готельного господарства і туризму; розвиток курикулумів на засадах компетентності, модульності, конкретності і результативності; розвиток соціального партнерства; підвищення практичної складової професійної підготовки майбутніх фахівців; удосконалення професійної компетентності педагогічних і управлінських кадрів; відповідність професійних кваліфікацій готельно-туристичної галузі вимогам ЄРК тощо. До рекомендацій щодо вдосконалення професійної підготовки фахівців в закладах П(ПТ)О туристичного профілю в Україні віднесено також: створення навчально-методичних комплексів професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі; системне впровадження ІКТ та сучасних виробничих технологій; модернізація матеріально-технічної бази закладів П(ПТ)О тощо.

Проведене дослідження не претендує на остаточне та вичерпне розв'язання всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого наукового вивчення та аналізу потребують методологічні, теоретичні та методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичної сфери в закладах освіти Туреччини; психолого-педагогічні основи застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців готельного господарства і туризму в країнах ЄС; педагогічні основи моніторингу якості професійної підготовки фахівців готельно-туристичної сфери, розвитку та самовдосконалення викладачів і керівників закладів професійної освіти країн ЄС тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. М. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору. Педагогіка та психологія; Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. Вип. 468. С. 3–11.
2. Авшенюк Н. М. Міжкультурна компетентність учителів у європейській політиці модернізації педагогічної освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ; Вінниця: Планер, 2010. Вип. 23. С. 218–223.
3. Авшенюк Н. М. Тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у розвинених англomовних країнах (друга половина XX – початок XXI століття): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Інститут пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2016. 42 с.
4. Авшенюк Н. М. Тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у другій половині XX – на початку XXI ст.: монографія / за наук. ред. Лещенко М. П. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2015. 610 с.
5. Баглай О. І. Формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. Київ, 2013. 200 с.
6. Балахадзе Л. А. Професійна підготовка фахівців сфери туризму в Мексиці: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Балахадзе Лариса Анатоліївна; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К., 2014. – 20 с.
7. Бідюк Н. М. Теорія і практика професійного навчання безробітних у США: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Київ, 2010. 44 с.
8. Бідюк Н. М. Професійне навчання безробітних у США: теорія і практика: монографія. Інститут пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Хмельницький, 2009. 541 с.
9. Бойчук А. П. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницький, 2018. 364 с.
10. Великий тлумачний словник української мови. URL: <http://www.slovnyk.net/swrd=%EE%F1% E2%B3%F2%E0>.
11. Віндюк А. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти: теорія та методика: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2011. 340 с.,
12. Всесвітня туристична організація. Офіційний сайт. URL: <http://www.unwto.org>.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

13. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 321 с.
14. Гарбар Г. А. Роль международных соглашений в повышении эффективности подготовки кадров для сферы туризма. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/garbar2.htm
15. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
16. Грибова Л. В. Організаційно-методичні засади підвищення кваліфікації фахівців сфери туризму: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут професійно-технічної освіти АПН України. Київ, 2009. 337 с.
17. Державний стандарт професійно-технічної освіти. ДСПТО 4221. ОІ.63.30-2013. Професія: Агент з організації туризму. Код: 4122. Кваліфікація: Агент з організації туризму: вид. офіц. / МОН України, М-во соц. політики України. Чинний від 2013–07–05. Київ, 2013. 70 с
18. Десятов Т. М. Система професійно-технічної освіти в Туреччині: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київ, 1998. 239 с.
19. Десятов Т. М. Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина ХХ століття) автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Київ, 2006. 41 с.
20. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://inforesurs.gov.ua/>
21. Інформаційно-аналітичний вісник «Реформи» 29 грудня 2016 року – 4 січня 2017 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://project.ukrinform.ua/reforms/informationanalytical_bulletin_reform_to_29_december_2016_to_4_january_2017__77883/
22. Інформація щодо співробітництва України з Європейським Союзом в галузі туризму. URL:
23. Каплун А. В. Розвиток систем підготовки кваліфікованих фахівців у Болгарії і Польщі (кінець ХІХ – ХХ ст.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Київ, 2011. 44 с.
24. Кнодель Л. В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в країнах-членах всесвітньої туристичної організації: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2007. 40 с.
25. Кнодель Л. В. Система підготовки кадрів сфери туризму у Німеччині: монографія. Київ: Вид-во ФПУ, 2007. 183 с.
26. Кобзова С. М. Професійна підготовка фахівців сфери туризму до проектування регіональних маршрутів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Луганськ, 2012. 317 с.
27. Конох А.П. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т пед. освіти і освіти доросл. АПН України. Київ, 2007. 42 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

28. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні (2004).
29. Копенгагенская декларация). URL: http://www.rusmagistr.ru/page_0002/page_0026/page_0043/
30. Корчинська Н. М. Гендерні особливості професійної підготовки студентів у комерційно-туристичних ліцеях Туреччини (кінець XX – початок XXI століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницький, 2017. 265 с.
31. Кравець С. Г. Трансформація ключових компетентностей майбутніх фахівців готельно-ресторанного сервісу в умовах інтернаціоналізації / С. Г. Кравець. Молодь і ринок: наук.-пед. журн. 2018. № 1 (156). Дрогобич: Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. С. 61–67.
32. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні: інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати Київ: Грамота, 2005. 448 с.
33. Леу, С. Учнівство в професійній освіті й навчанні країн Європейського Союзу. Professional Pedagogics. 2018, вип. 12, с. 116–2, doi:10.32835/2223-5752.2016.12.116-126.
34. Лозовецька В. Т. Теоретичні і практичні засади застосування компетентніснодіяльнісного підходу у підготовці фахівця туризму. Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: зб. наук. праць. Київ, 2007. С. 28–35.
35. Локшина О. І. Тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: автореф. дис ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Київ, 2011. 40 с.
36. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень: навч. посіб. / П. Г. Лузан, І. В. Сопівник, С. В. Виговська. 4-е вид. доп. Київ: НАК-ККиМ, 2012. 368 с.
37. Малишева М. Х. Особливості професійної підготовки фахівців готельно-господарства і туризму в професійних школах Туреччини :методичні рекомендації / М. Х. Малишева. – Київ : Компринт. 2020. 62 с.
38. Малишева М. Х. Організаційні засади професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-туристичної галузі в Україні. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; редкол.: В.О. Радкевич (голова) та ін. Житомир: Євенок О. О., 2017. Вип. 14. С. 102–110.
39. Машика Н. В. Теоретичні і практичні аспекти професійної підготовки кадрів в галузі туризму. Все о туризме: сайт. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/mashyka.htm
40. Меморандум неперервної освіти Європейського Союзу (A Memorandum on Lifelong Learning) [Електронний ресурс]. – Лісабон, 2000. – URL: www.znание.org/docs/memorandum.html .

41. Міжнародні акти [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: офіц. веб-сайт. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/MoreDetails?lang=uk-UA&id=f20f8019-3c3c-4bda-b825-f00f978a4dd&title=MizhnarodniAkti>.
42. Модульно-компетентнісний підхід у підготовці кваліфікованих фахівців будівельної та машинобудівельної галузей: монографія / П. Г. Лузан, В. В. Ягулов, Г. І. Лук'яненко, Т. В. Пятничук, М. І. Михнюк. Київ: 2015. 255 с.
43. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови); за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с.
44. Обзор европейского опыта интернационализации высшего образования = The review of European experience of internationalization of higher education / Education, Audiovisual & Culture Executive Agency, European Commission TEMPUS, [Нар. укр. акад.]. Харьков : Изд-во НУА, 2010. 56 с.
45. Пазюра Н. В. Особливості розвитку професійно-технічної освіти в Китаї (остання чверть ХХ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київ, 2008. 24 с.
46. Паламарчук О. Ф. Професійна підготовка фахівців сфери туризму в університетах Франції: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київ: Ін-т вищої освіти, 2014. 20 с.
47. Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін / за наук. ред. Л. П. Пуховської. Київ: Педагогічна думка, 2012. 225 с.
48. Поважна Л. І. Зміст і організація практичної підготовки молодших спеціалістів готельного господарства : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київ, 1997. 26 с.
49. Полуда В. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з готельного господарства у процесі фахової підготовки : автореф. дис на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2010. 20 с.
50. Про затвердження Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих фахівців у професійно-технічних навчальних закладах: Постанова КМУ від 11 вер. 2007 р. № 1117. Законодавство України / ВР України : офіц. веб-портал. : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1117-2007-p>.
51. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. Постанова Каб. Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1341. Законодавство України / ВР України : офіц. веб-портал.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>

52. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: постанова КМУ від 29 квіт. 2015 р. № 266. Законодавство України / ВР України: офіц. веб-портал. Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46971/
53. Про затвердження плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016 – 2020 рр.: розпорядження Каб. Міністрів України від 14 груд. 2016 № 1077-р // Нормативно-правова база / Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249663048>
54. Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у ПТНЗ: Наказом МОН України (2015)
55. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 // Законодавство / Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
56. Про освіту: Закон України від 05 вер. 2017 р. № 2145-VIII. Законодавство України / ВР України : [офіц. веб-портал]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page/> – Назва з екрана.
57. Про професійну (професійно-технічну) освіту 2019 р. № 103:/ 98-ВР України: [офіц. веб-портал].– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
58. Про професійну освіту [Електронний ресурс] : проект Закону України // Законодавство / ВР України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60247
59. Про сталий туризм до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат», ратифікований Законом України (№ 1905-VIII від 22. 02. 2017 р. Протокол про сталий туризм до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат [Електронний ресурс] : офіц. переклад / Верховна Рада України: офіц. веб-портал – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/001_004-11/para3#n3
60. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. Законодавство України / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
61. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року: [Електронний ресурс] Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 419-р . – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80>
62. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів

- України від 16 березня 2017 р. № 168-р. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/nras/249826501>.
63. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР. Законодавство України / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
  64. Проект посилення управління із професійних кваліфікацій та Національної системи кваліфікацій в Туреччині» (Turkey VET Governance, 2017)/Mesleki Yeterlik Kurumu. 2010. URL: http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/b6Xku+MYK_2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf.
  65. Проект посилення управління із професійних кваліфікацій та Національної системи кваліфікацій в Туреччині» (Turkey VET Governance, 2017) / Mesleki Yeterlik Kurumu. 2010. URL: http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/b6Xku+MYK_2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf.
  66. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / О. А. Дубасенюк та ін.; за ред. О. А. Дубасенюк; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 412 с.
  67. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у країнах Західної Європи в другій половині ХХ століття: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / . Київ, 1998. 41 с.
  68. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти. Професійно-технічна освіта. 2012. № 3. С. 8 –10.
  69. Радкевич В. О. Професійна компетентність–складова професійної культури. Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. пр, 2012, 5, 63-73.
  70. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до професійного навчання персоналу підприємств. URL: http://lib.iitta.gov.ua/4343/1/Компетентнісний_підхід_.pdf
  71. Радкевич В.О. Професійна освіта і навчання: європейський контекст розвитку». Professional Pedagogics, 2018. вип. 14, с. 5–14, doi:10.32835/2223-5752.2017.14.5-14.
  72. Радкевич О. П. Концепція змішаного навчання та його позитивні сторони. Інноваційна професійна освіта. – Випуск 1(2). – Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (29 квітня, 17-20 березня 2022 р.) / Інститут професійної освіти НАПН України; за ред. В.О. Радкевич. – Київ: ІПО НАПН України, 2022. – 279 с.
  73. Радкевич О. П. Професійний розвиток викладачів і тренерів закладів професійної освіти в країнах Європейського Союзу. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка, 2017, 14, 133–139.

74. Радкевич О. П. Розвиток правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти: теорія і практика: монографія / Олександр Петрович Радкевич. – Київ: Майстер Книг. – 2020. – 400 с.
75. Радкевич О.П. Професійний розвиток викладачів і тренерів закладів професійної освіти в країнах Європейського Союзу. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка, 2017, 14, 133–139.
76. Радкевич, В. О. Професійна компетентність–складова професійної культури. Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. пр, 2012, 5, 63–73.
77. Развитие туризма в Турции: пример для подражания. URL: <http://forsecurity.org/razvitie-turizma-v-turcii-primer-dlya-podrazhaniya> <http://forsecurity.org/>
78. Сапожников С. В. Система вищої освіти Турецької Республіки в умовах сьогодення. Вісник Дніпропетровського ун-ту економіки та права ім. А. Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. № 1. С. 41–45.
79. Свистун В. І. Методологічні підходи до управління розвитком професійно-технічної освіти в умовах ринкової економіки. Науковий вісник ПТТО НАПН України. Професійна педагогіка. 2015. № 9. С. 35–41.
80. Семенова І. І. Передумови становлення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині. Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2012. № 4, ч. 2. С. 203–210.
81. Сисоєва С. О. Порівняльна педагогіка в контексті розвитку освітології: Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів: хрестоматія / авторський колектив. Київ: Педагогічна думка, 2015. 176 с.
82. Сисоєва С. Розвиток порівняльної професійної педагогіки в Україні: освітологічний контекст. Освітологія. 2018. № 7. С. 49–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osvit_2018_7-9.
83. Сідоров В. І. Система кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницький, 2019. 43 с.
84. Сойлемез М. Общее и профессиональное образование в Турции (проблемы становления и развития): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Казань, 1995. URL: <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-obshee-i-professionalnoe-obrazovanie-v-turtsii#ixzz5fKAfEIJX>
85. Соловей Л. С. Становлення вітчизняної системи підготовки фахівців сфери туризму (друга половина ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Київ, 2011. 258 с.
86. Стандарт професійної (професійно-технічної) освіти. СП(ПТ)О 4221.N.79.00-2017. Професія: Агент з організації туризму. Код: 4122.

- Кваліфікація: Агент з організації туризму: вид. офіц. / МОН України, М-во соц. політики України. Чинний від 2017–11–13]. Київ, 2017. 14 с.
87. Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія / В. О. Радкевич, Л. П. Пуховська, О. В. Бородієнко, О. П. Радкевич, Н. В. Базелюк, Н. М. Корчинська, С. О. Леу, В. В. Артемчук ; за заг. ред. В. О. Радкевич. – Київ: ПШО НАПН України, 2018. – 223 с.
  88. Тверезовська Н. Т., Сидоренко В. К. Методологія педагогічного дослідження. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1504080761401/pedagogika/metodologiya_pedagogichnogo_doslidzhennya.
  89. Тезаурус професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу/ Пуховська Л. П., Леу С. О., Радкевич О. П., Шимановський М. М., за наук. ред. Пуховської Л. П., Бородієнко О. В. – К.: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2016.- 51 с.
  90. Тезаурус ЮНЕСКО. URL: <http://databases.unesco.org/thesru/>
  91. Трофімук К. В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /. Запоріжжя, 2013. 20 с.
  92. Турецкая культура : закон об обязательном 12-летнем образовании [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rusorient.ru/page.php?vrub=rm&vid=2025>
  93. Управление по вопросам профессиональных квалификаций (УПК). Описание турецкой рамки квалификаций [Электронный ресурс] – Режим доступу: http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.12.10_LLL_qualifications_seminar/TQF%20Paper_rus.pdf.
  94. Усманова С. М. Сравнительный анализ уровней высшего образования в Украине и Турции. Проблемы сучасної педагогічної освіти: Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. / РВНЗ «Кримський гуманітарний ун-т». Ялта, 2009. Вип. 21, ч. 3. С. 226–231.
  95. Усманова С. М. Тенденції розвитку системи вищої педагогічної освіти в Республіці Туреччина: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / РВНЗ «Кримський гуманітарний ун-т». Ялта, 2011. 20 с.
  96. Федоренко О. О. Професійна підготовка фахівців сфери туризму в університетах Угорської Республіки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київський ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2012. 20 с.
  97. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 /. Київ, 2005. 872 с.
  98. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало, В. К. Федорченко. Київ: Слово, 2004. 472 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

99. Хмілярчук Н. С. Педагогічні умови організації навчальної практики майбутніх менеджерів туристичної сфери: автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.04 / . Вінниця, 2007. 20 с.
100. Чикалова М. М. Педагогічні умови перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для сфери туризму (з урахуванням досвіду Туреччини). Народна освіта: електр. фах. вид. 2014. № 2 (22). URL: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua> (дата звернення: 12.02.2020).
101. Чикалова М. М. Соціально-економічні та культурно-освітні чинники становлення та розвитку туристичної освіти в Туреччині / М. М. Чикалова // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. – Суми, 2011. – Вип. 8 (18). С. 124–132.
102. Чорна Л. В. Особливості практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в університетах США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Полтава, 2009. 22 с.
103. Щоголева І. В. Формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів туризму у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін: дис... канд. пед. наук : 13.00.04. / Інна Валентинівна Щоголева. – Кіровоград, 2011. – 220 с.
104. Ягупов В. В. Ключові компетентності: поняття, сутність, зміст, класифікація та вимоги до випускників професійно-технічної освіти. Науковий вісник Ін-ту проф.-тех. освіти НАПН України. Професійна педагогіка. 2012. № 4. С. 12–19.
105. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 560 с.
106. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у системі професійно-технічної освіти. Креативна педагогіка: наук.-метод. журн. / Академія міжнар. співробітництва з креативної педагогіки. 2011. Вип. 4. С. 28–34.
107. Ягупов В. В. Основні тенденції розвитку дидактики професійної освіти. Проблеми інженерно-педагогічної освіти : [зб. наук. пр. Української інженерно-педагогічної академії / гол. ред. О.Е. Коваленко]. 2007. № 17. С. 133–140.
108. Якубов Ф. Я. Новые тенденции в системе высшего образования Турции. Професійна освіта: проблеми і перспективи. 2012. Вип. 3. С. 3–9 URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Profos/2012_3/1/2012_1_01.pdf
109. Altın, R. (2008). Mesleki Eğitim Sisteminde Yeni Eğilimler ve Modüler Sistem. Ankara: Mesut matbaacılık., с. 163.
110. An overview of Turkish VET system. Summary of a long story /Republic of Turkey Ministry of National Education // Prepared by: Recep ALTIN (Ph.D), Osman YALÇIN (M.Sc), Özlem KALKAN, Edited by: Assoc. Prof. Ömer AÇIKGÖZ. 52 p.
111. Annaraud K. D. Comparison of University students, faculty, and industry assessments of characteristics and skills necessary for a successful career in

- Restaurant and Hotel Management by American and Russian hospitality graduates : A Dissertation for the Degree of Doctor of Education / Katerina D. Annaraud. – Texas Tech University, 2004. 110 p.
112. Aymankuş Y. Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Turizm Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarının Buldukları Yerlerin Analizi ve Turizm Eğitimi İçin Öneri Bir Model /Y. Aymankuş, Ş. Aymankuş // Turizm Eğitimi Konferansı/Workshop 11-13 Aralık. 2002. C. 29–42.
  113. Aymankuş, Y. & Aymankuş, Ş. (2013). Turizm işletmeciliği eğitimi alan öğrencilerin turizm sektöründeki istihdamla ilgili görüşleri ve sektördeki kariyer beklentileri (Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Örneği). Akademik Bakış Dergisi, 35, 1-21.
  114. Bazyl, L., Shatkovska, H., Klymenko, M. M., & Radkevych, V. Psychological and pedagogical features of the career growth of vocational education's teachers. *Opção: Revista de Ciências Humanas y Sociales*, 2019, 23, 763–779.
  115. Borat O. AB Kopenhag Süreci ve Maastricht Bildirgesi Açısından Yeterlilikler Çerçevesi. V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi. 2005. C. 665.
  116. Bozok D. Turizm İşletmelerinde Profesyonel Yönetici ve Eğitimi Sorunları. Turizm Yıllığı. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları. 1992. C. 40–53
  117. Buluç G. (1992, Aralık,). Turizm ve otel işletmeciliği eğitiminde stajın önemi, Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop 9–11. Ankara, s. 365–368.
  118. Çelik, S. & Tuna, P. F. (2012). Turizm öğrencilerinin staj sorunları ve çözüm önerileri. Ankara, Turizm Eğitimi Konferansı, 270–278
  119. Çetin, Ş. (2005), Öğrenci stajlarında yararlanan dersler üzerine ampirik bir araştırma: Mersin üniversitesi turizm işletmeciliği ve otelcilik yüksekokulu örneği, *Anatolia: Turizm araştırmaları dergisi*, Cilt:16, Sayı 2., s. 154–169., c. 154–169.
  120. Christou, E. (1999). Hospitality management education in Greece: An exploratory study, *Tourism management*, Volume 20, Number 6, 683–691.
  121. Çınar H. A case study of technical and vocational education in Turkey / H. Çınar, N. Döngel, C. Söğütü. // *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. – 2009. – № 1. – C. 160-167.
  122. Constitution of the Republic of Turkey [Elektronный ресурс]. – 1981. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.anayasa.gov.tr/en/legislation/turkish-constitution/>.
  123. Demircan Ş. Turizm Sektörü Çalışanlarının Mesleki Yeterlilik Seviyesi. Alomaliye. 2010. URL: <http://www.alomaliye.com/2010/11/24/turizm-sektoru-calisanlarinin-mesleki-yeterlilik-seviyesi-seyla-demircan-doktora-ogrencisi/>.
  124. Demircan Ş. Turizmin Sosyo Kültürel Etkileri: Antalya/Muratpaşa İlçesi Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi : / Demircan Ş. Akdeniz Üniversitesi Sosyol Bilimler Enstitüsü, Tu, 2010. 127 c.

125. Dünden Bugüne Seyahat Acenteleri. URL: <http://otelbook.blogspot.com/2011/04/dunden-bugune-seyahat-acenteleri.html>
126. Education Reform Initiative (ERI). (2012). 4+4<8: The Proposed Bill Lowers Compulsory Education to Four Years. Sabanci University. Retrieved from: <http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ERI.Declaration.4%2B4%2B4.LawProposal.pdf>
127. Europe (2020): A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. COM (2010) 2020 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>
128. Eylül, D. Nevşehir: Erciyes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, c.84.
129. Görkem, O. (2004). Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde Yemek Pişirme Teknikleri ve Uygulaması Eğitiminin Sorunlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı. p. 7.
130. Gürdal M. Türkiye’de Mesleki Turizm Eğitiminin Yapısal Analizi, Okullaşma-Eğitimin Kalitesi- Staj-İstihdam Sorunları ve Çözüm Önerileri / Gürdal. // Turizm Eğitimi Konferans-Workshop. 2002. №11. C. 391–400.
131. Gürol, M. (1997). Okul-sanayi işbirliği, Pegem Yayınevi, Ankara., c.58.
132. Hacıoğlu N. Dış Tanıtım ve Örgütlenme Modeli. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları, 1992. 124 c.
133. Hacıoğlu N., Kaşlı M., Şahin S., Tetik N. (2008). Türkiye’de turizm eğitimi. Ankara: Detay Yayıncılık, 2008. 184 c.
134. İçöz, O. (1994). Türkiye’de Turizm Eğitimi Veren Yüksek Okulların Temel Sorunları ve Öğrencilerin Okul Sonrası Mesleki Yaşam Uyumu Konusunda Bir Değerlendirme. Dört Yıllık Turizm Yüksekokullarında Eğitim-Öğretim Sorunları ve Çözüm Yolları. Hafta Sonu Semineri I, 23-25.
135. Jagupow Wasyl. Zawodowa edukacja techniczna Ukrainy a społeczeństwo informacyjne. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie : Seria Edukacja Techniczna i Informatyczna / pod red. Aliny Gil. Częstochowa, 2010. Tom V. S. 143-154. URL: http://kernel.bg.ajd.czest.pl/wydawnictwo/eti_tom5.html.
136. Keep, E.; Mayhew, K. (1997). Vocational Education and Training and Economic Performance. Cranfield ESRC Seminar Series, Cranfield School of Management.
137. Kozak M. A. Akademik Turizm Eğitimi Üzerine Bir Durum Analizi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE). 2009. №22. C. 1-20.
138. Kozak, N. (2005). Staj Dosyası 1: Öğrencilerin yaşadıkları sorunlar, Staj Dosyası 2: Sektörün ve turizm programlarının görüşleri, Staj dosyası 3: Turizm sektöründe staj üzerine bazı görüşler, <http://kariyer.turizm gazetesi.com/articles/article.aspx?id=25083>.
139. Kruger, A.B.; Lindhal, M. (2001). Education for Growth, Why and Whom? Journal of Economic Literature, vol. XXXIX, 1101-1136., c. 1107.

140. Malysheva M. Internationalization of tourism specialists vocation training in Turkey and Ukraine. Порівняльно-педагогічні студії. 2017. № 2(32). С. 24–31.
141. Malysheva M. Modern educational reforms in vocational education in Turkey (Reforme educationale moderne în sistemul educational vocational din Turcia. Revista de Pedagogie= Journal of Pedagogy. 2018. No. 1 & 2 / LXVI. P. 57–67. URL: <http://revped.ise.ro/category/2018-en/>
142. Malysheva M. Professional Training of Hospitality Specialists in Turkish and Ukrainian Vocational Schools. Порівняльна професійна педагогіка= Comparative Professional Pedagogy. 2018. Vol. 8, Is. 4. P. 65–70. URL: <https://content.sciendo.com/view/journals/rpp/8/4/article-p65.xml>.
143. Malysheva M. The impact of education reforms on development of continuing vocational education in Turkey. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін. Київ: Міленіум, 2018. Вип. 15. С. 176–181.
144. МЕВ. Milli Eğitim Bakanlığı. Ticaret ve Turizm Öğretimi Okulları ve Programları [Електронний ресурс] / МЕВ, Milli Eğitim Bakanlığı // Т.С. Milli Eğitim Bakanlığı Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü Yayını. 1999. URL: http://www.meb.gov.tr/earged/earged/Metem_De%C4%9Ferlendirilmesi.pdf
145. МЕВ. Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Plan [Електронний ресурс] / МЕВ // МЕВ. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/017.pdf>.
146. МЕВ. Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Plan [Електронний ресурс] / МЕВ. 2014. URL: <http://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/017.pdf>.
147. Megep (2008). Konaklama ve Seyahat Hizmetleri, Yiyecek İçecek Hizmetleri ve Eğlence Hizmetleri Alanı Çerçeve Öğretim Programları. Ankara. URL: http://www.megep.meb.gov.tr/dokumanlar/%C3%87er%C3%A7eve%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1/KONAKLAMA%20VE%20SEYAHAT%20H%C4%B0ZMETLER%C4%B0_%C3%87%C3%96P_10.pdf.
148. Mesleki Eğitim Kanunu No 3308 [Електронний ресурс]. – 1986. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat-Metin/1.5.3308-20120330.pdf>.
149. Mesleki Yeterlik Kurumu. Faaliyet Raporu 2010 [Електронний ресурс] / Mesleki Yeterlik Kurumu // МΥΚ. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/b6Xku+MYK_2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf.
150. Meslekî Yeterlilik Kurumu Kanunu No 5544[Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: https://www.jmo.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=157.

SPISOK VIKORISTANIH DJEREL

151. Middleton, J.; Ziderman, A. (1997). Overview: World Bank policy research on vocational education and training. *International Journal of Manpower*, 6–23.
152. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği: yönetmelik / Milli Eğitim Bakanlığından. *Resmî Gazete*. 7 eYLÜL 2013 cumartesi. Sayı: 28758. URL: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>
153. Milli Eğitim Temel Kanunu No 1739 [Elektronik resurs]. – 1973. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>.
154. Mısırlı İ. Turizm Sektöründe Meslek Standartları ve Mesleki Belgelendirme Sistemi (Sertifikasyon). Sisma. 2010. URL: www.sisma.com.tr/makaleler/Turizmkonferans.pdf.
155. Nohutçu A. Development of tourism policies in Turkey throughout the republican period in socio-political, economic and administrative perspective: from state-sponsored development to various forms of cooperation. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Güz 2002. Sayı 9. URL: <http://akademik.mu.edu.tr/data/06020000/resim/file/9-6 ahmet nohutÅşu.pdf>
156. OECD (2018), *OECD Tourism Trends and Policies 2018*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/tour-2018-en>, 380 c.
157. On the way to 2020: data for vocational education and training policies. Country statistical overviews – 2016 update. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 61. <http://dx.doi.org/10.2801/414017>.
158. Ören, V. E; Tuba Ş. (2016). Investigation of curriculum of associate level in tourism and hospitality programs: Turkey case study. URL: https://www.shsconferences.org/articles/shsconf/abs/2016/04/shsconf_erp2016_01074/shsconf_erp2016_01074.html.
159. Ösym, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (2017). Sayısal Bilgiler. URL: <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2017/OSYS/YER/YSay%C4%B1sal%20Bilgiler15082017.pdf>.
160. Pelit E., Güçer E. Turizm Alanında Öğretmenlik Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizm İşletmelerinde Yaptıkları Stajları Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2006. №1. C. 139–164.
161. Radkevych, V., Kravets, S., Herliand, T., Radkevych, O., & Kozak, A. Modern technologies in the development of professional competence in teachers from professional (vocational) education schools. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 1840, No. 1, p. 012041). 2021. IOP Publishing.
162. Rutter, D. (1991), *Catering Education and Training in France and Britain: Some Implications For Productivity, Tourism Management*, 1991, pp.356-360., c. 356.

163. Sarı H. (2007) Ortaöğretim Düzeyinde Mesleki Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Staj Sürecine Adaptasyonu Üzerinde Bir Araştırma /Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 120 c.
164. Seç, C.; Ünlüönen, K. (2010). Anadolu otelcilik ve turizm meslek liselerinde uygulanan modüler öğretime ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi/Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(2), 247-265
165. Sert, Ö. (2007). Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarında Modüler Öğretim Sisteminin Bilişim Teknolojileri Alanında Uygulaması ve Öğretmen, Öğrenci Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Elektronik-Bilgisayar Eğitimi Anabilim Dalı, c.117.
166. Sezgin O. M. Genel Turizm ve Turizm Mevzuatı (Turistik Kavramlar Ekonomi-Pazarlama). Ankara: Detay Yayıncılık, 2001. 311 c.
167. Şimşek, Özcan. «Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde Servis Bölümü Eğitiminin Sorunları ve Çözüm Önerileri'», Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, c. 40–41.
168. Sönmez, V. (2005). Eğitim Felsefesi. Ankara: Anı Yayıncılık., c.38 Altın, R. (2008). Mesleki Eğitim Sisteminde Yeni Eğilimler ve Modüler Sistem. Ankara: Mesut matbaacılık., c. 163.
169. Tan Ş., Erdoğan A. (2004). Öğretimi Planlama ve Değerlendirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık., c. 15–16.
170. Tezcan B. Developing alternative modes of tourism in turkey: in partial fulfillment of the requirements for the degree of master of science in political science and public administration. URL: <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12605524/index.pdf>.
171. The EVive Project. EVive: European Valuesin Vocational Education: Lifelong Learning Programme. URL: <http://evive.eduproject.eu/sample-page/>
172. Tolay L. Herşey Dâhil Sistemin Orta Öğretim Seviyesinde Turizm Eğitime Etkileri. İşletme Araştırmaları Dergisi. 2012. №4. C. 82–96.
173. Torino process 2014. Turkey URL: [etf.europa.eu/webatt.nsf/0/9F403AEA2FDD04E1C1257E26003D927B/\\$file/TRP%202014%20Turkey_EN.pdf](http://etf.europa.eu/webatt.nsf/0/9F403AEA2FDD04E1C1257E26003D927B/$file/TRP%202014%20Turkey_EN.pdf).
174. Turkey VET Governance / ETF. 2017. URL: [https://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/71AD8569528AC9D7C12581590039179C/\\$file/VET%20governance_Turkey.pdf](https://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/71AD8569528AC9D7C12581590039179C/$file/VET%20governance_Turkey.pdf).
175. Türkiye Turizm Stratejisi. T. C. Kültürve Turizm Bakanhği Yatırımve İşletmeler Genel Müdürlüğü. 2007. URL: <http://www.ktbtyatirimisletmeler.gov.tr/Eklenti>.
176. Tuyluoğlu T. Türkiye'de Turizm Eğitimin Niteliği : дис. докт. / Tuyluoğlu Tuğba – Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003. – 96 c.
177. UK Middleton J., Ziderman A. (). Overview: World Bank policy research on vocational education and training. International Journal of Manpower. 1997. № 6–23. Pp. 8–10.

178. Ünlüönen K., Boylu Y. (2005). Anadolu otelcilik ve turizm meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin beklenti ve algılamalarındaki değişimin karşılaştırılması (2000–2001 ve 2003–2004 Öğretim Yılları), Milli Eğitim Dergisi, Bahar 2005 Yayın Yılı:133, Sayı. 166.
179. Ünlüönen K., Boylu Y. Türkiye’de Yükseköğretim Düzeyinde Turizm Eğitimindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. URL: www.e-sosder.com. 2005. №3. С. 11–32.
180. Ünlüönen, K. (1993), Türkiye’de Yüksek Öğretim Düzeyinde Turizm Eğitim ve Öğretimi, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı:6/1993, s. 497–521, c. 500–501.
181. Yaşar, N. (2007). Orta Öğretimde Modüler Eğitimin Matbaa Eğitimi Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Matbaa Eğitimi Anabilim Dalı., c. 3.
182. Yıldırım A. A., Simsek H. Qualitative Assessment of the Curriculum Development Process at Secondary Vocational Schools in Turkey. Journal of Career and Technical Education. 2001. №1. С. 57–59.
183. Yükseköğretim Kanunu No 2547 [Elektronный ресурс]. – 1981. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>.
184. Yükseköğretim Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu No 4702 [Elektronный ресурс]. – 2001. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/07/20010710.htm#2>.
185. Zagonari E. Balancing tourism education and training: International Journal of Hospitality Management. International Journal of Hospitality Management. 2009. №28. С. 2–9.
186. Zornitski, J. (1991). Innovative Employer Practices in Response to Labor and Skill Shortages, IRRA 43rd Annual Proceedings.
187. Zornitski, J. (1991). Innovative Employer Practices in Response to Labor and Skill Shortages, IRRA 43rd Annual Proceedings; Keep, E.; Mayhew, K. (1997). Vocational Education and Training and Economic Performance. Cranfield ESRC Seminar Series, Cranfield School of Management. UK.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.1

Актуальні дослідження закордонних і вітчизняних учених у контексті наукового розв'язання проблеми підготовки фахівців готельного господарства і туризму в професійних школах Туреччини

№ з/п	Напрями наукових досліджень	Автори	Можливості використання у науковій роботі
1	2	3	4
1.	Вивчення досвіду розвитку й становлення освітніх систем закордонних країн з метою імплементації позитивного досвіду у вітчизняну освіту	Н. Пазюра, Л. Пуховська, А. Каплун, Т. Десятов, Л. Чорна, О. Кашинська, Н. Авшенюк, Н. Бідюк, О. Локшина та ін.	Методологія та специфіка порівняльних досліджень у галузі професійної педагогіки тощо
2.	Вивчення досвіду розвитку освітніх систем у Туреччині та формулювання конкретних рекомендацій щодо удосконалення освітніх процесів	Т. Десятов, А. Газізова, Л. Гур'є, Н. Корчинська, С. Сапожников, І. Семенова, М. Сойлемез, С. Усманова, М. Чикалова, Ф. Якубов та ін.	Аналіз досліджених аспектів розвитку й становлення освітніх систем у Туреччині; вивчення нормативно-правового поля; звертання до сутності понять тощо
3.	Аналіз професійної підготовки фахівців в професійних школах Туреччини та тенденції розвитку туристичної освіти в країні	Турецькі учені: К. Аннаро (K. Annagaud), О. Ѓоркем (O. Gorkem), О. Серт, (Ö. Sert), Н. Яшар (N. Yaşar), Б. Тезкан (B. Tezcan), М.А. Козак (M.A. Kozak), І. Місурлі (İ. Mısırlı), Д. Руттер (D. Rutter), Е. Крісто (E. Christou), Д. Елюл (D. Eylül), К.Юнлюнен (K. Ünlünen), Е. Пеліт (E. Pelit) та ін.	Вивчення першоджерел; з'ясування особливостей професійної підготовки в професійних школах Туреччини; виявлення переваг та труднощів у сучасній підготовці фахівців готельного господарства та туризму

ДОДАТКИ

1	2	3	4
4.	Вивчення особливостей професійної підготовки фахівців готельного господарства та туризму та формування їхніх професійних та ключових компетентностей	Л. Кнодель, В. Федорченко, А. Віндюк, К. Аннароуд (K. Annagaud), В. Полуда, М. Курдакова, О. Фоміна, Л. Поважна, Н. Хмілярчук, Л. Соловей, К. Трофімчук, Л. Грибова, В. Сідоров, А. Бойчук та ін.	Аналіз та уточнення базових понять дослідження; виявлення особливостей підготовки фахівців готельного господарства та туризму; аналіз структури та змісту професійної компетентності фахівців готельного господарства та туризму

Додаток Б

Таблиця 1.2

Порівняльний аналіз стану систем професійної освіти в Україні й Туреччині за показниками звіту для Туринського процесу

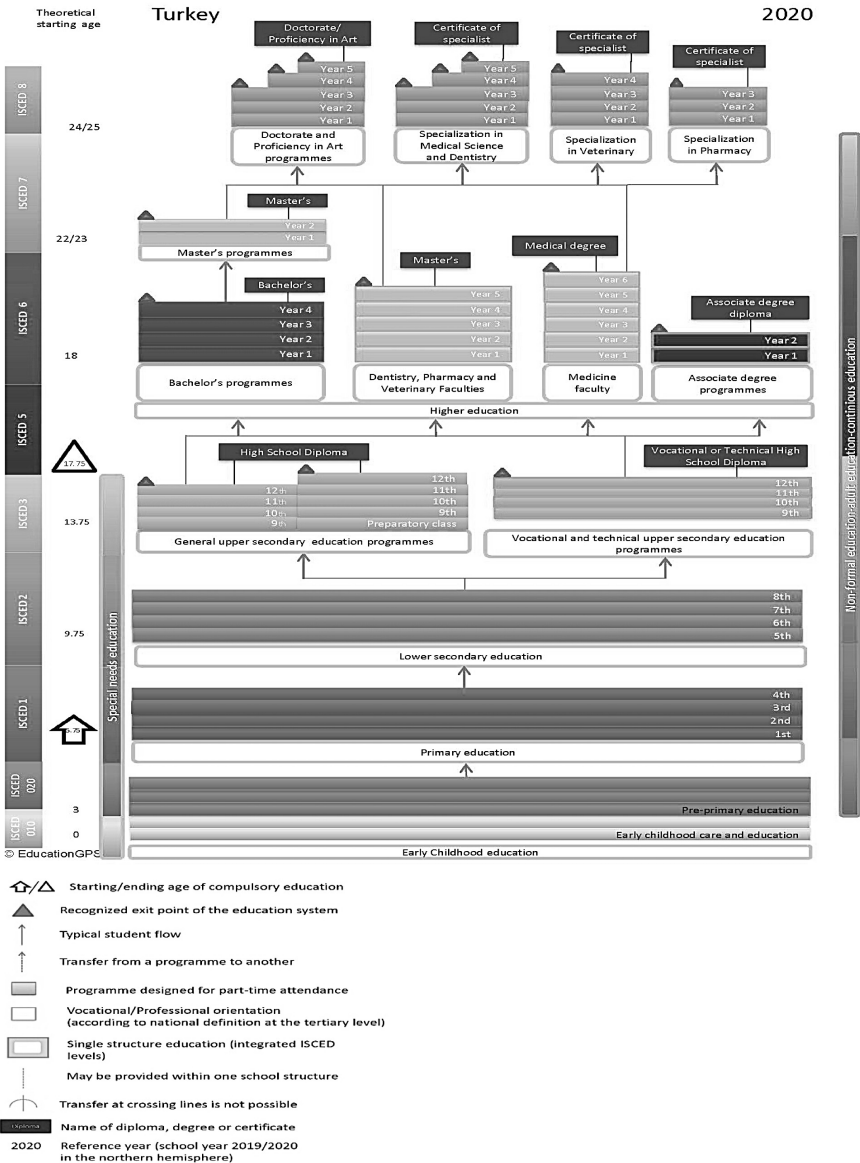
Виміри аналітичної рамки звітності	Україна	Туреччина
1	2	3
Стан і перспективи розвитку П(ПТ)О	Законодавчі зміни і децентралізація: прийняття Законів «Про освіту» (2017), проект Закону «Про професійну освіту»	Підвищення рівня освіти, рівня зайнятості, участь у навчанні впродовж усього життя
Реагування на потреби економіки та ринку праці	Модернізація мереж закладів професійної освіти, створення суспільно-державних об'єднань (сучасні практичні навчальні центри для різних секторів із залученням інвестицій з боку роботодавців та з державного бюджету); впровадження Національної рамки кваліфікацій; поліпшення іміджу робітничих професій у суспільстві	Освіта та рівні освіти; державні інвестиції в освіту та працевлаштування; механізми визначення потреб ринку праці та формування у майбутніх фахівців відповідних навичок, зокрема підприємливості
Врахування демографічних, соціальних та інклюзивних потреб	Підвищення рівня життєвих можливостей громадян та їх мобільності на ринку праці; реалізація концепції навчання впродовж всього життя	Включення соціально незахищених груп населення до опанування професіями
Внутрішня ефективність системи П(ПТ)О	Модернізація змісту П(ПТ)О шляхом розроблення на основі професійних стандартів освітніх стандартів, орієнтованих на формування компетентностей особистості	Забезпечення якості освіти; аналіз моделей освітнього процесу, діяльності освітян та адміністраторів; впровадження методів, технологій викладання та навчання, розвиток можливостей ефективного використання інформаційних ресурсів
Управління та фінансування	Децентралізація управління та фінансування П(ПТ)О; оптимізація мережі закладів П(ПТ)О	Управлінська політика національного, регіонального, місцевого рівнів

ДОДАТКИ

1	2	3
Шляхи вирішення проблем поліпшення якості системи П(ПТ)О	Залучення інвестицій з боку роботодавців у розвиток П(ПТ)О; створення багатофункціональних центрів П(ПТ)О; оновлення матеріально-технічної бази закладів професійної освіти та впровадження нових технологій; запровадження елементів дуальної системи у П(ПТ)О; навчання викладацького складу (стажування); модернізація змісту професійної підготовки на основі компетентнісного підходу; створення центрів оцінювання професійних кваліфікацій; запровадження програм професійної орієнтації для молоді; реалізація стратегічних програм розвитку вітчизняної освіти	Реалізація довгострокової стратегії (Long Term Strategy (2001-2023); інформатизація суспільства; «вирівнювання» освітніх систем до рівня, необхідного для членства у ЄС; реалізація політичних і соціальних програм, пов'язаних зі стратегією міжнародної інтеграції

Додаток В

Національна система кваліфікацій Туреччини

Джерело – OECD country profile: <http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=TUR>

ДОДАТКИ

Додаток Д

Таблиця 1.5

Професійні стандарти готельно-туристичної галузі в Туреччині

Професії і їх рівні				
Рівні професій	Рецепція	Готельні сервіси	Їжа та напої	Приготування їжі
1	2	3	4	5
Рівень 5 Менеджер відділу Керівник найвищого ступеню	- Начальник відділення номерів - Фронт-офіс-менеджер - Помічник фронт-офіс-менеджера	- Економка - Помічник економки	- Начальник відділу їжі та напоїв - Метрдотель - Начальник бару та банкетів - Директор з обслуговування - Начальник ресторану - Начальник банкету	- Начальник кухні - Соус-шеф - Шеф-кухар
Рівень 4 Начальник (Шеф) Керівник середнього ступеню, який володіє необхідними технічними і соціальними навиками	- Начальник рецепції - Начальник резервування - Начальник фронт-офісу - Начальник гардеробу - Нічний аудитор - Директор із роботи клієнтами - Директор служби чергових	- Начальник пральні - Начальник двірників-прибиральників - Помічник начальника пральні - Начальник поверху	- Старший - Головний офіціант - Старший бару - Шеф бару - Шеф обслуговування номерів - Старший ресторану	- Шеф сосьер – відповідальний за гарніри і соуси - Начальник м'ясного відділу - Начальник кондитерської - Начальник заморожених продуктів - Начальник ентре-мельєр – кухар, відповідальний за гарячі блюда - Начальник замовних блюд - Начальник буфету - Начальник хлібопекарні - Начальник стюартів

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5
<p>Рівень 3 Кваліфікований Це люди, які мають всебічні знання та вміють самотійно приймати рішення та керувати посадовими особами нижчого рівня</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Працівник рецепції - Працівник резервування - Шеф центральної лінії - Старший коридорний - Касир фронт-офісу 	<ul style="list-style-type: none"> - Помічник шефа пральні - Начальник поверху - Оператор сухого прибирання - Квіткар - Оператор прання білизни - Прасувальник - Оператор прасувальних пресів - Відповідальний за номери 	<ul style="list-style-type: none"> - Бармен - Гарсон - Гарсон обслуговування номерів - Старший - Працівниця бару - Гарсон міні-бару 	<ul style="list-style-type: none"> - Персональний кухар - Майстер-кухар - М'ясник - Хлібопекар - Кондитер - Відповідальний за сніданки - Мангальник - Кухар холодних продуктів - Шеф-хлібопекар - Відповідальний за солодощі
<p>Рівень 2 Майстерний Рівень персоналу, який працює під керівництвом, використовуючи інструменти або власну майстерність</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Центральний оператор - Коридорний 	<ul style="list-style-type: none"> - Швець - Працівник пральні - Прибиральник 	<ul style="list-style-type: none"> - Помічник із дрібних доручень в барі - Приймальник замовлень - Барбой - Начальник із дрібних доручень - Хостес - Касир - Баріста - Помічник гарсона - Гарсон кафетерію 	<ul style="list-style-type: none"> - Помічник кухаря - Помічник по кухні із холодних продуктів - Помічник кондитера - Помічник по гарячим стравам - Помічник пекаря - Помічник м'ясника - Помічник відповідального із сніданків - Другий помічник - Головний помічник - Помічник замовних страв - Помічник сосьєра
<p>Рівень 1 Некваліфіковані робітники Виконавці простих доручень</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Швейцар - Гардеробник - Носій 	<ul style="list-style-type: none"> - Носій білизни - Складар - Портер - Двірник 	<ul style="list-style-type: none"> - Помічник із дрібних доручень - Барбой - Басбой 	<ul style="list-style-type: none"> - Слуга - Помічник із дрібних доручень - Посудомийник - Абранті

ДОДАТКИ

Додаток Ж

**РАМКОВІ (БАЗИСНІ) НАВЧАЛЬНІ ПЛАНИ
ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ШКІЛ ТУРЕЧЧИНИ
НА 2020-2021 НАВЧАЛЬНИЙ РІК**

ТИПОВИЙ ТИЖНЕВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН НА 2020-2021 НАВЧАЛЬНИЙ РІК ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ШКІЛ НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ: «ГРОМАДСЬКЕ ХАРЧУВАННЯ ТА ГОТЕЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО» (СФЕРИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: «СЛУЖБА ПРИЙМАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ, ГОСПОДАРСЬКА СЛУЖБА, СЛУЖБА БРОНЮВАННЯ»)					
КАТЕГОРІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН	НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9-Й КЛАС	10-Й КЛАС	11-Й КЛАС	12-Й КЛАС
1	2	3	4	5	6
ЗАГАЛЬНО-ОСВІТНІ ДИСЦИПЛІНИ	ТУРЕЦЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА	2	4	4	2
	ТУРЕЦЬКА ЛІТЕРАТУРА КІПРУ	2	-	-	-
	ІСТОРІЯ	-	2	-	-
	ТУРЕЦЬКА ІСТОРІЯ КІПРУ	2	-	-	-
	ІСТОРІЯ ВЕЛИКОЇ ТУРЕЦЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ІДЕОЛОГІЯ АТАТЮРКА	-	-	2	-
	ГЕОГРАФІЯ	-	2	-	-
	ГЕОГРАФІЯ КІПРУ	2	-	-	-
	МАТЕМАТИКА	4	3	-	-
	ФІЛОСОФІЯ	-	2	-	-
	АНГЛІЙСЬКА МОВА	4	4	4	3
	ФІЗКУЛЬТУРА, ЗДОРОВ'Я ТА СПОРТ	2	2	2	
	ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	2	-	-	-
ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ	1	-	-	-	
УСЬОГО		21	19	12	5
ЗАГАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ ЗА НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ	РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАТЬ ТА НАВИЧОК	3	-	-	-
	ПІДГОТОВКА ПРОЦЕСІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ (ГОСТЕЙ)	3	-	-	-
	ОСНОВИ ОБРОБКИ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ПРИГОТУВАННЯ ЇЖІ	2	-	-	-
	ПРИЙМАННЯ, РОЗМІЩЕННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ (ГОСТЕЙ)	2	-	-	-
	ЗАГАЛЬНІ ЗНАННЯ ПРО ТУРИСТИЧНЕ ГОСПОДАРСТВО	2	-	-	-
ОБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА	-	2	-	-	
ДИСЦИПЛІНИ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ	ПРИГОТУВАННЯ КІМНАТ (НОМЕРІВ) ДЛЯ ПРИЙМАННЯ ГОСТЕЙ	-	4	-	-
	ПРИБИРАННЯ КІМНАТ (НОМЕРІВ) ВПРОДОВЖ ДНЯ	-	-	2	-
	ПЕРІОДИЧНЕ ПРИБИРАННЯ КІМНАТ (НОМЕРІВ)	-	-	4	-

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5	6
	КОМУНІКАЦІЯ ТА СПІЛКУВАННЯ З КЛІЄНТАМИ (ГОСТЯМИ)	-	-	2	-
	ДІЙ ГОТЕЛЬНОГО ПЕРСОНАЛУ ПІД ЧАС ПОСЕЛЕННЯ І ВИСЕЛЕННЯ ГОСТЕЙ	-	-	5	-
	ОРГАНІЗАЦІЯ ЧЕРГУВАННЯ У СЛУЖБІ ПРИЙМАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ	-	-	4	-
	БРОНЮВАННЯ МІСЦЬ ЧЕРЕЗ СЛУЖБУ ПРИЙМАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ	-	4	-	-
	БРОНЮВАННЯ МІСЦЬ ЧЕРЕЗ ТУРИСТИЧНІ АГЕНТСТВА	-	-	2	-
	ДІЯЛЬНІСТЬ ТУРИСТИЧНИХ АГЕНТСТВ	-	3	-	-
	АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	2	2	2	2
	ДРУГА ІНОЗЕМНА МОВА	-	2	2	2
	КОРИСТУВАННЯ ПК ПРИ РОБОТІ СЛУЖБИ ПРИЙМАННЯ І РОЗМІЩЕННЯ	-	-	2	-
	НАБУТТЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК НА ВИРОБНИЦТВІ	-	-	-	28
	УСЬОГО ЗА НАПЯМОМ ПІДГОТОВКИ ТА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	14	17	25	32
ПАКЕТ ДИСЦИПЛІН ЗА ВИБОРОМ СТУДЕНТІВ (ВАРІАТИВНА СКЛАДОВА)	РЕЛІГІЙНА КУЛЬТУРА ТА ОСНОВИ МОРАЛІ (1)	АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ (РОЗМОВА) (1) (2)			
	ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ (2)	АНІМАЦІЯ (2)			
	ДЕМОКРАТІЯ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ (1)	РОБОТА ТУРИСТИЧНИХ ПІДВ/ЕКСКАУРСОВОДІВ (2)			
	МУЗИКА (1) (2)	ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ (2)			
	ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА (1)	ПІДПРИЄМНИЦТВО (1) (2)			
	МАТЕМАТИКА (1) (2)	ЗНАННЯ ПРО ВИРОБНИЧІ ПРОЦЕСИ (2)			
	ФІЗИКА (1) (2)	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СЕРТИФІКАТ EC DL (2)			
	ХІМІЯ (1) (2)	ПСИХОЛОГІЯ (1)			
	ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО (1)	БУФЕТ ІЗ САМООБСЛУГОВУВАННЯМ («ШВЕДСЬКИЙ СТІЛЬ») (2)			
	ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ (1)	ПСИХОЛОГІЯ ТУРИЗМУ (1) (2)			
	БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК (2)	ПРИГОТУВАННЯ КОКТЕЙЛІВ (2)			
	ТУРЕЦЬКА ІСТОРІЯ КІПРУ (2)	СПІЛКУВАННЯ З МАЛЮКАМИ (1) (2)			
	ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ (1)	ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРІВ ТА ЕКСКУРСІЙ (2) (3)			
	ЛІТЕРАТУРА (1) (2)	БІОЛОГІЯ ТА ЗНАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я (1) (2)			
	ГЕОГРАФІЯ (1) (2)	ВЕДЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ (1) (2)			
ОБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА (1) (2)	СЛУЖБА АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ (1) (2)				
ВИКОНАННЯ ОПЕРАЦІЙ НА ПК (1) (2)	БРОНЮВАННЯ МІСЦЬ/НОМЕРІВ НА КОМП'ЮТЕРІ (2)				

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5	6
	ІСТОРІЯ (1) (2)	БІОЛОГІЯ ТА ЗНАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я (1) (2)			
	ЗНАННЯ КОМП'ЮТЕРА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЕКОЛОГІЯ (1) (2)			
	ПЕРША МЕДИЧНА ДОПОМОГА (1) (2)	АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ З КОМП'ЮТЕРОМ (1)			
	ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТА ПРАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА (1) (2)	ЦИКЛІЧНІ ПРОЦЕДУРИ (1) (2)			
	ПРИЙМАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ ГОСТЕЙ (1) (2)	БУФЕТ ІЗ САМООБСЛУГОВУВАННЯМ («ШВЕДСЬКИЙ СТІЛ») (2)			
	СПЕЦИФІЧНІ ВИДИ ХЛІББУЛОЧНИХ ВИРОБІВ (2) (4)	ІНСТРУКЦІЇ З ВИПКАННЯ ХЛІББУЛОЧНИХ ВИРОБІВ (2) (4)			
	УСЬОГО ЗА ВАРІАТИВНОЮ СКЛАДОВОЮ	3	2	1	1
ЗАГАЛОМ		38	38	38	38

**ТИПОВИЙ ТИЖНЕВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН
НА 2020–2021 НАВЧАЛЬНИЙ РІК ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ШКІЛ
НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ:
«ГРОМАДСЬКЕ ХАРЧУВАННЯ ТА ГОТЕЛЬНО ГОСПОДАРСТВО»
(СФЕРИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: «КУХНЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ»)**

КАТЕГОРІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН	НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9-Й КЛАС	10-Й КЛАС	11-Й КЛАС	12-Й КЛАС
1	2	3	4	5	6
ЗАГАЛЬНО- ОСВІТНІ ДИС- ЦИПЛІНИ	ТУРЕЦЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА				2
	ТУРЕЦЬКА ЛІТЕРАТУРА КІПРУ				-
	ІСТОРІЯ				-
	ТУРЕЦЬКА ІСТОРІЯ КІПРУ				-
	ІСТОРІЯ ВЕЛИКОЇ ТУРЕЦЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ІДЕОЛОГІЯ АТАТЮРКА				-
	ГЕОГРАФІЯ				-
	ГЕОГРАФІЯ КІПРУ				-
	МАТЕМАТИКА				-
	ФІЛОСОФІЯ				-
	АНГЛІЙСЬКА МОВА				3
	ФІЗКУЛЬТУРА, ЗДОРОВ'Я ТА СПОРТ				
	ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ				-
ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ				-	
УСЬОГО					5
ЗАГАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ ЗА НАПРЯ- МОМ ПІДГО- ТОВКИ	РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАТЬ ТА НАВИЧОК				-
	ПІДГОТОВКА ПРОЦЕСІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ (ГОСТЕЙ)				-
	ОСНОВИ ОБРОБКИ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ПРИГОТУВАННЯ ЇЖИ				-

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5	6
	ПРИЙМАННЯ, РОЗМІЩЕННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ (ГОСТЕЙ)				-
	ЗАГАЛЬНІ ЗНАННЯ ПРО ТУРИСТИЧНЕ ГОСПОДАРСТВО				-
	ОБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА				-
ДИСЦИПЛІНИ ЗА СПЕЦІАЛІ- ЗАЦІЄЮ	СЛУЖБА ХАРЧУВАННЯ				-
	СЛУЖБА НАПОЇВ				-
	ПРИГОТУВАННЯ ЇЖИ НА КУХНІ				-
	АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ				2
	ДРУГА ІНОЗЕМНА МОВА				2
	КОМП'ЮТЕРНА ГРАМОТНІСТЬ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ				-
	НАБУТТЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК НА ВИРОБНИЦТВІ				28
	УСЬОГО ЗА НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ ТА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ				32
	ПАКЕТ ДИСЦИПЛІН ЗА ВИБОРОМ СТУДЕНТІВ (ВАРІАТИВНА СКЛАДОВА)	РЕЛІГІЙНА КУЛЬТУРА ТА ОСНОВИ МОРАЛІ (1)	АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ (РОЗМОВА) (1) (2)		
ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ (2)		АНИМАЦІЯ (2)			
ДЕМОКРАТІЯ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ (1)		РОБОТА ТУРИСТИЧНИХ ГІДІВ/ЕКСКУРСОВОДІВ (2)			
МУЗИКА (1) (2)		ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ (2)			
ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА (1)		ПІДПРИЄМНИЦТВО (1) (2)			
МАТЕМАТИКА (1) (2)		ЗНАННЯ ПРО ВИРОБНИЧІ ПРОЦЕСИ (2)			
ФІЗИКА (1) (2)		ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СЕРТИФІКАТ ECDL (2)			
ХІМІЯ (1) (2)		ПСИХОЛОГІЯ (1)			
ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО (1)		БУФЕТ ІЗ САМООБСЛУГОВУВАННЯМ («ШВЕДСЬКИЙ СТІЛ») (2)			
ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ (1)		ПСИХОЛОГІЯ ТУРИЗМУ (1) (2)			
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК (2)		ПРИГОТУВАННЯ КОКТЕЙЛІВ (2)			
ТУРЕЦЬКА ІСТОРІЯ КІПРУ (2)		СПІЛКУВАННЯ З МАЛЮКАМИ (1) (2)			
ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ (1)		ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРІВ ТА ЕКСКУРСІЙ (2) (3)			
ЛІТЕРАТУРА (1) (2)		БІОЛОГІЯ ТА ЗНАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я (1) (2)			
ГЕОГРАФІЯ (1) (2)		ВЕДЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ (1) (2)			
ОБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА (1) (2)		СЛУЖБА АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ (1) (2)			
ВИКОНАННЯ ОПЕРАЦІЙ НА ПК (1) (2)		БРОНЮВАННЯ МІСЦЬ/НОМЕРІВ НА КОМП'ЮТЕРІ (2)			
ІСТОРІЯ (1) (2)		БІОЛОГІЯ ТА ЗНАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я (1) (2)			

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5	6
	ЗНАННЯ КОМП'ЮТЕРА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЕКОЛОГІЯ (1) (2)			
	ПЕРША МЕДИЧНА ДОПОМОГА (1) (2)	АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ З КОМП'ЮТЕРОМ (1)			
	ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПРАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА (1) (2)	ЦИКЛІЧНІ ПРОЦЕДУРИ (1) (2)			
	ПРИЙМАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ ГОСТЕЙ (1) (2)	БУФЕТ ІЗ САМООБСЛУГОВУВАННЯМ («ШВЕДСЬКИЙ СТИЛЬ») (2)			
	СПЕЦИФІЧНІ ВИДИ ХЛІБОВУЛОЧНИХ ВИРОБІВ (2) (4)	ІНСТРУКЦІЇ З ВИПІКАННЯ ХЛІБОВУЛОЧНИХ ВИРОБІВ (2) (4)			
	УСЬОГО ЗА ВАРІАТИВНОЮ СКЛАДОВОЮ				1
	ЗАГАЛОМ				38

**ТИПОВИЙ ТИЖНЕВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН
НА 2020-2021 НАВЧАЛЬНИЙ РІК ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ШКІЛ
НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ:
«ГРОМАДСЬКЕ ХАРЧУВАННЯ ТА ГОТЕЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО»
(СФЕРИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: «ХЛІБОПЕКАРСТВО»)**

КАТЕГОРІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН	НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9-й КЛАС	10-й КЛАС	11-й КЛАС	12-й КЛАС
1	2	3	4	5	6
ЗАГАЛЬНО- ОСВІТНІ ДИС- ЦИПЛІНИ	ТУРЕЦЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА	2	4		
	ТУРЕЦЬКА ЛІТЕРАТУРА КІПРУ	2	-		
	ІСТОРІЯ	-	2		
	ТУРЕЦЬКА ІСТОРІЯ КІПРУ	2	-		
	ІСТОРІЯ ВЕЛИКОЇ ТУРЕЦЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ІДЕОЛОГІЯ АТАТЮРКА	-	-		
	ГЕОГРАФІЯ	-	2		
	ГЕОГРАФІЯ КІПРУ	2	-		
	МАТЕМАТИКА	4	3		
	ФІЛОСОФІЯ	-	2		
	АНГЛІЙСЬКА МОВА	4	4		
	ФІЗКУЛЬТУРА, ЗДОРОВ'Я ТА СПОРТ	2	2		
	ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	2	-		
	ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ	1	-		
УСЬОГО	21	19			
ЗАГАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ ЗА НАПРЯ- МОМ ПІДГО- ТОВКИ	РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАТЬ ТА НАВИЧОК	3	-		
	ПІДГОТОВКА ПРОЦЕСІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ (ГОСТЕЙ)	3	-		
	ОСНОВИ ОБРОБКИ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ПРИГОТУВАННЯ ЇЖІ	2	-		

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5	6
	ПРИЙМАННЯ, РОЗМІЩЕННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ (ГОСТЕЙ)	2	-		
	ЗАГАЛЬНІ ЗНАННЯ ПРО ТУРИСТИЧНЕ ГОСПОДАРСТВО	2	-		
ДИСЦИПЛІНИ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЮ	ОСНОВИ ХЛІБОПЕКАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА	-	3		
	СЛУЖБА НАПОЇВ	-	-		
	СЛУЖБА ХАРЧУВАННЯ	-	-		
	ПРОЦЕСИ ХЛІБОПЕКАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	-	8		
	АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	2	2		
	ДРУГА ІНОЗЕМНА МОВА	2	2-		
	КОМП'ЮТЕРНА ГРАМОТНІСТЬ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	-	-		
	НАБУТТЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК НА ВИРОБНИЦТВІ	-	-		
	УСЬОГО ЗА НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ ТА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	16	15		
ПАКЕТ ДИСЦИПЛІН ЗА ВИБОРОМ СТУДЕНТІВ (ВАРІАТИВНА СКЛАДОВА)	РЕЛІГІЙНА КУЛЬТУРА ТА ОСНОВИ МОРАЛІ (1)	АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ (РОЗМОВА) (1) (2)			
	ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ (2)	АНИМАЦІЯ (2)			
	ДЕМОКРАТІЯ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ (1)	РОБОТА ТУРИСТИЧНИХ ПІДІВ/ЕКСКУРСОВОДІВ (2)			
	МУЗИКА (1) (2)	ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ (2)			
	ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА (1)	ПІДПРИЄМНИЦТВО (1) (2)			
	МАТЕМАТИКА (1) (2)	ЗНАННЯ ПРО ВИРОБНИЧІ ПРОЦЕСИ (2)			
	ФІЗИКА (1) (2)	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СЕРТИФІКАТ ECDL (2)			
	ХІМІЯ (1) (2)	ПСИХОЛОГІЯ (1)			
	ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО (1)	БУФЕТ ІЗ САМООБСЛУГОВУВАННЯМ («ШВЕДСЬКИЙ СТІЛ») (2)			
	ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ (1)	ПСИХОЛОГІЯ ТУРИЗМУ (1) (2)			
	БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК (2)	ПРИГОТУВАННЯ КОКТЕЙЛІВ (2)			
	ТУРЕЦЬКА ІСТОРІЯ КІПРУ (2)	СПІЛКУВАННЯ З МАЛЮКАМИ (1) (2)			
	ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ (1)	ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРІВ ТА ЕКСКУРСІЙ (2) (3)			
	ЛІТЕРАТУРА (1) (2)	БІОЛОГІЯ ТА ЗНАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я (1) (2)			
	ГЕОГРАФІЯ (1) (2)	ВЕДЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ (1) (2)			
	ОБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА (1) (2)	СЛУЖБА АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ (1) (2)			
	ВИКОНАННЯ ОПЕРАЦІЙ НА ПК (1) (2)	БРОНЮВАННЯ МІСЦЬ/НОМЕРІВ НА КОМП'ЮТЕРІ (2)			
ІСТОРІЯ (1) (2)	БІОЛОГІЯ ТА ЗНАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я (1) (2)				

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5	6
	ЗНАННЯ КОМП'ЮТЕРА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЕКОЛОГІЯ (1) (2)			
	ПЕРША МЕДИЧНА ДОПОМОГА (1) (2)	АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ З КОМП'ЮТЕРОМ (1)			
	ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТА ПРАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА (1) (2)	ЦИКЛІЧНІ ПРОЦЕДУРИ (1) (2)			
	ПРИЙМАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ ГОСТЕЙ (1) (2)	БУФЕТ ІЗ САМООБСЛУГОВУВАННЯМ («ШВЕДСЬКИЙ СТИЛЬ») (2)			
	СПЕЦИФІЧНІ ВИДИ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ (2) (4)	ІНСТРУКЦІЇ З ВИПКАННЯ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ (2) (4)			
	УСЬОГО ЗА ВАРІАТИВНОЮ СКЛАДОВОЮ	3	4	4	1
	ЗАГАЛОМ	40	38	38	38

ТИПОВИЙ ТИЖНЕВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН НА 2020-2021 НАВЧАЛЬНИЙ РІК ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ШКІЛ НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ: «ГРОМАДСЬКЕ ХАРЧУВАННЯ ТА ГОТЕЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО» (СФЕРА СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: «КУХНЯ»)

КАТЕГОРІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН	НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9-Й КЛАС	10-Й КЛАС	11-Й КЛАС	12-Й КЛАС
1	2	3	4	5	6
ЗАГАЛЬНО- ОСВІТНІ ДИС- ЦИПЛІНИ	ТУРЕЦЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА	2	4	4	
	ТУРЕЦЬКА ЛІТЕРАТУРА КІПРУ	2	-	-	
	ІСТОРІЯ	-	2	-	
	ТУРЕЦЬКА ІСТОРІЯ КІПРУ	2	-	-	
	ІСТОРІЯ ВЕЛИКОЇ ТУРЕЦЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ІДЕОЛОГІЯ АТАТЮРКА	-	-	2	
	ГЕОГРАФІЯ	-	2	-	
	ГЕОГРАФІЯ КІПРУ	2	-	-	
	МАТЕМАТИКА	4	3	-	
	ФІЛОСОФІЯ	-	2	-	
	АНГЛІЙСЬКА МОВА	4	4	4	
	ФІЗКУЛЬТУРА, ЗДОРОВ'Я ТА СПОРТ	2	2	2	
	ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	2	-	-	
ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ	1	-	-		
УСЬОГО	21	19	12		
ЗАГАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ ЗА НАПРЯ- МОМ ПІДГО- ТОВКИ	РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАТЬ ТА НАВИЧОК	3	-	-	
	ПІДГОТОВКА ПРОЦЕСІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ (ГОСТЕЙ)	3	-	-	
	ОСНОВИ ОБРОБКИ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ПРИГОТУВАННЯ ЇЖІ	2	-	-	
	ПРИЙМАННЯ, РОЗМІЩЕННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ (ГОСТЕЙ)	2	-	-	

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5	6
	ЗАГАЛЬНІ ЗНАННЯ ПРО ТУРИСТИЧНЕ ГОСПОДАРСТВО	2	-	-	
ДИСЦИПЛІНИ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ	ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ	-	5	4	
	ПРИГОТУВАННЯ ЇЖИ НА КУХНІ	-	7	7	
	ТУРЕЦЬКА КУХНЯ	-	-	4	
	КІПРСЬКА КУХНЯ	-	-	4	
	АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	2	2	2	
	ДРУГА ІНОЗЕМНА МОВА	-	2	2	
	УСЬОГО ЗА НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ ТА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	14	16	23	
ПАКЕТ ДИСЦИПЛІН ЗА ВИБОРОМ СТУДЕНТІВ (ВАРІАТИВНА СКЛАДОВА)	РЕЛІГІЙНА КУЛЬТУРА ТА ОСНОВИ МОРАЛІ (1)	АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ (РОЗМОВА) (1) (2)			
	ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ (2)	АНІМАЦІЯ (2)			
	ДЕМОКРАТІЯ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ (1)	РОБОТА ТУРИСТИЧНИХ ПІДВ/ЕКСКУРСОВОДІВ (2)			
	МУЗИКА (1) (2)	ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ (2)			
	ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА (1)	ПІДПРИЄМНИЦТВО (1) (2)			
	МАТЕМАТИКА (1) (2)	ЗНАННЯ ПРО ВИРОБНИЧІ ПРОЦЕСИ (2)			
	ФІЗИКА (1) (2)	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СЕРТИФІКАТ EC DL (2)			
	ХІМІЯ (1) (2)	ПСИХОЛОГІЯ (1)			
	ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО (1)	БУФЕТ ІЗ САМООБСЛУГОВУВАННЯМ («ШВЕДСЬКИЙ СТИЛЬ») (2)			
	ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ (1)	ПСИХОЛОГІЯ ТУРИЗМУ (1) (2)			
	БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК (2)	ПРИГОТУВАННЯ КОКТЕЙЛІВ (2)			
	ТУРЕЦЬКА ІСТОРІЯ КІПРУ (2)	СПІЛКУВАННЯ З МАЛЮКАМИ (1) (2)			
	ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ (1)	ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРІВ ТА ЕКСКУРСІЙ (2) (3)			
	ЛІТЕРАТУРА (1) (2)	БІОЛОГІЯ ТА ЗНАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я (1) (2)			
	ГЕОГРАФІЯ (1) (2)	ВЕДЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ (1) (2)			
	ОБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА (1) (2)	СЛУЖБА АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ (1) (2)			
	ВИКОНАННЯ ОПЕРАЦІЙ НА ПК (1) (2)	БРОНЮВАННЯ МІСЦЬ/НОМЕРІВ НА КОМП'ЮТЕРІ (2)			
	ІСТОРІЯ (1) (2)	БІОЛОГІЯ ТА ЗНАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я (1) (2)			
	ЗНАННЯ КОМП'ЮТЕРА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	НАВКОЛИШНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЕКОЛОГІЯ (1) (2)			
	ПЕРША МЕДИЧНА ДОПОМОГА (1) (2)	АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ З КОМП'ЮТЕРОМ (1)			
ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПРАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА (1) (2)	ЦИКЛІЧНІ ПРОЦЕДУРИ (1) (2)				

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5	6
	ПРИЙМАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ ГОСТЕЙ (1) (2)	БУДЖЕТ ІЗ САМООБСЛУГОВУВАННЯМ («ШВЕДСЬКИЙ СТЛ») (2)			
	ОСНОВИ ТЕХНОЛОГІЇ РЕСТОРАННОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ (1) (2)	ОБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА (2)			
	УСЬОГО ЗА ВАРІАТИВНОЮ СКЛАДОВОЮ	3	3	3	
ЗАГАЛОМ		38	38	38	

Примітка: дисципліна «Основи технології ресторанного обслуговування» має розглядатися як «обмежено варіативна» («варіативно-обов'язкова»).

ТИПОВИЙ ТИЖНЕВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН НА 2020-2021 НАВЧАЛЬНИЙ РІК ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ШКІЛ НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ: «ГРОМАДСЬКЕ ХАРЧУВАННЯ ТА ГОТЕЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО» (СФЕРА СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ: «ОБСЛУГОВУВАННЯ»)					
КАТЕГОРІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН	НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9-Й КЛАС	10-Й КЛАС	11-Й КЛАС	12-Й КЛАС
1	2	3	4	5	6
ЗАГАЛЬНО-ОСВІТНІ ДИСЦИПЛІНИ	ТУРЕЦЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА	2	4	4	
	ТУРЕЦЬКА ЛІТЕРАТУРА КІПРУ	2	-	-	
	ІСТОРІЯ	-	2	-	
	ТУРЕЦЬКА ІСТОРІЯ КІПРУ	2	-	-	
	ІСТОРІЯ ВЕЛИКОЇ ТУРЕЦЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ІДЕОЛОГІЯ АТАТЮРКА	-	-	2	
	ГЕОГРАФІЯ	-	2	-	
	ГЕОГРАФІЯ КІПРУ	2	-	-	
	МАТЕМАТИКА	4	3	-	
	ФІЛОСОФІЯ	-	2	-	
	АНГЛІЙСЬКА МОВА	4	4	4	
	ФІЗКУЛЬТУРА, ЗДОРОВ'Я ТА СПОРТ	2	2	2	
	ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	2	-	-	
	ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ	1	-	-	
УСЬОГО	21	19	12		
ЗАГАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ ЗА НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ	РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАТЬ ТА НАВИЧОК	3	-	-	
	ПІДГОТОВКА ПРОЦЕСІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ (ГОСТЕЙ)	3	-	-	
	ОСНОВИ ОБРОБКИ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ПРИГОТУВАННЯ ЇЖИ	2	-	-	
	ГОСПОДАРСЬКА СЛУЖБА ГОТЕЛЮ	2	-	-	
	ЗАГАЛЬНІ ЗНАННЯ ПРО ТУРИСТИЧНЕ ГОСПОДАРСТВО	2	-	-	

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5	6
ДИСЦИПЛІНИ ЗА СПЕЦІАЛІ- ЗАЦІЄЮ	СЛУЖБА ХАРЧУВАННЯ (ПОДАЧА СТРАВ)	-	5	5	
	СЛУЖБА НАПОЇВ (ПОДАЧА НАПОЇВ)	-	3-		
	ОБСЛУГОВУВАННЯ ГОСТЕЙ В ЗАЛІ РЕСТОРАНУ	-	-	3	
	ПОДАЧА РІЗНИХ ВИДІВ КАВИ	-	2	4	
	ПОДАЧА АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ	-	3	2	
	ПРИГОТУВАННЯ КОКТЕЙЛІВ	-	-	4	
	АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	2	2	2	
	ДРУГА ІНОЗЕМНА МОВА	-	2	2	
УСЬОГО ЗА НАПЯРОМ ПІДГОТОВКИ ТА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ		14	17	22	
ПАКЕТ ДИСЦИПЛІН ЗА ВИБОРОМ СТУДЕНТІВ (ВАРІАТИВНА СКЛАДОВА)	РЕЛІГІЙНА КУЛЬТУРА ТА ОСНОВИ МОРАЛІ (1)	АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ (РОЗМОВА) (1) (2)			
	ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ (2)	АНІМАЦІЯ (2)			
	ДЕМОКРАТІЯ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ (1)	РОБОТА ТУРИСТИЧНИХ ГІДІВ/ЕКСКУРСОВОДІВ (2)			
	МУЗИКА (1) (2)	ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ (2)			
	ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА (1)	ПІДПРИЄМНИЦТВО (1) (2)			
	МАТЕМАТИКА (1) (2)	ЗНАННЯ ПРО ВИРОБНИЧІ ПРОЦЕСИ (2)			
	ФІЗИКА (1) (2)	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СЕРТИФІКАТ ECDL (2)			
	ХІМІЯ (1) (2)	ПСИХОЛОГІЯ (1)			
	ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО (1)	БУФЕТ ІЗ САМООБСЛУГОВУВАННЯМ («ШВЕДСЬКИЙ СТІЛЬ») (2)			
	ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ (1)	ПСИХОЛОГІЯ ТУРИЗМУ (1) (2)			
	БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК (2)	ПРИГОТУВАННЯ КОКТЕЙЛІВ (2)			
	ТУРЕЦЬКА ІСТОРІЯ КІПРУ (2)	СПІЛКУВАННЯ З МАЛЮКАМИ (1) (2)			
	ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ (1)	ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРІВ ТА ЕКСКУРСІЙ (2) (3)			
	ЛІТЕРАТУРА (1) (2)	БІОЛОГІЯ ТА ЗНАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я (1) (2)			
	ГЕОГРАФІЯ (1) (2)	ВЕДЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ (1) (2)			
	ОБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА (1) (2)	СЛУЖБА АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ (1) (2)			
	ВИКОНАННЯ ОПЕРАЦІЙ НА ПК (1) (2)	БРОНЮВАННЯ МІСЦЬ/НОМЕРІВ НА КОМП'ЮТЕРІ (2)			
	ІСТОРІЯ (1) (2)	БІОЛОГІЯ ТА ЗНАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я (1) (2)			
	ЗНАННЯ КОМП'ЮТЕРА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ	НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЕКОЛОГІЯ (1) (2)			
	ПЕРША МЕДИЧНА ДОПОМОГА (1) (2)	АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ З КОМП'ЮТЕРОМ (1)			
ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПРАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА (1) (2)	ЦИКЛІЧНІ ПРОЦЕДУРИ (1) (2)				

ДОДАТКИ

	ПРИЙМАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ ГОСТЕЙ (1) (2)	БУФЕТ ІЗ САМООБСЛУГОВУВАННЯМ («ШВЕДСЬКИЙ СТИЛЬ») (2)			
	ОСНОВИ ТЕХНОЛОГІЇ РЕСТОРАННОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ (1) (2)	ОБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА (2)			
	УСЬОГО ЗА ВАРІАТИВНОЮ СКЛАДОВОЮ	3	2	4	
	ЗАГАЛОМ	38	38	38	

Додаток К

Таблиця 3.1

Порівняльний аналіз НРК Туреччини із ЄРК та НРК України
(4-й рівень)

Рівень	Дескриптори	ЄРК	НРК Туреччини	НРК України
1	2	3	4	5
4	знання	інформація про факти, принципи, процеси та загальні поняття (теоретичні та / або практичні знання), пов'язані з робочою галуззю,	теоретичні та оперативні знання і хороші практичні знання про предмет роботи або вивчення	емпіричні та теоретичні знання в широких контекстах та розуміння принципів, методів, процесів у сфері навчання та/ або професійної діяльності
	навички	пізнавальні (логічне, інтуїтивне та творче мислення) та практичні навички (використання методів, матеріалів, інструментів та обладнання), необхідні для виконання певної теми чи завдання,	когнітивні та практичні навички, необхідні для виконання процедур і вирішення проблем, специфічних для предмета роботи або вивчення	виконання складних спеціалізованих завдань, знаходження або прийняття рішень щодо специфічних проблем у сфері професійної діяльності або навчання; планування власної роботи та в обмеженому контексті організація, контроль, оцінювання та коригування роботи інших
	компетентність (включає знання, уміння/ навички, комунікацію, автономність, відповідальність)	визначається з точки зору автономії та відповідальності	повна відповідальність за виконання завдань за умови передбачуваного, але змінюваного контексту; виконання стандартних завдань іншими, і обмежена відповідальність	здійснення наставництва, передавання досвіду; продукування складних деталізованих усних і письмових повідомлень, зокрема у професійній діяльності або навчанні; самоорганізація відповідно до правил, що існують у

ДОДАТКИ

1	2	3	4	5
			<p>за оцінку та вдосконалення таких завдань; задоволення власних потреб в навчанні, і визначення довгострокових цілей навчання під керівництвом викладача в рамках підходу до навчання впродовж усього життя; уявлення про зв'язок знань, навичок, стереотипів поведінки і установок щодо предмета роботи або вивчення з моральними проблемами і відповідальністю</p>	<p>робочому або навчальному контекстах і зазвичай є передбачуваними, але можуть зазнавати змін; здійснення нагляду за повсякденною роботою інших, обмежена відповідальність за оцінювання та покращення результатів їх трудової або навчальної діяльності</p>

Додаток Л

Таблиця 3.7

Порівняльна таблиця особливостей професійної підготовки фахівців готельного господарства і туризму у закладах професійної освіти Туреччини і України*

Рівні	Критерії	Туреччина	Україна
1	2	3	4
Загальноосвітній	Підходи	Компетентнісний, практико-орієнтований, суб'єктний, інтегративний, блочно-модульний, міждисциплінарний	Системний, компетентнісний, культурологічний, діяльнісний.
	Нормативно-правові акти, які регулюють сферу професійно-технічної освіти	Закон «Про студентство та професійну підготовку» 3308 (1986). Закон «Про внесення змін до системи професійної освіти і посилення співпраці з промисловістю» № 4702 від 2001 року. Закон «Про початкову освіту і середню освіту» (2012). Закон «Про забезпечення професійних компетенцій» № 5544 (2006)	Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2019), «Повну загальну середню освіту» (2020), Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах (2006), зі змінами, внесеними у 2019 р.
	Мета й стратегії навчання	Основна мета – формування компетентного, висококваліфікованого працівника для галузі готельного господарства і туризму у процесі професійної підготовки, організованого відповідно до вимог професійних стандартів та актуальних тенденцій ринку праці	Основна мета – формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя (Закон України «Про освіту», 2017)
	Тривалість навчання	Можливість отримати професію у дворічний і чотирирічний строки в професійних школах	Тривалість навчання 1,5 і 3,5 року

ДОДАТКИ

1	2	3	4
Загальноосвітній	Форми навчання	Традиційна (формальна, неформальна, інформальна)	Традиційна (формальна) у ЗП(ПТ)О. У перспективі планується створення кваліфікаційних центрів для підтвердження результатів навчання неформальної та інформальної освіти
	Мобільність студентів і викладачів	Забезпечується системний обмін досвідом професійної підготовки як на національному рівні, так і на основі міжнародних договорів. Стажування педагогічних працівників і здобувачів освіти реалізовується в рамках європейських програм та проєктів	Спостерігаються перспективи розвитку мобільності студентів і педагогічних працівників, зокрема щодо активної участі ЗП(ПТ)О у міжнародних проєктах, конкурсах, грантах
Організаційно-педагогічний	Соціальне партнерство	Соціальний діалог у Туреччині організовується через тристоронні структури, в яких уряд займає домінуюче положення, тоді як двосторонній діалог на галузевому рівні та (приватному) підприємстві є незначним, а частка робочої сили, охопленої колективними договорами, невелика. Базується на двох законах, прийнятих у 1983 році: Законі «Про профспілки» № 2821 та Законі «Про страйки та заборону страйків» № 28229. Крім того, Закон «Про студентство та професійну підготовку» № 3308 стверджує, що: у Туреччині соціальні партнери мають керівну роль у наданні консультацій щодо навчального змісту в контексті розробки національних систем кваліфікацій. Турецькі організації роботодавців беруть активну участь у розробці національних систем кваліфікацій, які охоплюють професійні стандарти та навчальні	Закон України «Про вищу освіту», прийнятий у 2014 році, який декларує нові принципи державної політики у сфері освіти, зокрема: 1) сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу до запровадження освіти впродовж життя; 2) сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері П(ПТ)О. Актуальним є питання правового врегулювання державного приватного партнерства в сфері освіти, зокрема внесення змін до Закону України «Про державно-приватне партнерство», розроблення відповідних нормативно-правових документів

ДОДАТКИ

1	2	3	4
Організаційно-педагогічний		програми. З іншого боку, профспілки часто відігравали більш пасивну (або лише реактивну) роль, оскільки професійне навчання не належить до списків їх пріоритетів	
	Особливості навчальних планів	Наявність ряду курсів за вибором, переважання дисциплін за професійним спрямуванням. Зміст елективних курсів дозволяє студентам удосконалюватись відповідно до їхніх інтересів та бажань, а також розвивати свої особисті здібності. Велика кількість курсів, які мають технологічну основу. Наприклад, «Інформаційні та комунікаційні технології», «Системи автоматизації в готельному управлінні»	Недостатній рівень забезпечення гнучкості освітніх програм підготовки студентів, що унеможливує повноцінний розвиток індивідуальної освітньої та професійної траєкторії здобувачів П(ПТ)О
	Особливості практичної підготовки	Практика починається з першого року навчання і триває з середини квітня місяця по середину вересня. Практика організовується на основі нормативних документів та згідно із вимогами договорів про практику	Незначна кількість закладів П(ПТ)О, які мають угоди із підприємствами про проходження виробничої практики студентами. Студенти часто самі шукають місце для проходження виробничої практики.
	Забезпечення безперервності навчання	Оскільки навчальна програма створена за багаторівневою і модульною структурою, тому дозволено горизонтальні і вертикальні переходи студентів в рамках «Положення про професійну освіту Туреччини». Можливо здійснювати перехід між всіма програмами і галузями, які надають сертифікати, документи і дипломи. Студент, який має право на отримання диплома, може обрати професійний навчальний заклад або ж вищий навчальний	Випускники закладів П(ПТ)О готельно-туристичного спрямування мають змогу продовжувати навчання у закладах вищої освіти України, а також навчатись за кордоном.

ДОДАТКИ

1	2	3	4
Організаційно-педагогічний		заклад у відповідності до результатів екзаменів програм туристичної освіти або ж обрати навчальні заклади, які навчають за програмами, які є максимально близькими до сфери туризму	
	Використання інноваційних форм і методів організації навчання	Існує позитивна практика застосування інноваційних та виробничих технологій навчання (тренінги, ігрові, проєктні технології, метод проблемних ситуацій тощо). Використовуються лекції, які мають інформаційно-настановче значення	Навчальні заняття проходять за традиційною формою навчання, із поступовим введенням у практику професійної підготовки сучасних педагогічних та виробничих технологій
	Застосування інформаційних та інтерактивних технологій	Інтеграція у навчальні плани комп'ютерно-технічних дисциплін, використання сучасних ІКТ у поєднанні з традиційними технологіями і засобами навчання	Через недостатність коштів на оновлення матеріально-технічної бази закладів П(ПТ)О не здійснюється системне оновлення обладнання аудиторій сучасною комп'ютерною базою

* Джерело розроблено автором.

Наукове видання

МАЛИШЕВА Махира Хайдарівна
РАДКЕВИЧ Олександр Петрович

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА
І ТУРИЗМУ В ПРОФЕСІЙНИХ
ШКОЛАХ ТУРЕЧЧИНИ**

МОНОГРАФІЯ

Друкується в авторській редакції
Комп'ютерна верстка: Трубак І. М.

Підписано до друку 20.06.2023. Формат 60 x 84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура PetersburgС. Фіз. друк. арк. 10,5. Ум. друк. арк. 9,76
Тираж 300 прим.

ТОВ «ТРОПЕА»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 7025 від 24.12.2019 р.

01001, м. Київ, вул. Мала Житомирська, 10,
нежиле приміщення 60, літ. А

ISBN 978-617-7894-93-2

9 786177 894932